

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK HUKUKUNDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKININ SINIRLARI VE KORUNMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet İlteriş ÖZTÜRK

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

Ankara, 2020

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK HUKUKUNDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKININ SINIRLARI VE KORUNMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet İlteriş ÖZTÜRK

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

Prof. Dr. Mehmet Ali ZENGİN

Ankara, 2020

ONAY SAYFASI

…….. tarafından hazırlanan "…… ……..…… ……." adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü …….. Anabilim Dalı'nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Kurumu	İmza
Danışman Ünvan Ad soyad			
Kabul ☐	Red ☐		
Jüri Üyesi Ünvan Ad soyad			
Kabul ☐	Red ☐		
Jüri Üyesi Ünvan Ad soyad			
Kabul ☐	Red ☐		
Jüri Üyesi Ünvan Ad soyad			
Kabul ☐	Red ☐		
Jüri Üyesi Ünvan Ad soyad			
Kabul ☐	Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 25/08/2020

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü …….. Anabilim Dalı'nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ünvan Ad Soyad

……

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Mehmet İlteriş ÖZTÜRK

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimin başından bu yana her zaman beni destekleyen ve ümidini kesmeyen sayın hocam Prof. Dr. Mehmet Ali ZENGİN'e, hayatımın her anında benden desteklerini esirgemeyip bana katlanan annem ve babama; tez çalışmam süresince tecrübelerini bana aktaran ve sorunlarımın çözümünde çok büyük desteklerini gördüğüm kıymetli ağabeyim Rıdvan DEĞİRMENCİ'ye teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Türk Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Sınırları ve Korunması

Özel hayat kavramı, devamlı yeni gelişmelerin meydana gelmesi ve bu gelişmelerin söz konusu kavrama yeni anlamlar yüklemesi nedeniyle, geçmişten bugüne değin hakkında tartışmaların yaşandığı bir mesele olmuştur. Bilişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerle birlikte kişilerin özel hayatlarına müdahaleler daha kolay hale gelmiş ve sözü edilen hakkın önemi günümüzde daha çok hissedilmeye başlanmıştır. Özel hayatın gizliliği hakkını korumada en önemli araç şüphesiz hukuk kuralları olacaktır. Dolayısıyla günümüzde özel hayatın gizliliği hakkı uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer almakta, birçok devlet anayasaları ve yargı kararları ile özel hayatın gizliliği hakkını korumaya çalışmaktadır. Bu kapsamda Türk Anayasa Mahkemesi'nin özel hayatın gizliliği konusunda kendisine referans aldığı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları doğrultusunda sözü edilen hakkın kapsamı ve bu hakka getirilen sınırlamalar hususlarında mahkemenin temel bakışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonraki bölümde, özel hayatın gizliliğinin anayasamızdaki düzenlemesi irdelenmiş ve akabinde Anayasa Mahkemesi'nin özel hayatın gizliliği hakkına yaklaşımı incelenmiştir. Uygulamada Türk Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları yol gösterici niteliğinde olduğundan, bu iki mahkemenin güncel içtihatlarıyla özel hayatın gizliliği hakkının sınırları ve korunması ortaya konulmaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel hayatın gizliliği, Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, insan hakları.

ABSTRACT

Limits and Protection of the Right to the Privacy of Private Life in Turkish Law

The concept of private life has been a matter of controversy from the past to the present, as new developments occur and these developments add new meanings to the concept in question. With the developments in information technology, the interventions of people's private lives have become easier and the importance of the mentioned right has started to be felt more today. Undoubtedly, the most important tool for protecting the right to privacy is law. Therefore, the right to privacy is included in international human rights conventions today, and many governments try to protect their right to privacy through constitutional and judicial decisions. In this context, the main view of the court in terms of the scope of the mentioned right and the limitations imposed on this right in line with the case law of the European Court of Human Rights, which the Turkish Constitutional Court has taken as reference to the privacy of private life, has been tried to be revealed. In the next section, the regulation of the privacy of private life in our constitution is examined and subsequently the approach of the Constitutional Court to the right to privacy is examined. Since the decisions of the Turkish Constitutional Court and the European Court of Human Rights are of a guiding nature in practice, the limits and protection of the right to privacy in these two courts have been tried to be revealed with actual court order.

Keywords: Constitutional Court, European Court of Human Rights, human rights, privacy of private life.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

İÇİNDEKİLER iii

KISALTMALAR LİSTESİ vi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM 3

ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI 3

1.1) ÖZEL HAYAT KAVRAMI 3

1.1.1) Genel Olarak 3

1.1.2) Özel Hayat Kavramını İzaha Yönelik Bazı Teoriler 4

1.1.3) Özel Hayatın Gizliliği Hakkı ve Kişilik Hakkı İlişkisi 7

1.1.4) Özel Hayatın Gizliliğinin Korunmasının Sebepleri ve Korunan Hukuki Değer 9

1.1.5) Tarihsel Süreç İçerisinde Özel Hayatın Gizliliği 11

1.2) ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI BELGELERİNDE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI 13

1.2.1) BM'nin Temel İnsan Hakları Belgelerinde Özel Hayatın Gizliliği Hakkı 13

1.2.2) Diğer İnsan Hakları Belgelerinde Özel Hayatın Gizliliği Hakkı 15

1.2.3) Avrupa Konseyi Bünyesinde Özel Hayatın Gizliliği Hakkı 17

İKİNCİ BÖLÜM 19

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI 19

2.1) AİHS'TE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKININ GENEL DÜZENLEMESİ VE KARAKTERİSTİĞİ 19

2.1.1) AİHS 8. Maddesine İlişkin Genel Bilgiler 19

2.1.2) AİHM İçtihatları Bağlamında Özel Hayat Kavramı 21

2.1.3) Özel Hayatın Gizliliğine Saygı 22
2.2) ÖZEL HAYATIN GİZLİĞİNİN KAPSAMI 25
2.2.1) Kişinin Fiziksel ve Psikolojik Bütünlüğü 25
2.2.2) Kişinin Kimliği 33
2.2.3) Kişinin İtibarı ve Onuru 41
2.2.4) Kişinin Özerkliği ve Kendi Geleceğini Belirlemesi 43
2.2.5) Kişisel Verilerin Korunması 49
2.3) AİHS'TE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKINA GETİRİLEN SINIRLAMALAR 52
2.3.1) Kanuna Uygunluk (Hukukilik) 53
2.3.2) Meşru Amaca Uygunluk 55
2.3.3) Demokratik Toplumda Gerekli Olma 56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 59
TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI VE ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI EKSENİNDE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI 59
3.1) TÜRK ANAYASALARINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKININ TARİHİ GELİŞİMİ 59
3.1.1) 1961 Anayasasından Önceki Dönemler 59
3.1.2) 1961 Anayasası 60
3.2) 1982 ANAYASASINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI 62
3.2.1) 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklere Genel Bakış 62
3.2.2) 1982 Anayasasında Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Düzenlenişi 64
3.2.3) Anayasa'nın 17 ve 20. Maddeleri Arasındaki İlişki ve AİHS 8. Madde ile Mukayesesi 67
3.3) ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI 69
3.3.1) Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinin Dikkate Alınması 69
3.3.2) Özel Hayat Kavramına Anayasa Mahkemesi'nin Bakışı 71

3.3.3) Anayasa Mahkemesi'ne Göre Devletin Özel Hayatın Gizliliği Hakkına Müdahalesi ve Pozitif Yükümlülükleri 72
3.3.4) Anayasa Mahkemesi Kararları Ekseninde Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Sınırlandırılması 75
SONUÇ 80
KAYNAKÇA 83

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AK : Avrupa Konseyi

AYM : Anayasa Mahkemesi

bkz. : bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

C. : Cilt

E. : Esas

Ed. : Editör

İHEB : İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

K. : Karar

md. : madde

No : Numara

par. : paragraf

R.G. : Resmî Gazete

S. : Sayı

s. : sayfa

s.e.t : son erişim tarihi

T. : Tarih

TCK : Türk Ceza Kanunu

TMK : Türk Medeni Kanunu

vd. : ve devamı

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olması hasebiyle insanın kendi hemcinslerinden ayrı olarak hayatını idame ettirmesi mümkün değildir. İnsanların hayatlarını birlikte sürdürmeleri lüzumu, insanın hürriyetlerini ve kendi iradesini terk ettiği manasına da gelmemelidir. Günümüz dünyasında teknolojide yaşanan hızlı gelişmelere paralel olarak sosyal dinamiklerin oldukça değiştirdiği bir cemiyet içerisinde hayatını sürdüren insan, şahsiyetini meydana getiren maddi ve manevi değerlerini başka gözlerden uzakta; kendisini güvende hissedeceği bir alanda tekâmül ettirme ihtiyacı hissetmektedir. Bu ihtiyacın neticesi olarak "özel hayat" kavramı, insanın insan olması sebebiyle sahip olduğu insan hakları arasındaki yerini almıştır. Bu bağlamda özel hayatın gizliliği hakkı uluslararası sözleşmelerde, anayasalarda ve kanunlarda düzenlenmektedir.

Türkiye tarafından 18.05.1954'te onaylanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) 8.maddede "Özel ve Aile Hayatına Saygı" başlığı altında özel hayat, aile hayatı, haberleşme ve konuta saygı hakkı güvence altına alınmıştır. Anayasamızda da farklı maddelerde "Özel Hayatın Gizliliği", "Konut Dokunulmazlığı" ve "Haberleşme Hürriyeti" başlıkları altında koruma altına alınmıştır. Bahse konu hakların her biri birbiriyle bağlantılı olsa da, bu denli geniş bir alanın tek bir çalışmada ele alınması tez çalışmamızın kapsamını ziyadesiyle genişleteceğinden bu çalışmada yalnızca "Özel Hayatın Gizliliği" hakkı kapsamında bir inceleme yapmakla yetinilmiştir. Çalışmamızda şahıslara sağlanan güvenceleri yaptırıma bağlaması sebebiyle ayrı bir önem arz eden ve insan haklarının uluslararası düzeyde korunmasının en etkili mekanizmalarından olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ile ülkemizde anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesinin güvence kurumu olan Anayasa Mahkemesi (AYM) kararları ekseninde "Özel Hayatın Gizliliği Hakkı" ele alınacaktır.

Sanayi devriminden günümüze değin yaşanan süreçte teknoloji sahasındaki hızlı değişimler insan hayatına büyük katkılar sunduğu gibi, kişilerin özel hayatlarına müdahalelerin de çok çeşitli görünümlerde ortaya çıkmasına yol açmış, özel hayata müdahaleler her gün daha kolay hale gelmiştir. Bunun neticesi olarak "Özel Hayatın Gizliliği" hakkı da önemini giderek pekiştirmiştir. Çalışmamızın amacı da esas olarak her

geçen gün yeni müdahalelerin görülebildiği özel hayatın gizliliği hakkının uluslararası insan hakları mekanizmaları ile ülkemizdeki insan hakları mekanizmalarında nasıl anlaşıldığının güncel içtihatlarla ortaya konulması ve bu kapsamda aralarında ayrımların olup olmadığının irdelenmesinden ibarettir.

Çalışmamızın birinci bölümünde öncelikle içeriği oldukça geniş bir kavram olması ve gün geçtikçe yaşanan değişimlere paralel olarak gelişen bir kavram olması hasebiyle özel hayat kavramına ilişkin literatürde yer verilen açıklamalar ve söz konusu hakkı tanımlamaya yönelik ortaya atılan çeşitli teoriler ele alınacaktır. Bu bölümde ayrıca özel hayat kavramının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimler ele alınacak, akabinde çeşitli uluslararası insan hakları sözleşmelerinde bu hakkın nasıl ele alındığı izah edilmeye çalışılacaktır.

İkinci bölümde ise, AİHS kapsamında özel hayatın gizliliği hakkına nasıl bir düzenleme getirildiği incelenecek ve AİHM'nin içtihatları doğrultusunda hakkın kapsamı ve bu hakka getirilen sınırlamalar ele alınarak mahkemenin temel bakışı ortaya konulacaktır.

Üçüncü bölümde ise özel hayatın gizliliğinin anayasamızdaki düzenlenişi ele alınacak ve ardından AYM kararları ekseninde özel hayatın gizliliği hakkına mahkemenin bakışı ortaya konulmaya çalışılacaktır. AYM'ye göre özel hayatın gizliliğinin korunmasında devletin pozitif yükümlülüklerine ilişkin değerlendirmeleri ele alınacak ve bu bağlamda AİHM'nin yaklaşımı ile arasında bir kıyas yapılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI

1.1) ÖZEL HAYAT KAVRAMI

1.1.1) Genel Olarak

21. yüzyılda dijital teknolojinin gelmiş olduğu noktada internet bankacılığı, banka kartları, akıllı telefonlar ve daha bunlar gibi birçok aracı giderek daha fazla insan kullanmaktadır. Bir akıllı telefona yüklenen uygulama ile farkına varmadan dahi dijital bilgi yayılabilmektedir (Løkke, 2018: 11). Bilişim alanında ilerlemelerle beraber bilginin toplanıp işlenmesi çok daha kolay hale gelmiş ve hem özel hem de kamu mecralarında geniş bir kullanım alanı bulmuştur (Tezcan, 1991: 385). Günümüzde yaşanan bu gibi değişimlerin de bir neticesi olarak muhtevası oldukça genişleyen özel hayat, yaşanan gelişmeler karşısında önemini daha da artırmıştır (Akyürek, 2014: 23). Özel hayatın gizliliği kavramının tanımlanması sürekli yeni gelişmelerin meydana gelmesi ve bu gelişmelerin özel hayat kavramına yeni anlamlar yüklemesi sebebiyle hakkında ortak bir tanımın yapılamadığı, geçmişten bugüne tartışmaların yaşandığı bir meseledir denilebilir (Üzeltürk, 2004: 3; Er, 2007: 78; Okur, 2010: 9-10).

Sözlükte "Kişinin kendine özgü yaşayışı, yaşama tarzı, kendisini ilgilendiren tutum ve davranışı, öz yaşam"[1] olarak tanımlanan özel hayatla ilgili öğretide muhtelif kaynaklarda farklı tanımlara yer verildiği görülmektedir. "Kişinin, başkalarının gözü önünde olmayan, kamuya kapalı, herkesten gizlediği hayatı" (Hafızoğulları-Özen, 2009: 17), "yalnız ilgili şahıslar, özellikle yakınları tarafından bilinen hayat çevresi" (İmre, 1974: 149), "kişilerin hukuken korunan ve herkesle paylaştığı ortak, kendisine yakın kişilerle paylaştığı özel, bizzat kendisi veya güvendiği kişiler dışında herkese gizli tuttuğu gizli yaşam olaylarından meydana gelen bir kişisel varlık" (Kılıçoğlu, 2016: 116), "bireyin başkaları ile paylaşmak

[1] Türk Dil Kurumu Sözlükleri, < https://sozluk.gov.tr/>, s.e.t 07.04.2020.

istemediği, yalnız kalmak istediği sınırlı bir alan" (Mahmutoğlu, 2009: 100), "Kişinin özünde tasarruf hakkına sahip olması nedeniyle başkaları tarafından bilinmesini istemediği ve hukuk tarafından gizliliği ve korunması temel bir şahsiyet hakkı olarak kabul edilmiş faaliyetlerin oluşturduğu alan" (Şen, 1996: 8) gibi tanımlamalar görülmektedir.

Özel hayat kavramı bir hak olmayıp, "özel hayatın gizliliği" kavramı bir haktır. Bu nedenle özel hayat kavramına hukuki yönden korunma özel hayatın gizliliği hakkı ile sağlanır (Akyürek, 2014: 23). Özel hayatın gizliliği kavramı dile getirilirken "özel yaşamın gizliliği" (Üzeltürk, 2004: 2), "özel hayata saygı gösterilmesi" (Donay, 1974: 441), "özel yaşam hakkı" (Sevimli, 2006: 23) gibi ifadelerin kullanıldığı görülse de anayasamızın yirminci madde başlığında "Özel hayatın gizliliği"[2] ifadesinin kullanılmış olması hasebiyle bu çalışmada "özel hayatın gizliliği" kavramı tercih edilmiştir.

Daha sonraki bölümlerde daha detaylı değinilecek olsa da burada ifade etmek gerekir ki, özel hayatın gizliliği ile mahremiyet kavramları birbirine eş değer kavramlar değildir (Üzeltürk, 2004: 2-3; Akyürek, 2014: 46; Zafer, 2010: 5; Salihpaşaoğlu, 2013: 233). Özel hayat kavramı mahremiyet kavramını da içeren, mahremiyete kıyasla daha geniş bir muhtevaya sahip olup; bununla birlikte bireylerin kamuya açık alanını da koruma altına almaktadır (Okur, 2010: 5-6; Keklik, 2011: 8). Netice itibariyle, özel hayat kavramının oldukça geniş ve çeşitlilikte bir kapsama sahip olması nedeniyle salt mahremiyetten oluştuğunu söylemek mümkün değildir (Arslanöncü, 2019: 24).

1.1.2) Özel Hayat Kavramını İzaha Yönelik Bazı Teoriler

Özel hayat kavramıyla ilgili en sık belirtilen yakınma, kavramın kapsamının belirsiz olması ve tanımlanmasının zor olmasıdır (Salihpaşaoğlu, 2013: 234). Özel hayat kavramına tarihsel süreç içerisinde yaşanan gelişim ve değişimler sebebiyle, karşılaşılabilecek her durumu kapsayıcı genel bir tanım verilemese de öğretide kavram ve sınırlarını belirlemeye yönelik farklı teoriler dile getirilmiştir.

1.1.2.1) Üç Alan Teorisi

[2] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md. 20:
"A. Özel hayatın gizliliği
Madde 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. "

Öğretide yaygın bir şekilde özel hayat kavramını izaha yönelik kişinin hayat alanı; kamuya açık hayat alanı, özel hayat alanı ve gizli hayat alanı olarak üçe ayrılmakta olup, bu üçlü ayrım "üç alan teorisi" ile adlandırılmaktadır (Dural-Öğüz, 2019: 138; Helvacı, 2016: 120; Serdar, 1999: 38; Okur, 2010: 6; Akyürek, 2014: 25; Özel, 2004: 31; Kılıçoğlu, 2016a: 307; Öztan, 2011: 278; İmre, 1974: 148; Zafer, 2010: 13; Tandoğan, 1963: 26; Yarayan, 2013: 216; Aydın, 2002: 16; .Serozan, 1977: 107).

Bu üçlü ayrımda en dışarıdaki hayat alanı kişinin kamuya açık hayat alanı, herkes tarafından görülebilen yahut öğrenilebilen, herkese açık olan, kısaca aleni olduğu için herkesçe bilinen hususları ifade eden hayat alanıdır (İmre, 1974: 149; Helvacı 2016: 121; Dural-Öğüz, 2019: 138). Kişinin alışveriş merkezine gitmesi, trafikte araç kullanması, parkta yürüyüş yapması gibi olaylar örnek olarak verilebilir. Kamuya açık hayat alanı ile anlatılmak istenen meçhul sayıda kişiye açık olan alanlardır (Polater, 2010: 18). Kişinin bu hayat alanında cereyan eden olaylar toplumda herkesin bilgisine açık olmakla kural itibariyle hukuksal koruma altında değildir (Serdar, 1999: 39; Tandoğan, 1963: 26; Kılıçoğlu, 2016b: 129). Fakat bu alandaki olayların kişilerin şeref ve haysiyetlerine zarar verecek şekilde yahut kötü niyetle kişileri küçük düşürmeye yönelik olarak açıklanması halinde kişilik haklarına saldırının varlığından söz edilebilecektir (Dural-Öğüz, 2019: 139; Kılıçoğlu, 2016b: 130; Serdar, 1999: 39).

Özel hayat alanı ise sınırlı sayıda kişilerle paylaşılan hayat olaylarını içeren, kişinin günlük hayatta kendisine yakın olan çevresine açık olan hayat alanıdır. Bireyler bu alandaki olayları ailesi, yakın arkadaşları gibi belirli insanlarla paylaşırlar (Helvacı, 2016: 121). Özel hayat alanı, kamuya açık hayat alanı ile gizli hayat alanı arasında bulunduğu için, bahsi geçen iki hayat alanı haricinde kalan hadiseler özel hayat alanına dâhil olacaktır (Kılıçoğlu, 2016b: 120). Kamuya açık alan ile gizli hayat arasında kalan özel hayat alanı, gizli hayat alanı kadar dokunulmaz değildir (Serdar, 1999: 39; Zafer, 2010: 13-14).

Bu üçlü ayrımdaki en içteki alan ise gizli hayat alanıdır. Bireyin sadece kendisinin bilmesini istediği ve başka diğer kişilerin bilmesini istemediği, bazen çok güven duyduğu birkaç kişiyle paylaştığı bilgilerden oluşan hayat alanıdır (Tandoğan, 1963: 26; İmre, 1974: 149). Geçmişten günümüze insanlar hayatlarını başkalarıyla birlikte bir toplum içerisinde idame ettirmiş ve böylece birbirleri ile etkileşim halinde olmaları neticesinde müşterek toplumsal değerler meydana gelmiştir (Çoştu, 2009: 117). Bu toplumsal hayatın yanında

bireylerin başka kimselerce görülmesini ve bilinmesini istemeyeceği hayat olayları da vardır ki diğer insanlara uzak bir alanda bunları yaşamak isterler (Kılıçoğlu, 2016b: 121). Özbudun, geçmişten günümüze değin birçok fikirlerin, bilimsel buluşların ve sanat eserlerinin toplumun bilgisine sunulacak hale gelmeden önce bireylerin benliğinde olgunlaşmaya ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir (Özbudun, 1977: 266). Bu anlamda kişilerin gizli hayat alanı dokunulmaz (Zafer, 2010: 13) nitelikte olmakla hukuken korunmayı gerektirir (Serdar, 1999: 41). Bir olayın gizli hayat alanına dahil olabilmesi için ise, diğer kişilerce izlenebilir ve bilinir olmamasını ifade eden "objektif şart" ile şahsın bahse konu olayı gizli tutma iradesinin var olması gerektiğini dile getiren "sübjektif şart" olmak üzere iki şartın mevcut olması icap eder (Kılıçoğlu, 2016a: 310-312; Serdar, 1999: 41).

1.1.2.2) Özel Hayat ve Kamusal Hayat Ayrımı

Kişilerin hayat alanı bu teoriye göre "özel hayat alanı" ve "kamusal hayat alanı" olmak üzere iki bölümden oluşur (Akyürek, 2014: 33). Bu teoride kişilerin kamusal hayatı, toplum içerisinde herkesçe bilinen ve görülen; aleni özellik teşkil eden olaylardan oluşur (Hira, 2014: 79-80). Kamusal hayat alanının dışında kalan kişilerin inançları, vicdanı kanaatleri, cinsel hayatları ve yakın çevresi ile ilişkileri gibi olgular ise özel hayat alanı içerisinde yer almakta olup (Mahmutoğlu, 2009: 101), hukuken koruma altında yer alır ve başka kişilerin müdahalelerine kapalıdır (Tezcan, 1991: 385).

Özel hayat ve kamusal hayat ayrımının, yukarıda izah edilen üç alan teorisinden farkı üç alan teorisindeki kişinin özel hayat alanı ile gizli hayat alanını birleştirmek suretiyle özel hayat alanı başlığı ile tek çatı altında toplamasıdır. Günümüzde gelinen noktada insanlar arasındaki ilişkilerin kompleks yapısı sebebiyle söz konusu ayrımın net bir biçimde yapılamayacağından bahisle bu teoriye bazı eleştiriler getirilmektedir (Akyürek, 2014: 34).

1.1.2.3) Makul Saygı Beklentisi

İngiliz dilinde "reasonable expectation of privacy" olarak ifade edilen kavram, dilimize "özel hayatın gizliliğine makul saygı beklentisi" (Akyürek, 2014: 34; Zafer, 2010: 16), "mahremiyete makul beklenti" (Arslan Öncü, 2011: 81; Roagna, 2012: 20), "özel yaşama saygı beklentisi" (Sevimli, 2006: 27) şeklinde çevrilebilmektedir. Makul

saygı beklentisi teorisi, kişilerin özel hayatlarına bir müdahale beklentilerinin olması neticesinde bu müdahalelere ilişkin tedbir alacakları ve şayet söz konusu tedbirleri almıyorlarsa özel hayatlarını diğer kişilerle paylaşma konusunda bir mahzur görmedikleri düşüncesi ile dile getirilmektedir (üzeltürk, 2004: 10). Bir olayda kişinin özel hayatına saygı beklentisi varsa ve söz konusu beklenti toplum nezdinde makul olarak kabul edilebiliyorsa makul saygı beklentisi geçerli olacaktır (Akyürek, 2014: 35). Somut olayda kişinin özel hayatıyla ilgili saygı beklentisi sübjektif unsur iken, toplum bakımından söz konusu beklentinin kabul görmesi ise objektif unsurdur (Efil, 2019: 27).

AİHM, özel hayata makul saygı beklentisi kriterini sekizinci madde kapsamında ilk kez 1997 yılında Halford başvurusunda yer vermiştir (Arslan Öncü, 2011: 81). Söz konusu davada, polis memuru olarak görev yapan başvuran iş yerinde ofisindeki telefondan yaptığı görüşmelerinin dinlenmesinin AİHS'nin 8'inci maddesinin ihlal edildiğini iddiasıyla başvuruda bulunmuştur. Mahkeme, polis merkezinde çalışan başvuranın dahili telekomünikasyon sisteminin bir kullanıcısı olarak, bu sistemde yapacağı görüşmelerin müdahaleye açık olacağına dair başvurana herhangi bir uyarı olmadığını belirtmiş ve bu nedenle başvuranın ofisinden gerçekleştirdiği telefon görüşmeleri için özel hayatına makul saygı beklentisine sahip olacağını ifade etmekle söz konusu şikâyetin özel hayat kapsamında olduğuna vurgu yapmıştır[3]. Mahkeme bir başka kararında**,** özel hayat kavramının söz konusu olup olmayacağını tespit etmek için, bireylerin gizliliklerine saygı gösterileceği ve korunacağı konusunda makul bir beklentileri olup olmadığını incelemiş ve bu bağlamda, makul bir gizlilik beklentisinin mutlaka kesin olmamakla birlikte önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir[4].

1.1.3) Özel Hayatın Gizliliği Hakkı ve Kişilik Hakkı İlişkisi

Özel hayatın gizliliği hakkı, özel hukuk açısından kişilik hakkının konusunu oluşturan değerlerden birisidir (Helvacı, 2016: 119; Sevimli, 2006: 28; Dural-Öğüz, 2019: 139; Kılıçoğlu, 2016a: 301; Üzeltürk, 2004: 9; Tandoğan, 1963: 10; Özel, 2004: 31; Serdar, 1999: 37; Öztan, 2012: 277; Akipek-Akıntürk, 2007: 385; Yıldırım, 2016: 43; Aydın, 2002: 15; İmre, 1974: 18; Kılınç, 2012: 1101; Yıldız, 2019: 452; Hafızoğulları-Özen, 2009: 9; Serozan, 1977: 93; Hatemi-Kalkan Oğuztürk, 2013: 64-65). Anayasada düzenlenen temel

[3] **Halford v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 20605/92, T: 25.06.1997, par. 41-46.

[4] **Benedik v. Slovenia,** AİHM, Başvuru No: 62357/14, T: 24.04.2018, par. 101; ^Ayrıca AYM'nin de benzer yönde kararı için bkz. **K.Ş. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/1614, T: 03.04.2014, par.34, karardan alıntı: "Bireyin mahremiyet hakkının mekânı, kural olarak özel alandır. Ancak özel yaşamın korunması hakkı bazı durumlarda kamusal alana da genişleyebilir. Zira **meşru beklenti kavramı**, bireylerin mahremiyetlerinin kamusal alanda da bazı koşullar altında korunmasını mümkün kılmaktadır."

hak ve hürriyetler, konu özel hukuk olduğunda karşımıza kişilik hakları olarak çıkmaktadır (Tandoğan, 1963: 15; Serozan, 1977: 95). Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde kısaca kişilik haklarına da değinmek icap eder.

Kişilik hakkının konusunu oluşturan değerler teknolojik gelişmelere, günün ihtiyaçlarına ve hayatın akışına göre değişmekte olduğundan Türk Medeni Kanunu'nda sınırlı bir biçimde sayılmayıp, hâkime önüne gelen somut olayda kişilik hakkının içeriğini tespit etmesini sağlayacak nitelikte çerçeve hüküm getirilmiştir (Kılıçoğlu, 2016a: 301-302; Sevimli, 2006: 28; Dural-Öğüz, 2019: 101). İçeriği sınırlı bir biçimde sayılamadığı ve keskin bir biçimde belirlenemediği için öğretide ve yargı içtihatlarında kişilik hakkına yönelik çeşitli tanımlar yapılmıştır (Akipek-Akıntürk, 2007: 343). "Kişiliği oluşturan değerlerin tümü üzerindeki hak" (Helvacı, 2016: 101), "kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirilmesini temin eden varlıkların tümü üzerindeki hak" (Dural-Öğüz, 2019: 100), "kişi kavramını da içinde barındıran kişinin kişi olmasından ötürü sahip olduğu, hak ve fiil ehliyeti ile hukuk düzeninin korunmaya değer bulduğu maddi ve manevi kişisel değerler üzerindeki mutlak hak"[5] gibi tanımlar görülmektedir.

Kişilik hakkı, insana insan olmasından ötürü tanınan bir hak olması nedeniyle kazanılması için başkaca hiçbir saik gerekli değildir (Öztan, 2011: 275). TMK 28.maddesinde belirtildiği üzere sağ ve tam doğumla kişilik hakkı kazanılmış olacaktır[6]. Kişilik hakkı mutlak haklardan olması nedeniyle herkese karşı ileri sürülebilir. Kişilik hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olup, kural itibariyle bir başkasına devredilemez ve vazgeçilemez niteliktedir (Öztan, 2011: 275; Dural-Öğüz, 2019: 103-104; Kılıçoğlu, 2016b: 7; Akipek-Akıntürk, 2007: 347; Özel, 2004: 29; Sevimli, 2006: 28-29). Ayrıca kişilik hakkının konusunu oluşturan değerler para ile ölçülemeyeceği için, kişilik hakkı şahıs varlığı haklarındandır. Fakat niteliğinin böyle olması maddi tazminat gibi ekonomik kayıplara yol açmayacağı anlamına da gelmemektedir (Helvacı, 2016: 105; Kılıçoğlu, 2016b: 8; Dural-Öğüz, 2019: 103; Yarayan, 2013: 214).

Öğretide kişilik hakkının kapsamına yönelik bir sınıflandırma yapılırken "maddi kişisel varlıklar" ve "manevi kişisel varlıklar" şeklinde ikili bir ayrıma giden yazarlar vardır (Kılıçoğlu, 2016a: 302; Üzeltürk, 2004: 9; Özel, 2004: 29-30). Buna göre, maddi kişisel varlıklar; kişinin vücudu veya bedeni üzerindeki hakları oluşturmakta iken, manevi kişisel

[5] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2014/213, K: 2016/70, T: 22.01.2016.
[6] Türk Medeni Kanunu md. 20: "Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer. Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder."

varlıklar ise kişinin maddi nitelikte olmayan, şeref ve haysiyeti; özel hayatı, ismi gibi değerlerinden meydana gelmektedir (Kılıçoğlu, 2016a: 303-304)[7]. Kişilik haklarına bu gibi muhtelif sınıflandırmalar yapılıyor olsa da, kişilik hakkını oluşturan değerlerin birbirlerinden keskin bir biçimde ayrılmaları kabil değildir. Örneğin kişinin özel hayatına yapılan bir müdahale, o kişinin şeref ve haysiyetine de zarar verici neticeler meydana getirebilecektir (sevimli, 2006: 30).

1.1.4) Özel Hayatın Gizliliğinin Korunmasının Sebepleri ve Korunan Hukuki Değer

Özel hayatın gizliliğinin korunmasının lüzumlu olup olmadığı da hakkın tanımlanmasında olduğu gibi çeşitli tartışmalara sebebiyet vermiştir (Zafer, 2010: 7; Akyürek, 2014: 39). Bu konuyla ilgili bir görüşe göre bir hakkın ehemmiyetini ortaya koyabilmek için, içerisinde o hakkın bulunmadığı bir yaşamı gözümüzde canlandırmamız gerekir. İçinde bulunduğumuz şu anki durumun, özel hayatın gizliliği hakkının bulunmadığı varsayımından daha iyi olduğuna dair bir sebep bulunmamaktadır. Bahse konu yaklaşıma göre, özel hayatın gizliliği hakkının bulunmaması, suçlular ile teröristlerin tehlikeli eylemler düzenlemekte zorluk yaşayacakları; çevremizdekileri daha iyi tanımak suretiyle başka kişilerin ne yaptığını bilmemek sonucu oluşan korkuların da epeyce azalmış olacağı, genel itibariyle içinde yaşadığımız dünyanın daha açık bir yer olacağı anlamına gelmektedir (Doyle-Bagaric, 2005: 92-93).

Diğer bir görüş ise "neticeci olmayan hak teorisi" olarak adlandırılmakta olup, hakları; haysiyet, önem yahut saygı gibi değerler vasıtasıyla gerekçelendirmenin güvenilir olmayacağını öne sürmektedir (Doyle-Bagaric, 2005: 108). İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana hakların sayısında büyük bir artış olduğunu, devamlı olarak yeni hakların gelişmekte olduğunu ve ileri sürülmekte olduğunu; bu anlamda özel hayatın gizliliği hakkının da bu gelişmelerin bir sonucu olduğuna işaret eder (Zafer, 2010: 10).

Neticeci ahlak teorisi ise özel hayatın gizliliğinin korunmasının lüzumunu üç felsefi sebebe bağlamaktadır (Zafer, 2010: 8, Üzeltürk, 2004: 7). Bu teoriyi dile getirenler, özel

[7] Yargıtay'ın benzer yaklaşımı için bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2010/2-751, E: 2011/96, T: 13.04.2011, karardan alıntı: "Kişisel değerler maddi ve manevi değerleri kapsar. Kişinin yaşam ve sağlığı gibi maddi değerler ile onur, saygınlık, özgürlükler, özel yaşam gibi manevi değerler kişisel değerler olarak kabul edilmektedir."

hayatın gizliliği hakkının kişisel özerkliğe hizmet etmesi, faydacı ve insan onurunu destekleyici olması temelleri üzerine kurulu olduğunu ifade etmektedirler (Yıldırım, 2016: 20). Özel hayatın bağımsızlığı ve gizliliğini kişisel özerklik oluşturmaktadır (Okur, 2010: 21). Burada bağımsızlıktan kasıt, bireylerin hayat biçimlerini, davranışlarını, şahsi eylemlerini ve başkalarıyla olan ilişkilerini kendisinin tercih etmesidir (Atak, 2007: .184). Özel hayatın gizliliği, kişilerin özgür bir biçimde tercih yapmasına imkân sağladığı için müdahalelere karşı korunmalıdır (Üzeltürk, 2004: 7). Kişisel özerkliğin olmaması, bireylerin kişiliklerinin az gelişmesine ve kreatif düşünme yetisinin zayıflayacağı anlamına gelmektedir (Sevimli, 2006: 22).

Özel hayatın gizliliğinin korunmasında fayda düşüncesi ise, kişinin özel hayatı müdahalelerden korunduğunda hayatını daha mutlu bir şekilde idame ettireceği anlayışına dayanır (Zafer, 2010: 9; Üzeltürk, 2004: 7; Okur, 2010: 21). Bu anlayışa göre, hakların temelinde mutluluk düşüncesi yatmakta olup, hakların tanınması genel yararı en iyi şekilde teşvik edecektir (Doyle-Bagaric, 2005: 111). Özel hayatın gizliliği hakkını gerekçelendirmek için kullanılan bir diğer kavram ise insan onurudur (Doyle-Bagaric, 2005: 116; Okur, 2010: 42; Zafer, 2010: 10). İnsan hakları da esas itibariyle insan onuru kavramına dayanır (Kalabalık, 2019: 31; Kaboğlu, 2013: 21) ve temel amacı da insan onurunun korunmasıdır (Gözler, 2018a: 163). Özel hayatın gizliliği hakkı ile kişilerin zihinsel ve duygusal dünyalarının korunması sağlanır (Zafer, 2010: 10). Yaşanan gelişmeler karşısında bireylerin özel hayatlarına yapılan müdahaleler kişilerin zihinsel dünyalarını tehdit altında bırakmıştır (Warren-Brandeis, 1890: 22). Dolayısıyla özel hayatın gizliliğinin ihlali insan onuruna zarar vermektedir.

Özel hayatın gizliliğinin korunma sebeplerine ve bu hakkın felsefi açıdan temellerine ilişkin birçok farklı görüş olsa da uluslararası insan hakları sözleşmelerinde ve anayasamızda teminat altına alınan temel insan haklarındandır. Netice olarak özel hayatın gizliliği hakkı ile korunmak istenen temel hukuki değerin insanın insanca bir hayat sürmesi ve insan onuru olarak ifade edilebilir (Üzeltürk, 2004: 10; Akyürek, 2014: 39). Yaşanan teknolojik gelişmeler nedeniyle kişilerin özel hayatlarının gizliliğine müdahaleler giderek kolaylaşmış ve bunun neticesinde özel hayatın gizliliğinin korunmasına geçmişte olduğundan daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Helvacı, 2016: 119). Kişilerin sürekli olarak gözetim ve kayıt altında tutulmaları, "saklayacak bir şeyim var mı" diye düşünmeleri, davranışlarını etkileyip (Løkke, 2018: 22); insanın sosyal bir varlık olması sebebiyle psikolojisini de olumsuz manada etkileyecektir (Zafer, 2010: 10).

1.1.5) Tarihsel Süreç İçerisinde Özel Hayatın Gizliliği

Özel hayatın gizliliği hakkının öncelikle, yaşama hakkı gibi geleneksel haklardan farklı olarak içtihatlar vasıtasıyla oluşmuş bir hak olduğu ve bir insan hakkı olarak tanınmasının ise yirminci yüzyılda gerçekleştiği ifade edilmektedir (Üzeltürk, 2004: 5; Zafer, 2010: 6-7). Bununla birlikte, özel hayat kavramıyla ilgili olguların çeşitli hukuk kuralları ve dini hükümler göze alındığında tarihsel süreçte muhtelif zamanlarda da mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Moore, 1894: 228).

Eski Roma döneminde doğrudan özel hayatın gizliliğine yönelik bir hak olmasa da "injuria" ve "contumelia" olarak isimlendirilen davalar ile kişilere yapılan kasti saygısızlıklara ve maddi veya manevi zarar doğuran müdahalelere karşı koruma sağlanarak, özel hayatın gizliliği ile ilgili bazı değerleri koruduğu dile getirilmektedir (Eroğlu, 2011: 15-16). Orta Çağ zamanlarında ise feodalite sürecine geçilmesiyle beraber insanların daha mahfuz mekanlarda hayatlarını sürdürmesi neticesinde mahremiyet kavramına verilen önem artmıştır (Akyürek, 2014: 112).

İslam hukuk sisteminde de kişilerin özel hayatlarının korunması esas olup, bununla ilgili âyet ve hadisler bulunmaktadır (Fendoğlu, 1993: 117-118). Bununla birlikte İslam Hukukunda kişilerin özel hayatlarıyla ilgili bütün durumların ayet ve hadislerde açıkça düzenlenmediği, ortaya çıkacak yeni durumların genel hükümler vasıtasıyla kıyas yapmak suretiyle özel hayatın gizliliğinin korunacağı ifade edilmektedir. Kelime manası itibariyle gizli sayılan durumları öğrenmeye çalışmak anlamına gelen "tecessüs", İslam hukukunda özel hayat bağlamında genel bir yasak olarak tatbik edilmiştir (Armağan, 1976: 145). Özel hayatın korunmasıyla ilgili olarak tecessüs yasağı dışında, kişilerin evlerine izinsiz girilmesini yasaklayan ayet ve hadisler de bulunmaktadır[8]. Osmanlı ceza hukukunda da bu anlamda konut dokunulmazlığının ihlali tazir suçu olarak kabul edilmiştir (Avcı, 2014: 454).

[8] "Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selam vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır..." (Nûr Sûresi, 27. Ayet) bkz. < https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/nur-suresi-24/ayet-27/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1>, s.e.t 15.04.2020.

16. yüzyılda sanayileşmeyle birlikte şehirleşmenin yaygınlaşması, insanların birlikte daha yakın bir hayat sürmelerine sebep olmuş ve kişiler birbirlerinin hayatlarını daha kolay takip eder hale gelmişlerdir (Zafer, 2010: 10). Bu dönemin akabinde 19.yüzyılda basının güçlenmesi ve iletişim araçlarının etkisini göstermesiyle özel hayatın gizliliğine yönelik yeni tehditler ortaya çıkmıştır (Polater, 2010: 8). 19.yüzyılın son dönemlerine değin, özel hayatın gizliliği hakkından hususi olarak bahsedilmemiş; özel hayatın gizliliği mülkiyet hakkı, sözleşmeye aykırılık ve güve kavramları bağlamında ifade edilmeye çalışılmıştır (Yüksel, 2003: 198). Bu dönemde doğrudan özel hayatın gizliliği hakkının tanzimine yönelik bir adım atılmasa da, kişilerin konut dokunulmazlığı hakkı ile dolaylı bir koruma sağlanmaya çalışılmıştır (Üzeltürk, 2004: 4-5). Daha sonraki süreçte ise yaşanan teknolojik gelişmeler ve kişiler arası haberleşme araçlarının etkili bir konuma gelmesiyle, kişinin manevi değerlerinin bağımsızlığı ve dolayısıyla özel hayatın gizliliği hakkının müstakil biçimde ele alınma çabaları kendini göstermiştir (Akyürek, 2014: 113). Bu itibarla Fransa'da 1819 yılında Basın Kanunu'nun meclisteki müzakereleri sırasında özel hayat kavramı kullanılmış (Polater, 2010: 8), Anglo-Amerikan hukukunda ise Warren ve Brandeis 1890 yılında kaleme almış oldukları "The Right to Privacy" başlıklı makale ile özel hayatın gizliliğinin bağımsız bir hak olarak ele alınmasında bir temel oluşturmuştur (Arslan Öncü, 2011: 1). Bahse konu makalede yazarlar, mevcut hukuk sisteminin kişilerin özel hayatlarını korumada bir güvence sağlayıp sağlamadığını, özel hayatın korunmasının kapsamını ve mahremiyetin önemini ele almışlardır[9].

Özel hayatın gizliliği hakkının uluslararası insan hakları belgelerinde yer alması 20.yüzyılda gerçekleşmiş ve temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir (Okur, 2010: 4). Bu kapsamda özel hayatın gizliliği, ilk defa 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) 12.maddesi ile düzenlenmiş, AİHS 8.maddesi ve Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmenin 17.maddesi ile özel hayatın gizliliği hakkına bir koruma getirilmiştir (Bozlak, 2013: 15). Günümüzde özel hayatın gizliliği uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer almakta ve birçok devlet anayasaları ve yargı kararları ile özel hayatın gizliliği hakkını korumaya çalışmaktadır (Salihpaşaoğlu, 2013: 230).

[9] Anılan makalede yazarlar özel hayatın önemine vurgu yaparak şu ifadeleri kullanmışlardır; "Gelişen uygarlığa bağlı hayat yoğunluğu ve karmaşıklığı, dünyadan bir miktar geri çekilmeyi gerekli kılmıştır ve kişi kültürün arıtılmış etkisi altında aleniyete karşı çok daha fazla duyarlı hale gelmiştir, dolayısıyla yalnız başına olma/yalnızlık ve mahremiyet kişi için daha esaslı hale gelmiştir" detaylı bilgi için bkz. (Warren-Brandis, 1890: 22).

Türkiye'de ise özel hayatın gizliliği hakkının açık bir hükümle anayasal düzeyde korunması ise 1961 Anayasası ile gerçekleşmiş olup (Üzeltürk, 2010: 7), ilerleyen bölümlerde detaylı biçimde anlatılmaya çalışılacaktır.

1.2) ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI BELGELERİNDE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI

1.1.1) BM'nin Temel İnsan Hakları Belgelerinde Özel Hayatın Gizliliği Hakkı

Uluslararası sahada insan haklarının korunması düşüncesinin II. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında gerçekleşen insan haklarına yönelik ihlaller nedeniyle, aynı felaketlerin tekrar yaşanmaması ve uluslararası barışın temin edilip korunabilmesi adına önem kazandığı ifade edilmektedir (Kalabalık, 2019: 161). Bu bağlamda 26.06.1945'te "Birleşmiş Milletler Antlaşması" imzalanmıştır[10]. İnsan hakları kavramı da bununla birlikte uluslararası hukukun temel mefhumlarından biri haline gelmiştir (Gözübüyük-Gölçüklü-Saygılı, 2019: 8).

BM nezdinden insan haklarını korumak maksadıyla hazırlanan belgelerin başında "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" yer alır (Gözler, 2018a: 456). BM Genel Kurul kararıyla 10.12.1948 tarihinde, beyannamenin giriş kısmında da belirtildiği üzere bütün milletler için insan haklarının ulaşılacak ortak ideal ölçüleri belirlemek amacıyla "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" ilan edilmiştir[11]. Beyannamenin 12.maddesinde "Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır." denilmekle kişinin özel hayatı, aile hayatı ve haberleşmesinin gizliliği haklarının düzenlendiği görülmektedir. Anılan maddede özel hayatla birlikte sıralanan değerlerin aynı cümle içerisinde sayılmasından hareketle, özel hayat kavramıyla

[10] Antlaşmanın 1.maddesinde BM'nin amaçları arasında "barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek" ifade edilmiş, 13.maddesinde de BM Genel Kurulun görevlerine ilişkin "ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan hakları ile temel özgürlüklerden yararlanmasını kolaylaştırmak için araştırmalar yapılmasına önayak olur ve bu amaçla tavsiyelerde bulunur." İfadesine yer verilmiştir. Antlaşma metni için bkz. 'Birleşmiş Milletler Antlaşması', < http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_01.pdf >, s.e.t 16.04.2020.

[11] 'İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi', http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_03.pdf, s.e.t 16.04.2020.

bu değerlerin arasında yoğun bir ilişkinin varlığından bahsetmek mümkündür (Zafer, 2010: 28).

Söz konusu beyanname temel insan haklarına ilişkin düzenlemelere yer vererek insan haklarının cihanşümul bir nitelik kazanmasını sağlamış ve daha sonra tanzim edilecek insan haklarıyla alakalı metinlere yol gösterici olmuştur (Kalabalık, 2019: 120). Beyannamenin devletlere uymaları gereken hukuksal yükümlülükler getirip getirmediği tartışmalı olsa da (Kabaoğlu, 2013: 173; Gözler, 2018a: 456; Doğan, 2013: 136; Fendoğlu, 2017: 74), insan hakları sahasında ulusal ve uluslararası düzeyde etkisini göstermesi ve bu manada özel hayatın gizliliği hakkına da doğrudan yer verdiği için özel hayatın gizliliği ile ilgili de öncü niteliğinde bir insan hakkı belgesidir denilebilir.

İHEB'de yer alan hakların teminat altına alınması için 16.12.1966'da BM Genel Kurulu'nda, "ikiz sözleşmeler" olarak da adlandırılan, "Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi" ile "Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi" kabul edilmiştir (Kalabalık, 2019: 123). Anılan her iki sözleşmenin de giriş kısımlarında, sözleşmede yer alan hakların insanın doğuştan sahip olduğu insan onurundan gelen ve vazgeçilmez nitelikte olduğu; bu hakları tanımanın yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğu dile getirilmiş, BM Antlaşmasına ve İHEB'e atıf yapılmıştır.

Bu sözleşmelerden Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde özel hayatın gizliliği hakkıyla ilgili bir düzenleme bulunmaktadır. Sözleşmenin 17.maddesinde "mahremiyet hakkı" başlığı altında "Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz. Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir."[12] hükmü ile özel hayatın gizliliği hakkı düzenlenmiştir. Bu madde ile taraf devletlere, özel hayatın gizliliğine müdahalelerin yasaklanması ile söz konusu hakkın korunması amacıyla hukuki ve sair önlemleri de almalarını gerektiren negatif ve pozitif yükümlülükler getirilmektedir (Atak, 2007: 188). Söz konusu maddede kişinin itibar ve onuruna da özel hayat kapsamı içerisinde yer verilmiş olması nedeniyle, özel hayatın gizliliği hakkı ile ilgili olarak Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin daha geniş bir koruma ihtiva ettiği belirtilmektedir (Göçer, 2001: 53).

[12] 'Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi',
<http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_05.pdf>, s.e.t 16.04.2020.

1.1.2) Diğer İnsan Hakları Belgelerinde Özel Hayatın Gizliliği Hakkı

Özel hayatın gizliliği hakkının daha önce belirtildiği gibi İHEB'de yer almasıyla beraber çeşitli kıta insan hakları belgelerinde de temel bir insan hakkı olarak yer almıştır. Bu düzenlemelerin bazısında özel hayatın gizliliği hususunda devletlere hem pozitif hem de negatif yükümlülükler yüklenmiştir.

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi 22.11.1969'da kabul edilmiş olup, insan haklarını bölgesel düzeyde korumayı amaçlayan insan hakları sözleşmelerinden birisidir. Özel hayatın gizliliğine ilişkin olarak sözleşmenin 11.maddesinde "Her kişinin, şerefine saygı gösterilmesine ve onurunun tanınmasına hakkı vardır. Hiç kimse, özel yaşamına, aile yaşamına, konutuna ya da haberleşmesine yönelik keyfi ya da erkin kötüye kullanma mahiyetindeki müdahalelere yahut şerefine ya da şöhretine yönelik hukuka aykırı saldırılara konu olamaz. Herkesin, bu tür müdahaleler ya da saldırılar karşısında hukuken korunmaya hakkı vardır." hükmü düzenlenmiştir[13]. Bahsi geçen sözleşmenin 1.maddesi ile taraf devletlere, sözleşmede tanzim edilen haklara saygı göstermenin yanında bu hakların özgürce ve tam bir şekilde kullanılmasını sağlama yükümlülüğü getirilmiştir (Ural Arslan, 2014: 80). Bu itibarla özel hayatın gizliliği hakkına yönelik olarak taraf devletlere hem pozitif hem de negatif yükümlülük yüklendiği ifade edilebilir.

"Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı" ise 28.06.1981'de kabul edilmiş olup, diğer insan hakları belgelerinden farklı olarak insan ve halkların haklarına değinerek bireylerin devlete karşı olan ödevlerine yer vermektedir (Kalabalık, 2019: 276). Söz konusu şartın bir diğer farkı da ilk defa bir kıta insan hakkı sözleşme metninde, "üçüncü kuşak insan hakları" grubuna dahil olan; gelişme hakkı, kendi kaderini tayin etme hakkı ve çevre hakkı gibi hakların düzenlenmiş olmasıdır (Gemalmaz, 1987: 137). Özel hayatın gizliliği hakkına ise şartta doğrudan bir düzenleme getirilmemiştir. Fakat ailenin korunmasına ilişkin düzenleme ile özel hayatın gizliliğine dolaylı bir koruma sağlandığı dile getirilmektedir (Zafer, 2010: 39).

[13] Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, <https://burakgemalmaz.com/wp-content/uploads/2015/05/02.pdf>, s.et 16.04.2020.

Özel hayatın gizliliği hakkını ilk defa ele alan bir uluslararası kongre olması sebebiyle, 22-23 Mayıs 1967'de Stockholm'de tertiplenmiş olan "Özel Hayata Saygı Gösterilmesi Hakkı Üzerine Kuzey Ülkeleri Hukukçularının Kongresi" ne de değinmek gerekir. Kongrede İHEB 12.maddesi ile Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 17.maddelerine atıf yapılmış, özel hayatın gizliliği hakkının kapsamı ve söz konusu hakkın korunma yollarının ele alınması amaçlanmıştır. Bu itibarla özel hayatın gizliliği hakkının "kişi için en ufak bir dış müdahale olmaksızın kendi öz varlığını serbestçe sürdürebilmesi hakkı" anlamına geldiği ifade edilmiştir (Donay, 1974: 439-440).

Bunun yanı sıra kongrede özel hayat kavramının kapsamı geniş bir şekilde ele alınarak, özel hayatın gizliliğinin korunması gereken durumlar; "a) Kişinin üstünü aramak, b) Konut dokunulmazlığının ihlali, c) Tıbbi, ruhi ve bedeni muayeneler, d) Bir şah ıs hakkında üzücü, yalan ve başkalarını ilgilendirmeyen beyanlar, e) Muhaberata el konulması, f) Telgraf ve telefon muhaberelerinin dinlenmesi, g) Elektronik gözleme ve dinleme cihazlarının kullanılması, h) Gazete muhabirleri veya diğer istihbarat araçları ile taciz, ı) Özel hayata ilişkin hususların ifşası, k) Mesleki müşavirler tarafından verilen veya alınan ya da sırla bağlı kamu makamlarına tevdi edilen sırların ifşası, l) Bir kimsenin gözetlenerek, takip edilerek, dinlenerek veya telefon edilmek suretiyle taciz edilmesi halleri" olarak ifade edilmiştir (İlkiz, 2006: 4).

1993 yılında yürürlüğe giren "Maastricht Antlaşması" ile kurulan Avrupa Birliği (AB) (Kalabalık, 2019: 246) bünyesinde 12.12.2000'de kabul edilen AB Temel Haklar Bildirgesi, AB'nin meşruluğunu kuvvetlendirdiği ve birlik bünyesindeki tüm yurttaşları kapsayan temel hakları içerdiğinden önemli görülmektedir (Metin, 2002: 36). Bildirgenin giriş kısmında, AB'nin insan onuru, özgürlük, eşitlik ve dayanışma üzerine kurulu olduğu belirtilmiş, özel hayatın gizliliği hakkı ile ilgili olarak 7.maddede "Herkes, özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir."[14] şeklinde hüküm getirilmiştir. Söz konusu bildirgenin 8.maddesinde ise, özel hayatın gizliliği hakkı ile bağlantılı olan kişisel verilerin korunması hakkı düzenlenmiştir[15].

[14] 'Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi', < https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, s.e.t 17.04.2020.

[15] *"1. Herkes, kendisine ilişkin kişisel bilgilerinin korunmasını isteme hakkına sahiptir. 2. Bu tür bilgiler, belirtilen amaçlar için ve ilgili kişinin muvafakatine veya yasada öngörülen başka meşru temele dayalı olarak adil şekilde kullanılmalıdır. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan bilgilere erişme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahiptir. 3. Bu kurallara uyulması, bağımsız bir makam tarafından denetlenecektir."*, Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi tam metni için bkz. < https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, s.e.t 17.04.2020.

1.1.3) Avrupa Konseyi Bünyesinde Özel Hayatın Gizliliği Hakkı

II. Dünya Savaşı'nın Avrupa'da meydana getirdiği tahribat sonrasında, demokratik temeller üzerine inşa edilmiş yeni bir Avrupa kurulması maksadıyla yoğun çabalar sarf edilmiş ve bunun neticesinde 5 Mayıs 1949'da Avrupa Konseyi Statüsü imzalanmıştır (Ünal, 1994: 60-61). Statüde Avrupa Konseyi'nin amaçlarına ulaşma noktasında "insan hakları ile temel özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi" ne vurgu yapılmış, 3.maddede üye devletlerin "hukukun üstünlüğü prensibini ve yasal yetkisi altında bulunan her şahsın insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanma prensibini" kabul ettikleri belirtilmiş; ayrıca 3.madde hükümlerini ciddi biçimde ihlal eden üye devletlerin Avrupa Konseyi'nden çıkartılabilecekleri öngörülmüştür[16]. Türkiye'nin Avrupa Konseyi Statüsü'nün onanmasına dair kanun ile 8 Ağustos 1949'dan bu yana üyesi olduğu[17] Avrupa Konseyi'nin bugün itibariyle 47 üyesi bulunmaktadır[18].

Avrupa Konseyi kurulduktan sonra yukarıda değinilmiş olan insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması amacına matuf olarak, bir insan hakları sözleşmesi hazırlanması ve bunun hükümlerine uyulmasında gerekli yaptırımları uygulamakla görevli bir mahkeme kurulması için çalışmalara başlamış, bu itibarla "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" (AİHS)[19] 4 Kasım 1950'de aralarında Türkiye'nin de bulunduğu üye devletlerce imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Ünal, 1994: 61). AİHS, Türkiye tarafından 4 Kasım 1950'de imzalanmış ve 18 Mayıs 1954'de onaylanmıştır[20]. Sözleşmenin dibacesinde İHEB'e atıf yapılmış, demokratik rejimlerin ve insan hakları meselesinde ortak bir anlayışın önemi dile getirilmiştir[21]. AİHS'nin önemi ile ilgili olarak, "ortak güvence" sistemi üzerine kurulu bir uluslararası yargısal denetim mekanizması getirmesi ve bunun neticesinde bireylere tanınan hak ve özgürlükleri bir yaptırıma bağlıyor oluşuna vurgu yapılmaktadır (Gözübüyük-Gölcüklü-Saygılı, 2019: 15).

---

[16] 'Avrupa Konseyi Statüsü', <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/ak/turkce/001_tur.pdf>, s.e.t 17.04.2020.
[17] R. G. 17 Aralık 1949 – 7382.
[18] Avrupa Konseyi'ne Üye Devletler, < https://www.coe.int/tr/web/about-us/our-member-states>, s.e.t 17.04.2020.
[19] Sözleşmenin tam adı "İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşme (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms)" olmakla beraber, kısa haliyle "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" şeklinde de ifade edilmektedir.
[20] R.G. 19 Mart 1954 – 8662.
[21] AİHS tam metni için bkz. < https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf>, s.e.t 17.04.2020.

AİHS ile bireysel başvuru hakkı tanınmış ve bu kapsamda bireylerin haklarını ihlal eden devlete karşı AİHM'e başvurma imkânı getirilmiştir (Kalabalık, 2019: 210)[22].

AİHS 34.maddesi ile taraf devletler bireysel başvuru hakkını ve bu bağlamda AİHM'nin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiş bulunmaktadırlar[23]. Türkiye de AİHS'ne taraf olan devletlerden birisi olduğu için özel hayatın gizliliği hakkının sınırları ve korunması mevzusunda öncelikle AİHS yapısı ve AİHM içtihatları yönünde bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Özel hayatın gizliliği ile ilgili düzenleme AİHS'nin 8.maddesinde "Özel ve aile hayatına saygı" başlığı altında düzenlenmiş ve anılan maddenin ilk fıkrası ile kişilerin özel hayatı, aile hayatı, konutları ve haberleşmeleri güvence altına alınmış; maddenin ikinci fıkrasında ise bu haklara ilişkin sınırlama nedenlerine yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde AİHS kapsamında özel hayatın gizliliği hakkı ayrıntılı biçimde ele alınacağından burada konuyla ilgili daha fazla izah yapılmamıştır.

[22] Bu hususta 1998 yılına değin Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Divanı yetkili iken, 2 Kasım 1998 tarihli 11.Protokol ile adı geçen iki organ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) adı altında birleştirilmiş ve AİHM tek makam olarak kabul edilmiştir (Kaboğlu, 2013: 190).

[23] AİHS 34. maddesi: "Bu Sözleşme veya protokollerinde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflar'dan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir. Yüksek Sözleşmeci Taraflar bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasını hiçbir surette engel olmamayı taahhüt ederler.".

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI

2.1) AİHS'TE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKININ GENEL DÜZENLEMESİ VE KARAKTERİSTİĞİ

2.1.1) AİHS 8. Maddesine İlişkin Genel Bilgiler

Özel hayatın gizliliği hakkı AİHS'nin 8.maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddede *"1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."* şeklindeki düzenleme ile maddenin birinci fıkrasında korunan değerler belirtilmiş, ikinci fıkrada ise korunan değerlere ilişkin sınırlama sebeplerine yer verilmiştir. Maddenin düzenleniş biçiminin bu manada sözleşmenin 9, 10 ve 11.maddelerine benzer nitelikte olduğu söylenebilir (Gözübüyük-Gölcüklü-Saygılı, 2019: 231)[24].

[24] AİHS 9. maddesinde 'Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü' güvence altına alınmıştır; *"1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. 2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir."*
AİHS 10.maddesinde 'İfade özgürlüğü' güvence altına alınmıştır; *"1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. 2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir."*
AİHS 11.maddesinde 'Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü' güvence altına alınmıştır; *"1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir. 2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için*

AİHS'nin 8.maddesinin ilk fıkrasında özel hayat, aile hayatı, konut ve haberleşme olmak üzere dört temel değer koruma altına alınmıştır. Maddede sayılan bu değerlere ilişkin herhangi bir tanım verilmediği göze çarpmaktadır. Bu sebeple 8.maddede korunan dört menfaatin anlamı tam olarak açık nitelikte olmayıp, birbirileriyle büyük oranda bağlantılıdırlar (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 10). AİHM sözü edilen dört menfaatin tanımlanması ve yorumlanması hususunda esnek bir yaklaşım benimsemiş ve bu konuda katı kurallar koymamıştır. İleride de değinileceği üzere, mahkeme söz konusu yaklaşımı ile 8.maddede korunan değerlere özerk bir anlam yükleyerek her davayı kendi durumlarına göre karara bağlamıştır (Mahmutoğlu, 2009: 103; Kilkelly, 2001: 103). Bu nedenle AİHM'nin konuya ilişkin içtihatlarının irdelenmesi önem arz etmektedir. Burada ifade etmek gerekir ki, 8.maddenin ilk fıkrasında koruma altına alınan dört değer esasında üst başlık olarak özel hayatın alt kategorileridir. Dolayısıyla bu hakları birbirinden büsbütün ayırmanın mümkün olmadığı belirtilmektedir (Gözübüyük-Gölcüklü-Saygılı, 2019: 322; Arslan, 2011: 6; Gümüş, 2016: 149). Bunun yanı sıra AİHM'nin 8.maddeye yönelik bazı kararlarında korunan hangi değerin ihlaline yönelik bir inceleme yapıldığını açıkça belirtmesi[25] ve 8.maddede korunan değerlerin bir bütün halinde incelenmesi çalışmanın kapsamını bir hayli genişleteceğinden dolayı, bu çalışmada yalnızca "özel hayatın gizliliği" hakkı ele alınmaya çalışılmıştır.

Sözleşmenin 8.maddesine ilişkin bir başvuruyu incelerken mahkeme iki aşamalı bir test uygulamaktadır. Buna göre ilk aşamada başvurunun maddenin ilk fıkrasında koruma altına alınan değerlerin kapsamına girip girmediği incelenir. Bu kapsamda yapılan incelemede şayet şikâyetin 8.madde 1.fıkrası kapsamında olmadığına kanaat getirilmişse, söz konusu başvuruda 8.madde uygulanmayacaktır (Salihpaşaoğlu, 2013: 237; Kilkelly, 2001: 12-13). İlk soruya verilen cevap evet ise, yani 8.maddede korunan haklara herhangi bir müdahale varsa, söz konusu müdahalenin maddenin ikinci fıkrasındaki şartları taşıyıp taşımadığına bakılır. Bu itibarla müdahalenin kanuna uygun olup olmadığı, meşru bir amaç taşıyıp taşımadığı ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı soruları

gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, 12 13 silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.".

[25] Bahse konu meseleye yönelik örnek kararlar için bkz. **Kopp v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 23224/94, T: 25.03.1998, par.50; **Dragon Petrovic v. Serbia**, AİHM, Başvuru No: 75229/10, T: 14.04.2020, par.37; **Pedersen and Others v. Norway,** AİHM, Başvuru No: 39710/15, T: 10.03.2020, par.40; **Kırdök ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 14704/12, T: 03.12.2019, par.34; **Aliyev v. Azerbaycan**, AİHM, Başvuru No: 68762/14 ve 71200/14, T: 20.09.2018, par.178; **Lozovyye v. Russia**, AİHM, Başvuru No: 4587/09, T: 24.04.2018, par.33; **Bărbulescu v. Romania**, AİHM, Başvuru No: 61496/08, T: 12.01.2016, par.36.

cevaplandırılmaya çalışılır ((Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 369). AİHM 8.maddde ihlali iddiasının olduğu başvurularda yukarıda izah edilen testi kullanmakta ve buna göre bir inceleme yapmaktadır[26].

2.1.2) AİHM İçtihatları Bağlamında Özel Hayat Kavramı

Yukarıda da ifade edildiği üzere sözleşmenin 8.maddesinde koruma altına alınan haklara ilişkin herhangi bir tanım verilmemiştir. Mahkemenin de benzer bir yaklaşım sergileyerek özel hayat kavramına belirgin bir biçimde tanım getirmeyerek, yaşanan teknolojik ve içtimai gelişmelere uygun olarak içtihatlar vasıtasıyla özel hayat kavramına dinamik bir yapı kazandırdığı belirtilmektedir (Arslan Öncü, 2019: 24; Bozlak, 2013: 84).

Mahkeme Niemietz/ Almanya davasında konuyu geniş bir biçimde ele almıştır. Söz konusu kararda mahkeme, özel hayat kavramının bütünüyle tanımlanamayacak denli geniş kapsamlı bir hak olduğunu ve bu kavrama tanım getirmenin gerekli olmadığını belirtmiş; bunun yanı sıra özel hayat kavramını, bir "giz alanı" ile sınırlamak suretiyle dış dünyayı bu alandan hariç tutmanın sınırlayıcı olacağını, özel hayata saygının belli bir dereceye kadar diğer insanlarla ilişki kurma ve geliştirme hakkını da içermesi gerektiğine işaret etmiştir[27]. Mahkeme bu bakış açısını farklı kararlarında da dile getirmiş[28] ve özel hayat ile temin edilen korumanın esas itibariyle bireylerin kişiliklerini diğer kişilerle olan ilişkilerinde dış müdahaleye uğramadan geliştirmelerini temin etmeleri olduğunu, bu anlamda kamusal alanda bile üçüncü şahıslarla aramızda özel hayat alanının bulunduğunu belirtmiştir[29].

---

[26] Bkz. **Klass and Others v. Germany,** AİHM, Başvuru No: 5029/71, T: 06.09.1978, par. 41-44; **Camenzind v. Switzerland,** AİHM, Başvuru No: 21353/93, T: 16.12.1997, par. 36-41; **Benedik v. Slovenia,** AİHM, Başvuru No: 62357/14, T: 24.04.2018, par. 120-122; **Kruglov and Others v. Russia**, AİHM, Başvuru No: 11264/04 ve 15 diğer başvuru, T: 04.02.2020, par. 123-124; **Bosak and Others v. Crotia,** AİHM, Başvuru No: 40429/14 ve 3 diğer başvuru, T: 07.10.2019, par. 42; **Aliyev v. Azerbaycan**, AİHM, Başvuru No: 68762/14 ve 71200/14, T: 20.09.2018, par.178; Ayrıca anayasa Mahkemesi (AYM) de bu konuda AİHM'e atıf yapmaktadır, bkz. **Sevilay Sümer Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/7091, T: 18.07.2019, par.41, karardan alıntı: *"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), özel hayata saygı hakkı kapsamında bulunan bir menfaate devletin müdahale ettiğini tespit ettiğinde Sözleşme'nin 8. Maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen koşulları incelemektedir. Buna göre kamu makamlarının müdahalesinin yasal bir dayanağı bulunup bulunmadığı, anılan fıkrada yer alan meşru amaçlara dayalı ve demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı olup olmadığı araştırılmaktadır."*.

[27] **Niemietz v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 13710/88, T: 16.12.1992, par. 29.

[28] **Costello-Roberts v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 13134/87, T: 25.03.1993, par. 36; **Denisov v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 76639/11, T: 25.09.2018, par. 95; **Breyer v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 50001/12, T: 30.01.2020, par. 73.

[29] **Alkaya v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 42811/06, T: 09.01.2013, par.28.

Özel alan ile kamusal arasındaki ayrımın her olayda farklılık arz edebilmesi nedeniyle AİHM'nin farklı kararları incelenerek mahkemenin konuyla ilgili bakışı ortaya konulabilir[30]. Mahkeme kamusal alandaki özel hayat alanının tespitiyle ilgili tespitlerde bulunduğu bir kararında yine, özel hayatın tanımlanamayacak ölçüde geniş bir kapsama sahip olduğunun altını çizmiş; kamusal alandaki özel hayatın gizliliği ile ilgili meselede kişilerin gizlilik hususundaki makul beklentilerinin önemli bir etken olacağını belirtmiştir. Bunun yanı sıra dışarıda caddede gezen bir kişi ister istemez diğer herkesin görebileceği bir yerde olacaktır, bu kamusal alandaki faaliyetlerin sistemli bir şekilde veya kalıcı olarak kaydı yapıldığında özel hayatla ilgili meseleler ortaya çıkabilmektedir[31].

Özel hayatla ilgisi olabilecek durumların gün geçtikçe yaşanan değişimlere paralel olarak artması, 8.maddeye ilişkin başvurularda davaların tasnif edilmesinde bir kesinlik sağlanamadığından özel hayat kavramının sınırlarını çizmeyi zorlaştırmaktadır (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 371). Fakat bunun yanında 8.maddenin sosyal ve teknolojik değişimlerle beraber mahkemenin yeni durumlara göre özel hayata koruma sağlamasına imkân tanıyan bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir (Dinç, 2009: 16).

Anayasa Mahkemesi de kararlarında benzer şekilde özel hayat kavramına eksiksiz bir tanım getirmenin mümkün olmadığını AİHM kararlarına atıf yaparak belirtmektedir[32]. Ayrıca AYM özel hayatın gizliliği ile esas itibariyle korunan hukuki değerin kişisel bağımsızlık olduğunu ve özel hayatın gizliliğinin kapsamının saptanmasında bireyin kişiliğini geliştirmesi ve gerçekleştirmesi kavramlarının temel oluşturduğunu belirtmektedir[33].

2.1.3) Özel Hayatın Gizliliğine Saygı

Sözleşmenin 8.maddesi ile özel hayat, aile hayatı, konut ve haberleşme olarak sayılan dört değere saygı hakkı korunmaktadır. Maddedeki "saygı" ibaresi ile AİHM'nin 8.madde ile korunan değerlere devletler tarafından sadece keyfi müdahale yapılmamasını değil, ayrıca

---

[30] **Dutertre, Gilles** (2003) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler <https://anayasa.gov.tr/media/3600/aihmkararlarindanornekler.pdf> s.e.t 22.04.2020

[31] **P.G. and J.H. v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 44787/98, T: 25.12.2001, par. 56-57; ayrıca makul beklenti ile ilgili bkz. 'Makul Saygı Beklentisi' s.7-8.

[32] **Sevim Akat Ekşi Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/2187, T: 19.12.2013, par.26, karardan alıntı: *"Özel yaşama saygı hakkı alt kategorisinde geçen "özel yaşam" kavramı AİHM tarafından oldukça geniş yorumlanmakta ve bu kavrama ilişkin tüketici bir tanım yapmaktan özellikle kaçınılmaktadır."*.

[33] **C.E. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/436, T: 12.09.2019, par.39.

devletlerin bireylerin söz konusu haklardan etkili bir şekilde yararlanmalarını da sağlamak zorunda oldukları görüşünü benimsediği ifade edilmektedir (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 368). Bu nedenle burada 'negatif yükümlülükler' ve 'pozitif yükümlülükler' gündeme gelmektedir. Özel hayatın gizliliğinin kapsamıyla ilgili konu başlıklarında ve hakka getirilen sınırlamalarda konu başlıklarıyla ilgili olarak daha detaylı biçimde ele alınacak olsa da burada da yükümlülüklere ilişkin kısa bir izahat yapılmaya çalışılacaktır.

Devletlerin yükümlülüklerine ilişkin olarak uluslararası hukukta yapılan tasniflerden biri olan negatif yükümlülükler-pozitif yükümlülükler ayrımı AİHS kapsamında da gündeme gelmektedir. Bunlardan negatif yükümlülükler ile genel itibariyle kastedilen AİHS'de bulunan haklardan yararlanılmasına devletlerin müdahalede bulunmamalarıdır (Arslan Öngü, 2019: 6). Bu anlamda özel hayatla ilgili devletlerin negatif yükümlülüğü, bireylerin özel hayat haklarına müdahalede bulunmamaları; bireylerin şahsiyetlerini istedikleri doğrultuda geliştirmelerine engel olmaması olarak ifade edilebilir (Dinç, 2009: 17; Yüzer Eltimur, 2019).

AİHM'e göre "saygı" ifadesi, negatif yükümlülüklerin yanı sıra pozitif yükümlülükleri de ihtiva etmekte olup[34], sözleşmenin 8.maddesindeki negatif yükümlülüklere ilave olarak sözleşmede korunan haklara etkin bir şekilde uyulmasına bağlı pozitif yükümlülüklerin eklenebileceğini belirtmektedir[35]. Bu bağlamda pozitif yükümlülüklerin insan haklarını etkili biçimde korumak için hak ihlallerine mâni olmak gayesine yöneliktir ve negatif yükümlülüklerin sağladığı korumanın kapsamını genişletmektedir (Gümüş, 2005: 137). Negatif yükümlülükler devletlerin korunan hakka ilişkin müdahalelerden kaçınmalarını gerektirirken, pozitif yükümlülükler devletlerin pozitif müdahalelerini gerekli kılmaktadır (Akandji Kombe, 2008: 11).

Mahkeme pozitif yükümlülüklerin neleri gerektirdiği ile alakalı X ve Y/ Hollanda davasında konuya dair önemli açıklamalarda bulunmuştur. Söz konusu karara konu olayda on altı yaşındaki bir kız çocuğuna (Bayan Y) cinsel saldırı gerçekleştirilmiş fakat temyiz mercii saldırıya uğrayan çocuğun babasının (Bay X) şikayetçi olamayacağına hükmetmiştir. Mahkemenin görüşüne göre o dönem Hollanda ceza hukukunda mevcut yasadaki boşluk saldırıyı gerçekleştiren kişinin aleyhine geniş bir yorumla doldurulamamıştı. Mahkeme öncelikle 8. maddenin bireyi kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı koruduğunu

[34] **Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye,** AİHM, Başvuru No: 1448/04, T: 09.10.2007, par. 49.
[35] **Elvan Alkan ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 43185/11, T: 23.10.2018, par. 27.

fakat bununla beraber, devletleri sadece böyle bir müdahalede bulunmaktan kaçınmaya zorlamakla kalmadığını; bahsedilen negatif yükümlülüğe ek olarak, özel hayata etkili bir şekilde saygı gösterilmesi için devletlerin pozitif yükümlülüklerinin de bulunabileceğini ve sözü edilen yükümlülüklerin, bireylerin kendi aralarındaki ilişkiler alanında olsa bile, özel hayata saygıyı sağlamayı hedefleyen tedbirlerin alınmasını içerebileceğine işaret etmiştir. Bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerde 8.maddedeki menfaatlerin korunmasını sağlamak için araçların tercihinin ilke olarak sözleşmeye taraf devletlerin takdir yetkisi kapsamına giren bir husus olduğunu belirten mahkeme, özel hayata saygıyı tesis etmenin farklı yolları olduğunu ve bu bağlamda devletlerin yükümlülüklerinin mahiyetlerinin de söz konusu özel hayatın özelliklerine bağlı olduğunu dile getirmiştir. Söz konusu başvuruda Hollanda hükümeti araçların tercihindeki takdir hakkına değinerek cinsel saldırıya uğrayanın medeni hukukun sağladığı korumadan faydalanabileceğini belirtmiştir. Mahkeme ise davaya konu olayda medeni hukukun sağlayacağı korumanın yetersiz olacağını ifade etmiş ve etkili caydırıcılığın sadece ceza hukuku hükümleriyle gerçekleştirilebileceği kanaatine varmıştır. Bu anlamda dönemin ceza kanunu hükümlerinin Bayan Y'ye pratik ve etkili bir koruma sağlayamadığından bahisle 8.maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir[36].

Yukarıdaki kararda bahsi geçen takdir hakkı ise, AİHM tarafından AİHS'de güvence altına alınan haklar ile ilgili alınan önlemlerin sözleşme ile uyumlu olup olmadığını incelemek amacıyla Handyside/Birleşik Krallık davasında oluşturulmuş bir yöntemdir (Kilkelly, 2001: 10). Buna göre, X ve Y davasında da belirtildiği gibi, AİHS'nin yerine getirilmesi kapsamında alınan önlemleri tayin etmenin öncelikle taraf devletlerin yetkisinde olduğu belirtilmektedir (Gümüş, 2016: 128). Fakat taraf devletlere tanınan takdir hakkı sınırsız nitelikte olmayıp mahkemenin denetimine tabidir, dolayısıyla AİHS'deki korunan haklardan birine yapılan müdahalenin haklı olup olmadığına nihai kararı verecek olan AİHM'dir (Arslan Öncü, 2011: 380).

Taraf devletlere verilen takdir yetkisi hali hazırdaki koşullara ve mevcut başvurunun konusuna göre farklılıklar arz etmekte olup (Kilkelly, 2001: 11), 8. Maddenin insan haklarının korunması ile devletlerin takdir hakkı arasında bir dengeleme yapılması gerektiren maddelerden biri olduğu ifade edilmektedir (Roagna, 2012: 7).

[36] **X and Y v. Netherlands**, AİHM, Başvuru No: 8978/80, T: 26.03.1985.

2.2) ÖZEL HAYATIN GİZLİĞİNİN KAPSAMI

AİHM'nin sözleşmenin 8.maddesine ilişkin bir başvuruyu incelerken iki aşamalı bir test uyguladığı yukarıda ifade edilmişti[37]. İlk aşamada bir başvurunun 8.madde ile korunan haklardan birinin kapsamına girmesi icabet ettiğinden, bu kapsamda koruma alanı genişlemeye devam eden özel hayatın gizliliği hakkı ile ilgili AİHM içtihatları çerçevesinde muhtelif durumlara temas edilmeye çalışılacaktır.

2.2.1) Kişinin Fiziksel ve Psikolojik Bütünlüğü

AİHM birçok kararında kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünün özel hayat kavramına dahil olduğunu vurgulamıştır[38]. Burada mühim olan, bireyin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne yönelik hangi müdahalelerin 8.maddede düzenlenen özel hayatın gizliliğini ihlal edip etmeyeceğidir (Salihpaşaoğlu, 2013: 248). Mahkemenin bu kapsamda inceleme yaptığı başvurularda sözleşmenin 3.maddesi[39] de gündeme gelebilmektedir (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 371). Söz konusu iki madde arasındaki etkileşimin ise, özel hayatın gizliliğinin geniş içeriğe sahip bir hak olmasından kaynaklandığı dile getirilmektedir (Roagna, 2012: 24).

Costello-Roberts/ Birleşik Krallık başvurusunda mahkeme yedi yaşındaki bir öğrenciye okul müdürü tarafından uygulanan bedensel cezanın AİHS'nin 3. ve 8.maddeleri bağlamında incelemiştir (Kilkelly, 2001: 24)[40]. Bahse konu davada mahkeme bedensel cezaların kişinin fiziksel bütünlüğüne bir müdahale teşkil edebileceğini belirtmekle beraber, dava konusu olayda uygulanan bedensel cezanın belli bir asgari şiddet düzeyine ulaşmamış olması sebebiyle 3.maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir. Bunun yanı sıra 8.madde ile ilgili olarak mahkeme, özel hayatın kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünü de kapsayan geniş bir kavram olduğunu belirtmiş, fakat bir kişinin fiziksel veya psikolojik bütünlüğünü

---

[37] Bkz. s.22.

[38] **Beizaras and Levickas v. Lithuania**, AİHM, Başvuru No: 41288/15, T: 14.01.2020, par.109; **Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania**, AİHM, Başvuru No: 41720/13, T: 25.06.2019, par.126; **Denisov v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 76639/11, T: 25.09.2018, par. 95; **Eryiğit v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 18356/11, T: 10.04.2018, par.32; **Y.Y. v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 14793/08, T: 10.03.2015, par.56.

[39] AİHS'nin 3.maddesinde 'İşkence Yasağı' düzenlenmektedir, *"Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."*, bkz. < https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf> s.e.t 25.04.2020.

[40] **Costello-Roberts v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 13134/87, T: 25.03.1993, par. 7-8.

olumsuz yönde etkileyen her fiil veya önlemin 8.maddenin ihlali manasına gelmeyeceğine vurgu yapmış ve bu anlamda olaydaki bedensel cezanın 8.maddeyi ihlal edecek denli olumsuz etkiler içermediğine kanaat getirmiştir[41].

Burada belirtmek gerekir ki, kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne yönelik -yukarıdaki AİHM kararında dile getirilen- 'asgari şiddet düzeyinin' ötesindeki müdahalelerde sözleşmenin hem 3.maddesi hem de 8.maddesi uygulanabilmekte iken, bu düzeyin altında kalan ve çok hafif nitelikte olmayan müdahaleler bakımından ise yalnızca 8.madde gündeme gelecektir (Salihpaşaoğlu, 2013: 249; Gümüş, 2016: 195). Sözleşmenin 8.maddesi ile sağlanan koruma 3.maddeye nazaran daha geniş olmakla birlikte, burada 8.maddenin gündeme gelebilmesi için kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne yönelik müdahaleden olumsuz bir biçimde etkilenmiş olması gerekmektedir (Arslan Öncü, 2011: 169). AİHM de bazı davalarda, yapılan müdahalenin 3.maddedeki asgari şiddet düzeyine ulaşmadığı gerekçesiyle 8.madde kapsamında inceleme yapmıştır[42].

AİHM'nin fiziksel ve psikolojik bütünlüğe yönelik kararlarında 3. ve 8.maddelerin birlikte uygulandığı da görülmektedir. Özellikle 2003 yılında M.C./ Bulgaristan davasıyla birlikte mahkemenin, 3. ve 8.maddeyi daha fazla birlikte uygulamaya başladığı dile getirilmektedir (Roagna, 2012: 25). Söz konusu davada 14 yaşındaki bir kız çocuğu iki erkek tarafından tecavüze uğramış ve yerel makamlarca yapılan ceza soruşturmasında başvuranın rızası dışında cebir veya tehditle tecavüze uğradığına dair yeterli delil olmadığından bahisle davaya devam edilmemiştir. AİHM taraf devletlerin, tecavüzü etkili bir şekilde cezalandıran ceza kanunu hükümlerini yürürlüğe koyma ve etkili soruşturma ve kovuşturma yapma hususunda AİHS'nin 3. ve 8.maddeleri kapsamında bir pozitif yükümlülüklerinin bulunduğunu belirterek söz konusu başvuruyu her iki madde bağlamında ele almıştır. Tecavüz ve cinsel istismara karşı etkili korumanın etkili ceza hukuku hükümleriyle sağlanabileceğine vurgu yapan mahkeme, bu bağlamda pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmediği gerekçesiyle sözleşmenin 3. ve 8.maddelerin ihlal edildiğine karar vermiştir[43].

[41] **Costello-Roberts v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 13134/87, T: 25.03.1993, par. 30-36.
[42] Örneğin AİHM Wainwright/ Birleşik Krallık başvurusunda, başvurucular bir yakınlarını ziyaret amaçlı gittikleri cezaevinde üzerileri çıplak kalacak biçimde soyularak aranmaları ve kendilerine rektal inceleme yapılması neticesinde yaşadıkları travma ve bunalıma girdikleri olayda, kötü muamelenin 3.madde kapsamına girebilmesi için asgari şiddet düzeyine ulaşması gerektiğini belirtmiş, başvurucuların maruz kaldıkları olayın asgari şiddet düzeyine ulaşmadığından bahisle 3.madde kapsamında değil; 8.madde kapsamında bir inceleme yapmıştır. Söz konusu karar için bkz. **Wainwright v. The United Kingdom,** AİHM, Başvuru No: 12350/04, T: 26.12.2006.
[43] **M.C. v. Bulgaria**, AİHM, Başvuru No: 39272/98, T: 04.12.2003, par.148-187.

Mahkemenin güncel tarihli bir kararında da 3. ve 8. Maddelerin birlikte ihlal edildiğine karar verdiğini görmek mümkündür[44].

Kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne yönelik olarak yapılan sık müdahale tipleri olan bedene tıbbi müdahaleler, kürtaj, çevreden kaynaklı gürültü ve kirlilik gibi etkenler AİHM içtihatları kapsamında ele alınmaya çalışılmıştır.

2.2.1.1) Kişinin Bedenine Yönelik Tıbbi Müdahaleler

Tıbbi müdahale, tıp mesleğini yapmaya yetkili olan kişiler tarafından kişilerin fiziksel ve psikolojik bütünlüklerine yönelik olarak tedavi maksadıyla gerçekleştirilen her türlü müdahaleler olarak tanımlanmaktadır (Zengin, 2011: 32-33; Kök, 2005: 118; Arslanöncü, 2011: 86)[45]. Söz konusu kavramın; bireylerin fiziksel rahatsızlıklarının giderilmesi ve önlenmesi, kan veya organ nakli, cerrahi operasyonlar, gebeliğin sona erdirilmesi ve cinsiyete yönelik müdahaleler gibi birçok tıbbi teşebbüsü kapsadığı ifade edilmektedir (Kahraman, 2016: 481. Bunun yanı sıra bir müdahalenin tıbbi müdahale olarak nitelendirilebilmesi için, kişinin bedenine yapılacak müdahalenin konuyla ilgili eğitim almış kişiler tarafından yapılması ve tıp ilminin kaideleri doğrultusunda müdahalenin icra edilmesi gerekmektedir (Canpolat, 2009: 159.

Tıbbi müdahale söz konusu olduğunda gündeme gelen bir konu da 'aydınlatılmış rıza' kavramıdır. Aydınlatılmış rıza kavramı, "riskleri, yararları ve alternatifleri ile alternatiflerin de risk ve yararlarını kapsayan tedavi uygulamasının, hekim tarafından yeterli düzeyde ve uygun şekilde açıklanmasından ve hasta tarafından hiçbir tereddüde yer kalmayacak şekilde anlaşılmasından sonra, tıbbi tedavinin ya da uygulamanın hasta tarafından gönüllülükle kabulü" şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Petek-Gürbüz, 2013: 61). Bahse konu rıza, hastanın şahsen kendisi tarafından tıbbi müdahaleden önce veya en geç tıbbi müdahale yapılacağı sırada açıklanmalıdır. Tıbbi müdahale yapıldıktan sonra verilecek olan rıza, müdahaleyi hukuka uygun hale getirmeyecektir (Zengin, 2011: 39).

---

[44] **Y. v. Bulgaria**, AİHM, Başvuru No: 41990/18, T: 20.02.2020, par.96.

[45] Ayrıca 'Hasta Hakları Yönetmeliği' 4.maddesinde de tıbbi müdahaleye ilişkin benzer bir tanım bulunmaktadır: "Tıbbi müdahale: Tıp mesleğini icraya yetkili kişiler tarafından uygulanan, sağlığı koruma, hastalıkların teşhis ve tedavisi için ilgili meslekî yükümlülükler ve standartlara uygun olarak tıbbın sınırları içinde gerçekleştirilen fizikî ve ruhî girişimi ifade eder.", ilgili yönetmelik için bkz.< https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4847&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> s.e.t 28.04.2020

Kişiye yönelik tıbbi müdahaleler önemli yahut hafif olup olmadığına bakılmaksızın AİHS 8.maddede belirtilen özel hayatın kapsamına girmektedir (Kilkelly, 2001: 25). Bireyin rızası olmaksızın yapılan bir tıbbi müdahalenin, kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünü ihlal ettiğini söylemek mümkündür (Arslan Öncü, 2019: 29)[46]. Bu kapsamda AİHM, Y.F./ Türkiye davasında gözaltında iken jinekolojik muayene tabi tutulan başvuranın eşiyle ilgili olarak, bireyin bedeninin özel hayatın en temel unsuru olduğunu ve zorunlu tıbbi muayenenin söz konusu hakka müdahale teşkil edeceğini; kişinin fiziksel bütünlüğüne yönelik olarak yapılan bir müdahalenin kanunla öngörülmesi ve kişinin rızasını gerektirdiğini, dava konusu olayda ise yapılan tıbbi müdahalenin kanunda öngörülmediğinden bahisle 8.maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir[47].

AİHM'nin yakın zamanda vermiş olduğu Dragan Petrović/ Sırbistan kararında da yapılan müdahalenin kanunla öngörülmüş olması ve kişinin rızasına ilişkin bazı tespitlerde bulunduğunu görmek mümkündür. Karara konu olayda başvuranın bir cinayete karıştığı iddiasıyla ilgili olarak ikametinde arama yapılmış ve DNA incelemesi için kendisinden polis tarafından tükürük örneği alınmıştır[48]. Mahkeme yaptığı incelemede öncelikle bir kişiden DNA örneği alınmasının 8.madde kapsamında kişinin özel hayatına müdahale olacağını belirtmiştir. Mahkeme kararın devamında, başvuranın kendisinden tükürük örneği alınmasını kabul etmesini tehdit altında yaptığına vurgu yapmış; buna ilave olarak o tarihte yürürlükte olan Ceza Muhakemesi Kanununun konuya ilişkin maddelerinde, kişiden DNA örneği alınmasına olanak tanıyan açık bir hükmün yer almadığına vurgu yapmıştır. Ayrıca, başvurandan numune alındığı esnada ilgili resmî belgelerin tanzim edilmemiş olması sebebiyle, davada hükümetin dayanak gösterdiği Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine aykırılıkların bulunduğu ifade edilmiştir. Bu itibarla AİHM söz konusu başvuruda yapılan

[46] Ayrıca konuya ilişkin olarak 'İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi'nin 5.maddesinde "Sağlık alanında herhangi bir müdahale, ilgili kişinin bu müdahaleye özgürce ve bilgilendirilmiş bir şekilde muvafakat etmesinden sonra yapılabilir. Bu kişiye, önceden, müdahalenin amacı ve niteliği ile sonuçları ve tehlikeleri hakkında uygun bilgiler verilecektir. İlgili kişi, muvafakatini her zaman, serbestçe geri alabilir." hükmü yer almaktadır, ilgili sözleşme metni için bkz. < https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5013.html> s.e.t 30.04.2020, bu hüküm gereğince tıbbi müdahale yalnızca ilgili kişinin özgür ve bilgilendirilmiş rızası ile gerçekleştirilebilecek olup; kişi bu rızasını herhangi bir zaman geri alabilmektedir. Bu konuda detaylı bilgi için (Arslan Öncü, 2011: 89 vd.).

[47] **Y.F. v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 24209/94, T: 22.07.2003, par.33-43; AİHM benzer yönde bir başvuruda, kişinin özgür ve aydınlatılmış rızası olmadan yapılan bir tıbbi müdahalenin özel hayatını ihlal ettiğine karar vermiştir, söz konusu karar için bkz. **Juhnke v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 52515/99, T: 13.05.2008, par.82.

[48] **Dragan Petrović v. Serbia**, AİHM, Başvuru No: 75229/10, T: 14.04.2020, par.5-10.

müdahalenin kanuna uygun olmadığından bahisle 8.maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir[49].

Tıbbi hatalar ve ihmaller de kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğü kapsamında gündeme gelebilmektedir. Konuyla ilgili olarak AİHM, sözleşmenin 8.maddesinden kaynaklanan yükümlülükler ile 2.maddesinden[50] kaynaklanan yükümlülüklerin birbiriyle büyük oranda kesiştiğine vurgu yapmaktadır[51]. Bu bağlamda mahkeme, AİHS'nin 2 ve 8. maddelerinin, kamuda yahut özel sektörde çalışan sağlık personelinin sorumluluğu altında bulunan bir kişinin fiziksel bütünlüğüne yapılan müdahalelerin tespit edilmesine imkân sağlayacak etkili ve bağımsız bir yargı sistemi oluşturma yükümlülüğünü ve gerektiği takdirde kişileri eylemleri hakkında hesap vermeye zorlama yükümlülüğünü de içerdiğini ifade etmektedir[52]. Dolayısıyla tıbbi ihmalle ilgili meselelerde devletlerin yükümlülüğü yalnızca iç hukukta teorik bir koruma sağlanması olmayıp, bunun aynı zamanda uygulamada da etkin bir biçimde yürütülmesini gerektirmektedir[53]. Ayrıca bu kapsamdaki pozitif yükümlülükler yalnızca ceza yargılamasını gerektirmeyip, aynı zamanda söz konusu tıbbi hata veya ihmallerle ilgili doktorların sorumluluklarının belirlenmesi amacıyla ilgililere hukuk mahkemeleri nezdinde dava açma imkanı getirilmesini de gerektirmektedir[54].

AİHM tıbbi hata ve ihmallerle ilgili olarak, yukarıda belirtilen etkili yargı sistemi oluşturma dışında, devletlerin 'ivedi davranma' ve 'makul bir özen gösterme' yükümlülüklerinin de bulunduğuna işaret etmektedir[55]. Eryiğit/ Türkiye davasında başvurana yanlış teşhis konmasıyla ilgili olarak idari yargıda 1998 yılında açtığı tam yargı davası 2010 yılında sonuçlanmıştır. AİHM bu noktada bu tarz davaların ivedi bir şekilde incelenmesinin sağlık hizmetlerinden yararlanan bütün bireylerin güvenliği için mühim

---

[49] **Dragan Petrović v. Serbia**, AİHM, Başvuru No: 75229/10, T: 14.04.2020, par.79-84.
[50] AİHS 2.maddesinde 'Yaşam Hakkı' düzenlenmiştir:
"1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.
2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:
a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması; b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme; c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması", bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf s.e.t 30.04.2020.
[51] **Kanal v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 55303/12, T: 15.01.2019, par.33; **Jurica v. Croatia**, AİHM, Başvuru No: 30376/13, T: 02.05.2017, par.84; **Vasileva v. Bulgaria**, AİHM, Başvuru No: 23796/10, T: 17.03.2016, par.63; **Erkan Birol Kaya v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 38331/06, T: 23.10.2018, par.36.
[52] **Elvan Alkan ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 43185/11, T: 23.10.2018, par.28.
[53] **Šilih v. Slovenia**, AİHM, Başvuru No: 71463/01, T: 09.04.2009, par.195.
[54] **Erdinç Kurt ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 50772/11, T: 06.06.2017, par.56.
[55] **Eryiğit v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 18356/11, T: 10.04.2018, par.49.

olduğunu belirtmektedir. Mahkemeye göre mevcut olayda aradan geçen on iki yıllık sürenin makul süre gerekliliğini karşılayamayacağını ve tıbbi ihmalle ilgili görülen bir davanın bu denli uzun sürmesinin kabul edilemeyeceğini dile getirmektedir. Bu itibarla mahkeme AİHS 8.maddesinin usul yönünden ihlal edildiğine karar vermiştir[56].

2.2.1.2) Kürtaj

Kürtaj kavramı gebeliğin tıbbi yöntemler ile sona erdirilmesi anlamına gelmektedir (Zengin, 2011: 50). AİHM içtihatlarında açıkça bir hak olarak değerlendirilmese de (Gümüş, 2016: 385; ARSLAN Öncü, 2011: 219) kürtaj, kişinin özel hayatına fiziksel ve psikolojik bütünlüğü kapsamında yapılan bir müdahale olarak ifade edilmektedir (Yüzer Eltimur, 2019: 345).

A, B ve C/ İrlanda davasında, mahkeme kürtajı AİHS 8.madde bağlamında detaylı biçimde ele almıştır. Mahkeme, sözleşmenin 8.maddesinin kürtaj hakkını açıkça tanımıyor olsa da söz konusu davada başvuranların sağlık ve kişisel refah için kürtaj yapmalarının yasaklanmasının, kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünün içerisinde yer alacağını ve özel hayatlarına bir müdahale teşkil ettiğini belirtmiştir[57]. AİHM'e göre söz konusu davada, kürtajın yasaklanmasının kişinin özel hayatına saygı hakkı ile İrlanda halkının derin ahlaki değerleri ve doğacak çocuğun yaşamının korunması zorunluluğu arasında makul bir denge gözetilip gözetilmediğinin incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda devletlere tanınan takdir yetkisinin genişliği önemli bir etken olup, kürtajın yasaklanmasının zorunlu bir sosyal ihtiyaca cevap verip vermediği ve bunun ulaşılmak istenen amaçla orantılı olup olmadığının belirlenmesi gerekir[58].

Söz konusu takdir yetkisinin genişliği ile ilgili olarak AİHM, başvurunun bilhassa ahlak veya etik gibi hassas meseleleri içermesi halinde, devletlerin takdir yetkisinin geniş olacağını belirtmektedir[59]. Ayrıca devlet yetkililerinin kendi ülkelerindeki önemli güçlerle doğrudan temasta bulunmalarından ötürü, ahlaki zorunluluklar ve bu amaçla yapılan sınırlamaların gerekliliği hususunda uluslararası hakimlere göre daha iyi bir konumda bulundukları, bu bağlamda ilk değerlendirmeyi ulusal yetkililerin yapması gerektiği

[56] **Eryiğit v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 18356/11, T: 10.04.2018, par.50-52.
[57] **A, B and C v. Ireland**, AİHM, Başvuru No: 25579/05, T: 16.12.2010, par.214-216.
[58] **A, B and C v. Ireland**, AİHM, Başvuru No: 25579/05, T: 16.12.2010, par.229, 230-231.
[59] **Evans v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 6339/05, T: 10.04.2007, par.77.

belirtilmektedir (Kilkelly, 2001: 10)[60]. Bu tespitlerin neticesinde AİHM, A, B ve C/ İrlanda davasında, İrlanda'da kadınların kanunlara uygun biçimde yabancı bir ülkeye gidip orada kürtaj yapabildiklerini ve bu hususta yeterli tıbbi tedaviyi alabildiklerini belirterek, İrlanda'da bulunan ahlaki temele ve doğacak çocuğun yaşam hakkına dayanarak kürtajı yasaklamasında takdir yetkisini aşmadığı kanaatine varmıştır. Bu kapsamda özel hayatın gizliliği ile doğacak çocuklar adına ileri sürülen haklar arasında denge kurulduğu kararını vermiştir[61].

2.2.1.3) Çevreden Kaynaklı Gürültü ve Kirlilik Gibi Etkenler

AİHS'de açık bir biçimde çevre hakkı tanınmamıştır. Fakat bireylerin özel hayatları, aile hayatları veya konutları ile ilgili ciddi bir biçimde gürültü, koku veya başka bir kirlilikten etkiye uğramaları halinde 8.madde gündeme gelebilmektedir (Roagna, 2012: 79). Bu itibarla çevreden kaynaklı gürültü ve kirlilik gibi etkenler özel hayatın gizliliği kapsamında kişilerin fiziksel ve psikolojik bütünlüklerine müdahale teşkil edebilmektedir (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 373).

Sözleşmenin 8.maddesi kapsamında, çevreden kaynaklı gürültü veya diğer kirlilikle ilgili meselelerin gündeme gelebilmesi için, bunun kişilerin özel hayatın gizliliği haklarına doğrudan bir etkisinin olması ve bu etkinin ciddi bir boyuta ulaşmış olması gerekir[62]. Dolayısıyla çevre kaynaklı kirlilik veya gürültü gibi etkenlerin kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne yönelik bir müdahale oluşturduğunu söyleyebilmek için asgari bir şiddet boyutuna ulaşan etkilerinin olması gerektiği belirtilmektedir (Arslan Öncü, 2019: 51; Gümüş, 2016: 248). Fadeyeva/ Rusya davasında başvuran, devletin kendisini ikametinin yakınlarında bulunan çelik fabrikasının endüstriyel faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel sıkıntılar sebebiyle koruyamadığı için özel hayatının ihlal edildiğini iddia etmiştir[63]. Mahkeme bu davada asgari şiddet seviyesi ile ilgili olarak, bunun ne olduğunun

[60] Takdir hakkı ile ilgili olarak bkz. **Handyside v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 5493/72, T: 07.12.1976, par.48-49.
[61] **A, B and C v. Ireland**, AİHM, Başvuru No: 25579/05, T: 16.12.2010, par.241.
[62] **Otgon v. The Republic of Moldova**, AİHM, Başvuru No: 22743/07, T: 25.10.2016, par.15; **Fadeyeva v. Russia**, AİHM, Başvuru No: 55723/00, T: 09.06.2005, par.70; **Ali Rıza Aydın v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 40806/07, T: 15.05.2012, par.24; **Bor v. Hungary**, AİHM, Başvuru No: 50474/08, T: 18.06.2013, par.23; **Jugheli and Others v. Georgia**, AİHM, Başvuru No: 38342/05, T: 13.07.2017, par.62.
[63] **Fadeyeva v. Russia**, AİHM, Başvuru No: 55723/00, T: 09.06.2005, par.64.

belirlenebilmesinin göreceli olduğunu; söz konusu rahatsızlığın yoğunluğu, süresi, fiziksel veya psikolojik etkileri gibi mevcut davadaki koşullara bağlı olacağını dile getirmiştir[64].

AİHM içtihatlarında, her ne kadar sözleşmede çevre hakkı yer almasa da, çevreye ilişkin olarak üç usuli hak belirlemiştir (Yüzer Eltimur, 2019: 400). Bunlardan ilki olan bilgi edinme hakkı, çevresel tehlikelerle alakalı yapılan çalışmalardan devletlerin kamunun bilgi edinmelerini sağlamasını ifade etmektedir (Arslan Öncü, 2019: 53). Bununla ilgili olarak Guerra ve Diğerleri/ İtalya davasında mahkeme, bir kimya fabrikasında gerçekleşebilecek muhtemel tehlikelere ilişkin bölgede yaşayan bireylerin bilgilendirilmemiş olduğu gerekçesiyle 8.maddenin ihlaline karar vermiştir (Dutertre, 2003: 34-35). Bunun yanı sıra bu konuda mahkeme, karşıt fikirlerin dile getirilmesine imkân tanıyacak gerekli çalışma ve soruşturmaların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır[65].

Bu kapsamdaki ikinci hak ise katılım hakkıdır. Bu kapsamda kişilere kendilerini etkileyecek çevreye ilişkin karar alma süreçlerine doğrudan katılma imkânı sağlanacak ve kişilerin söz konusu meselelere ilişkin menfaatlerinin korunması gerekecektir (Gümüş, 2016: 278). Dolayısıyla mahkeme bu noktada, bireylerin hayatlarını idame ettirdikleri çevreyle ilgili mevzularda karar alma süreçlerinde kamusal mercilere görüşlerini iletebilmelerinin önemini dile getirmektedir[66].

Kişilerin çevreye ilişkin karar alma süreçlerinde bilgi edinme ve katılım haklarına yönelik ihlaller varsa veya bu konularda menfaatlerinin gözetilmediğini düşünüyorlarsa yargısal yollara başvurma hakkı söz konusu olmaktadır (Arslan Öncü, 2019: 53-54). Konuyla ilgili olarak Taşkın ve diğerleri/ Türkiye davasında, başvuranlar İzmir ili Bergama ilçesi sınırlarında siyanür yöntemi ile altın madeni işletilmesine izin verilmesi yönündeki idarenin kararına karşı dava açmışlar ve ilgili kararda yerel mahkemenin "ağır metaller ile siyanüre bağlı risklerin çevre üzerindeki etkisinin 20 yıl ila 50 yıl boyunca sürebileceği dikkate alındığında, bu durumun yöre sakinlerinin çevre haklarını olumsuz etkileyeceği açıktır" hükmüne karar verdiğini fakat idarenin kesinleşmiş yargı kararına karşı keyfi davrandığı ve bu durumun özel hayatlarını tehdit ettiğinden bahisle başvuruda

[64] **Fadeyeva v. Russia**, AİHM, Başvuru No: 55723/00, T: 09.06.2005, par.69.
[65] **Taşkın ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 46117/99, T: 10.11.2004, par.119; ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu bir başka davada AİHM, İstanbul'da gecekondu mahallelerinin bulunduğu yerde bir çöplükte meydana gelen patlama neticesindeki ölümlere ilişkin olarak, gecekondu bölgelerinde yaşayan insanlara yapmış oldukları tercihler neticesinde yaşayacakları risklere ilişkin herhangi bir bilgilendirme yapılmadığını ve bu kapsamda o bölgede yaşayan bireylerin hayatlarını tehdit eden riskleri önlemeye yönelik pratik önlemler alınmadığına işaret etmiştir. İlgili karar için bkz. **Öneryıldız v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 48939/99, T: 30.11.2004, par.108.
[66] **Hatton and Others v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 36022/97, T: 08.07.2003, par.128.

bulunmuşlardır[67]. AİHM söz konusu başvuruya ilişkin olarak, sözleşmenin 8.maddesinde hiçbir açık prosedür şartı getirilmemiş olmasına karşın; idari kararlarda, karar alma sürecinin adil olmasını ve bu kararlardan etkilenecek kişilerin 8.madde kapsamında korunan haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini, karardan etkilenecek kişilerin karar alma süreçlerinde görüş ve menfaatlerinin dikkate alınması gerektiğini, ayrıca bunların yerine getirilmediğini düşünen kişilerin konuyla alakalı her türlü tasarruflara karşı yargısal yollara başvuru hakkına sahip olduğunun altını çizmiştir. Sonuç olarak mahkeme idarenin hukuk devletinin bir unsuru olduğunu ve bunun en önemli unsurunun 'yargının iyi yönetimi' kaidesi olduğunu belirtmiş, yargı kararlarının yerine getirilmemesi durumunda bireylere sağlanan güvencelerin anlamını yitireceğini vurgulayarak 8.maddenin ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir[68].

Bunların yanı sıra, AİHS 8.maddesinin çevreden kaynaklı kirlilik ve gürültü gibi başvurulara uygulanabilmesi için mutlaka başvuranların hayatları bakımından ağır bir tehlikenin varlığı gerekli olmayıp, kişinin 8.madde kapsamında özel hayatını etkileyecek biçimde ciddi tehlike doğuracak ağır çevre ihlallerinin varlığı yeterli görülmektedir[69]. Bu itibarla, çevre kirliliğinin sağlığa zararının ispatlamadaki zorluklar dikkate alınarak, AİHM'nin çevreden kaynaklı kirlilik ve başvuranların sağlık durumları arasında doğrudan illî bir bağ aramadığı ifade edilmektedir (Kilkelly, 2001: 106-107).

2.2.2) Kişinin Kimliği

Özel hayatın gizliliği ile bireylerin kişiliklerini geliştirmeleri ve gerçekleştirmeleri kavramları da koruma altına alınmaktadır (Gözübüyük-Gölcüklü-Saygılı, 2019: 324; Arslan Öncü, 2011: 206)[70]. Bu itibarla özel hayatın gizliliği kapsamında yer alan esas değerin, kişinin kendi kimliğini belirleyebilmesi olduğu ifade edilmektedir (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 372; Üzeltürk, 2004: 172). AİHM'ne göre bu kapsamda kişinin adı ve

[67] **Taşkın ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 46117/99, T: 10.11.2004, par.104-106.
[68] **Taşkın ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 46117/99, T: 10.11.2004, par.118-119, 124-126.
[69] **López Ostra v. Spain**, AİHM, Başvuru No: 16798/90, T: 09.12.1994, par.51.
[70] **Breyer v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 50001/12, T: 30.01.2020, par. 73; **Denisov v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 76639/11, T: 25.09.2018, par.95; **Antović and Mirković v. Montenegro**, AİHM, Başvuru No: 70838/13, T: 28.11.2017, par.41; **Mikulić v. Croatia**, AİHM, Başvuru No: 53176/99, T: 07.02.2002, par.53-54; **Bărbulescu v. Romania**, AİHM, Başvuru No: 61496/08, T: 12.01.2016, par.35.

soyadı, cinsel kimliği, fiziksel görünümü ile etnik kimliği gibi unsurlar kişinin kimliğini meydana getirmektedir[71].

2.2.2.1) Kişinin Adı ve Soyadı

Kişinin adı ve soyadına ilişkin olarak, BM Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme[72], BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme[73] ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi[74] gibi bazı uluslararası insan hakları sözleşmelerinden farklı olarak AİHS'de doğrudan bir düzenleme bulunmamaktadır[75]. Bunun yanı sıra AİHM kararlarında, özel hayatın bireylerin belli bir dereceye kadar başkalarıyla ilişki kurma hakkını da kapsadığını; kişinin kimliği ve aile bağı aracı olan adının ve soyadının, özel hayat kapsamına gireceğini belirtmektedi (Arslan Öncü, 2011: 225; Roagna, 2012: 17; Salihpaşaoğlu, 2013: 238)[76].

Türkiye'nin taraf olduğu bir davada, başvuranlar adlarını içerisinde q, w ve x gibi karakterler barındıran Kürtçe adlarla değiştirmek istemişlerdir. İlk derece mahkemesi başvuranların taleplerini söz konusu seçilen adların q, w ve x gibi Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'da belirtilen yirmi dokuz resmi harf arasında bulunmayan harfler

---

[71] **S.V. v. Italy**, AİHM, Başvuru No: 55216/08, T: 11.10.2018, par.54; **S. and Marper v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T: 04.12.2008, par.66; **Ciubotaru v. Moldova**, AİHM, Başvuru No: 27138/04, T: 27.04.2010, par.49.

[72] İlgili sözleşmenin 24/2. Maddesi *"Her çocuk doğumundan hemen sonra nüfusa kaydedilir ve kendisine bir isim verilir."* Bkz. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_05.pdf s.e.t 08.05.2020.

[73] İlgili sözleşmenin 7.maddesi *"1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır. 2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukukları ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler."*, 8.maddesi *"1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyetini, ismi ve aile başları dahil olacak şekilde, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasadışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler. 2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunacaklardır."* Bkz. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_08.pdf s.e.t 08.05.2020.

[74] İlgili sözleşmenin 18.maddesi "*Her kişinin, kendisine verilen bir isme ve ebeveynlerinin yahut ebeveynlerinden birisinin soy ismine sahip olma hakkı vardır. Yasa, gerekli olması halinde isimlerin kullanılmasına dair ölçütler öngörmek suretiyle, herkese tanınacak bu hakkın tabi olacağı usulü düzenleyecektir."* Bkz. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, https://burakgemalmaz.com/wp-content/uploads/2015/05/02.pdf> s.e.t 08.05.2020.

[75] **Burghartz v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 16213/90, T: 22.02.1994, par.24; (Kılınç, 2010: 243).

[76] **Burghartz v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 16213/90, T: 22.02.1994, par.24; **Ünal Tekeli v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 29865/96, T: 16.11.2004, par.42.

içermesi sebebiyle reddetmiş ve Yargıtay da bu kararı onamıştır. Başvuranlar bunun üzerine AİHS 8.maddesinin ihlal edildiği iddiasını ileri sürmüşlerdir[77].

Mahkeme söz konusu kararında, AİHS'de belli bir dilin kamu makamlarıyla olan ilişkilerde kullanılma hakkının ve bunun yanı sıra kişilerin kendi seçtikleri dilde bilgi alma hakkının koruma altına alınmadığını vurgulamaktadır. Bu itibarla, AİHS tarafından koruma altına alınan haklara saygı göstermek şartıyla, sözleşmeye taraf devletlerin, nüfus belgelerinde ve sair resmî belgelerde kendi resmi dilinin kullanımını zorunlu kılmak hakkına sahip oldukları belirtilmektedir. Ayrıca mahkeme, bu başvuruda olduğu gibi örneğin 'w' harfinin 'v' harfiyle değiştirildiği bir durumda, Türk alfabesinde tam eşdeğeri bulunmayan karakterlerin dahi fonetik çeviriler vasıtasıyla nüfus kayıtlarına geçilmesinin mümkün olduğuna dikkat çekmiştir. Fonetik çeviri yoluyla, ulusal alfabede yer almayan karakterler içeren bir ismin kaynak dildeki telaffuzu bozulmadan Devletin resmi diline en yakın biçimde çevrilebilecektir. Netice olarak AİHM söz konusu başvuruda, her devletin kendi kurumsal sistemlerinin olağan bir şekilde işleyişini sağlamasının meşru bir niteliğe sahip olduğunu; bu bağlamda ilgili müdahalenin kamu düzenini korumak ve başkalarının haklarını korumak amacıyla gerçekleştirildiğini, Türk Devleti'nin kendisine tanınan takdir hakkını aşmadığını ve dolayısıyla AİHS'nin 8.maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır[78].

Türkiye'nin taraf olduğu bir başka davada, 1997 yılında o dönemde yürürlükte olan Medeni Kanun'un 153. Maddesi'nde yapılan değişikliklerden biri ile evli kadınlar kızlık soyadlarını eşlerinin soyadlarının önüne ekleyebilme hakkını kazanmıştı, fakat başvuran söz konusu yasal değişikliğin kendisinin soyadı olarak yalnızca kızlık adını kullanabilme yönündeki isteğini karşılamadığını düşündüğü ve bu itibarla ulusal mercilerin evliliğinden sonra yalnızca kızlık soyadını kullanmasına izin vermemelerinin 8.maddeyi ihlal ettiğinden bahisle AİHM'ne başvuruda bulunmuştur[79].

Mahkeme yaptığı incelemede, öncelikle, kişinin soyadının mesleki hayatının yanında; diğer kişilerle sosyal ve kültürel ilişkiler kurma ve geliştirme bakımından özel hayat kavramı bağlamında da kişiyi tanımladığını, dolayısıyla başvuranın aleyhinde verilen kararlar sebebiyle mağdur olduğunu ifade etmektedir. AİHM, AK'ne üye devletler arasında eşlerin soyadı tercihinde eşit söz hakkına sahip olmalarına yönelik ortak bir düşüncenin

[77] **Kemal Taşkın ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 ve 45609/05, T: 02.02.2010, par.6-10, 35.
[78] **Kemal Taşkın ve Diğerleri v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 ve 45609/05, T: 02.02.2010, par. 54-80.
[79] **Ünal Tekeli v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 29865/96, T: 16.11.2004, par.13, 39.

oluşmakta olduğuna dikkat çekmektedir. Cinsiyetler arası eşitliğin geliştirilmesinin taraf devletler arasında önemli bir hedef olduğuna ve eşlerin soyadı tercihlerinin de cinsiyete dayalı ayrımcılığın meselelerinden biri olduğunu belirtmektedir. Mahkeme, Türkiye'de yeni medeni kanunun 2001'de yürürlüğe girmesiyle cinsiyet ayrımcılığına yönelik önemli bazı düzenlemeler yapılmasına rağmen, evlilikten sonra kadının kocasının soyadını almaya zorlayan hükümlerin değişmediğini ve varlığını sürdürmeye devam ettirdiğine işaret etmektedir[80].

Mahkeme söz konusu davada, aile birliğinin kocanın soyadı ile yansıtılması geleneğinin uygulanmasının, günümüzde kadın-erkek eşitliğinin AK'ne üye devletlerde gösterdiği gelişim ve ayrımcılık yapmama ilkesine atfedilen önem gereğince mümkün olmadığını dile getirmektedir. Bu anlamda mahkeme, aile birliğinin, kadının soyadının veya eşler tarafından tercih edilen ortak bir soyadın kullanılmasıyla da yansıtılabileceği düşüncesindedir. Ayrıca ortak bir soyadı kullanılmasa bile, aile birliği korunup güçlendirilebilmekte ve dolayısıyla kadının kocasının soyadını taşımak zorunda bırakılmasının nesnel ve makul bir nedeni bulunmamaktadır. Sonuç itibariyle mahkeme, aile birliğinin ortak bir soyadı vasıtasıyla yansıtma amacının, söz konusu başvuru konusu olan cinsiyete dayalı farklı muamele için yeterli bir gerekçe oluşturamayacağını ve bu itibarla bahsi geçen farklı muamelenin AİHS'nin 8.maddesiyle beraber 14.maddesini ihlal edeceği kanaatine varmıştır[81].

Türk Medeni Kanunu'nun 'Kadının Soyadı' başlığını taşıyan 187.maddesinde biraz evvel değinilen AİHM kararı bağlamında henüz bir farklılığın bulunmadığı göze çarpmaktadır[82]. Fakat AYM konuyla ilgili 2013 yılında yapılan bir bireysel başvuruda, meseleyi Anayasa'nın 17.maddesi[83] bağlamında ele almış ve kişinin soyadının da AİHS

---

[80] **Ünal Tekeli v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 29865/96, T: 16.11.2004, par.35, 59-62.

[81] AİHS 14.maddede 'Ayrımcılık Yasağı' düzenlenmektedir: *"Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır."*, bkz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, < https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf> s.e.t 13.05.2020; **Ünal Tekeli v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 29865/96, T: 16.11.2004, par.35, 63-68; AİHM'nin Türkiye ilgili benzer kararları için bkz. Leventoğlu Abdulkadiroğlu/Türkiye, B. No: 7971/07, 28/5/2013; Tuncer Güneş/Türkiye, B. No: 26268/08, 3/10/2013; Tanbay Tüten/Türkiye, B. No:38249/09, 10/12/2013

[82] TMK'nin 187.maddesi şu şekildedir: *"Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir."*, TMK için bkz. < https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> s.e.t 13.05.2020.

[83] Anayasa'nın 17.madde 1.fıkrası şu şekildedir: *"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir."* Bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> s.e.t. 15.05.2020.

8.maddesi koruması altında olduğunu vurgulamıştır[84]. AYM söz konusu davada, yargı mercilerince ilgili uyuşmazlık karara bağlanırken AİHS hükümlerinin ve AİHM içtihatlarının dikkate alınmadığını belirtmiş, bu kapsamda uluslararası sözleşmelerin evli erkek ve kadının soyadları bakımından eşit haklara sahip olmalarını öngören hükümleri ile iç hukukta evli kadının kocasının soyadını kullanmasını zorunlu kılan düzenlemenin farklı hükümler içermesi sebebiyle; söz konusu başvuruya ilişkin olarak esas alınması icap eden hukuk kuralının ilgili uluslararası sözleşme hükümleri olduğu kanaatine varmış ve başvuranın manevi varlığı kapsamında korunan isim hakkına yönelik müdahalenin kanunilik şartı taşımadığından bahisle ihlal kararı vermiştir[85].

2.2.2.2) Kişinin Cinsel Kimliği

AİHS 8.maddede düzenlenen özel hayatın gizliliği hakkı, kişinin kimliğinin bir parçası olan kişinin cinsel kimliğini de koruma kapsamına almaktadır[86]. Bu bağlamda eşcinsel ilişkiler, transseksüellik ve cinsel ahlaka aykırı davranışlar gibi hususlar AİHM'nin önüne gelebilmektedir (Gözübüyük-Gölcüklü-Saygılı, 2019: 325).

AİHM cinsel ilişki ve cinsel faaliyetlerin kişinin mahrem alanında olduğunu ve bunların azami koruma gerektirdiğini belirtmektedir (Roagna, 2012: 16; Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 376). Bu bağlamda mahkeme Dudgeon/ Birleşik Krallık davasında[87], bireylerin kişisel alanlarının temellerinden olan cinsel faaliyetlerin, sadece başka kişilerde şok etkisi oluşturacağından bahisle yasaklanamayacağını ve bu mahrem alana yapılacak bir müdahalenin ciddi nedenler taşıması gerektiğini belirtmekte; ayrıca, burada demokratik bir toplumun özelliği olarak hoşgörü ve açık fikirlilik kavramlarının altını çizmektedir

[84] Söz konusu davada başvuran evlilik öncesi soyadının kullanılmasına izin verilmesi talebiyle açtığı davanın reddedildiğini ve bu durum sebebiyle cinsel ayrımcılığa tabi tutularak özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmediğini ihlal etmektedir. AYM bu konuda " Başvuruya konu yargılama kapsamında başvurucunun sadece evlenmeden önceki soyadını kullanmasına yetkili idari ve yargısal merciler tarafından izin verilmemesi şeklindeki uygulamanın, kişinin kimliğinin belirlenmesinde en önemli unsurlardan biri olan soyadının vazgeçilemezlik, devredilemezlik ve kişiye sıkı surette bağlı olma niteliklerinin kadının soyadı bakımından geçerliliğini etkilediği görülmekle, belirtilen uygulamanın Anayasa'nın 17. maddesinde tanımlanan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkına yönelik bir müdahale oluşturduğu açıktır." tespitinde bulunarak Anayasa'nın 17.maddesine yönelik bir müdahale olacağını belirtmektedir; **Sevim Akat Ekşi Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/2187, T: 19.12.2013, par.16, 23-29, 32.

[85] **Sevim Akat Ekşi Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/2187, T: 19.12.2013, par.46-49.

[86] **X v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia**, AİHM, Başvuru No: 29683/16, T: 17.01.2019, par.38; **Sousa Goucha v. Portugal**, AİHM, Başvuru No: 70434/12, T: 22.03.2016, par.23; **S.V. v. Italy**, AİHM, Başvuru No: 55216/08, T: 11.10.2018, par.54; **S. and Marper v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T: 04.12.2008, par.66.

[87] İlgili karar için bkz. **Dudgeon v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 7525/76, T: 22.10.1981.

(Kilkelly, 2001: 74; Bozlak, 2013: 102). Bu itibarla mahkeme, rızaya dayanan eşcinsel ilişkileri suç sayılarak yaptırıma tabi tutulmasının özel hayatın gizliliğine bir müdahale teşkil edeceğini ifade etmektedir (Duterre, 2003: 207; Yüzer Eltimur, 2019: 30).

Burada ifade etmek gerekir ki, AİHM, kapalı kapılar ardında gerçekleşen her türlü cinsel faaliyetin 8.madde kapsamına girmeyeceğini de belirtmektedir[88]. Laskey ve diğerleri/ Birleşik Krallık davasında başvuranlar sado-mazoşist faaliyetleri esnasında tecavüz ve yaralama suçlarından yargılanarak mahkûm edilmelerinin AİHS 8.maddeyi ihlal ettiğini öne sürmüşlerdir[89]. Mahkeme söz konusu başvuruya ilişkin olarak, başvuranların sado-mazoşist faaliyetlerinin önemli yaralanmalara ve zararlara sebebiyet verdiğini, bu durumun da mahkemenin rızaya dayalı eşcinsel ilişkilerle ilgili ele aldığı diğer davalardan farklılık arz ettiğini; başvuranlar hakkında çok sayıda saldırı suçlamasının olduğunu ve bu kapsamda yaralama gibi eylemler hakkında yargılama yapılmasının orantısız olmayacağından bahisle 8.maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir[90].

Kişinin cinsel kimliği ile ilgili olarak AİHM, AİHS 8.maddesinin kapsamına "self-determinasyon" (kendi kaderini tayin etme, kendi geleceğini belirleme) kavramını da ilave etmiştir (Salihpaşaoğlu, 2013: 239). Mahkeme, kişisel özerklik ile "self-determinasyon" arasında bir bağ kurmak suretiyle, bireylerin kendilerini kadın veya erkek olarak tanımlamalarının da bunun temel öğelerinden biri olduğunu belirtmiş ve dolayısıyla bu durumun dikkate alınmamasının AİHS'ne aykırılık teşkil edeceğine vurgu yapmıştır[91].

Bahsedilenlerin yanı sıra cinsiyet değiştirmeyle alakalı meseleler de AİHM'nin önüne gelmiştir. Mahkeme bu konuda öncelikle, AİHS'nin transseksüellerin kişisel gelişim ile fiziksel ve psikolojik bütünlüklerini de koruma altına aldığını belirtmektedir[92]. Konuyla ilgili Y.Y./ Türkiye davasında başvuran, cinsiyet değiştirme ameliyatı geçirmek için yerel makamlardan izin talep etmiş ve başvuranın izin talebi üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir[93]. Söz konusu kararda AİHM, cinsiyet

[88] **Laskey and Others v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 21627/93; 21628/93; 21974/93, T: 19.02.1997, par.36.
[89] **Laskey and Others v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 21627/93; 21628/93; 21974/93, T: 19.02.1997, par.35.
[90] **Laskey and Others v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 21627/93; 21628/93; 21974/93, T: 19.02.1997, par.42-49.
[91] **Van Kück v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 35968/97, T: 12.06.2003, par.69; **Schlumpf v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 29002/06, T: 08.01.2009, par.100; **A.P., Garçon and Nicot v. France**, AİHM, Başvuru No: 79885/12, 52471/13 ve 52596/13, T: 06.04.2017, par.93.
[92] **Christine Goodwin v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 28957/95, T:11.07.2002, par.90; **A.P., Garçon and Nicot v. France**, AİHM, Başvuru No: 79885/12, 52471/13 ve 52596/13, T: 06.04.2017, par.93.
[93] **Y.Y. v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 147963/08, T:10.03.2015, par.61.

değiştirme ameliyatı için AİHS 8.maddede koşulsuz bir hak koruma altına alınmamış olsa da, uluslararası ölçekte; transseksüelliğin ilgili bireylere yardım edilmesi için tedavi gerektiren tıbbi bir olgu olduğunun kabul edildiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca mahkeme, başvuranın söz konusu talebinin reddedilmesinin özel hayatın gizliliği bağlamında kişinin cinsel kimliği ve kişisel gelişim hakkıyla ilgili geri döndürülemez sonuçlar doğurduğunu ifade etmektedir[94].

Bahse konu kararda AİHM, yerel mahkemeler önünde başvuranın kendi kaderini tayin hakkının temel esaslarından birisi olan kişinin cinsiyetini belirleme özgürlüğünün konu edildiği kanaatindedir. Ayrıca başvuranın uzun süredir hayatını bir erkek olarak idame ettirdiğini ve kendisine psikoloji uzmanları tarafından transseksüel teşhisi konularak hayatının geri kalanını erkek kimliği ile sürdürmesi sonucuna varılmıştır. Mahkeme bunlara rağmen, başvuranın uzun yıllar boyunca cinsiyet değiştirme ameliyatı talebinin reddedilmesinin, özel hayatın gizliliği hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir. Bu anlamda mahkeme, kişinin kimliğinin önemli bir boyutuyla iç hukukun uyumlu olmaması halinde, AİHS 8.maddesinin ihlal edilebileceğini hatırlatmaktadır[95].

2.2.2.3) Kişinin Fiziksel Görünümü

Bireylerin kendi beğenilerine göre fiziksel görünümlerinin birer yansımaları olan giyecekleri ve saçları gibi öğeleri tercih etmeleri de özel hayatın gizliliği kapsamında korunmaktadır (Arslan Öncü, 2011: 237). Bunun yanı sıra AİHM, özel hayatın gizliliği çerçevesinde korunan, kişinin görüntüsü üzerindeki hakkının kapsamını da 2009 yılında verdiği Reklos ve Davourlis/ Yunanistan kararıyla beraber önemli ölçüde genişletmiştir (Roagna, 2012: 18).

Söz konusu kararda mahkeme, kişinin görüntüsünün, kişiliğinin kendine özgü özelliklerini ortaya çıkardığı ve bireyi diğer kişilerden ayırması sebebiyle kişiliğinin temel özelliklerinden birini oluşturduğunu belirtmiştir. Ayrıca, kişinin görüntüsünü koruma hakkı, kişisel gelişimin temel bileşenlerinden biri olup; mahkeme kişinin bu görüntüsünün kullanımını kontrol etme hakkını varsaymaktadır. Birçok zaman bu tür kullanımı kontrol etme hakkı, kişinin görüntüsünün yayınlanmasını reddetme ihtimalini kapsamakta iken,

[94] **Y.Y. v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 147963/08, T:10.03.2015, par.65-66.
[95] **Y.Y. v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 147963/08, T:10.03.2015, par.102, 113-122.

kişinin görüntüsünün başka bir kişi tarafından kaydedilmesine, saklanmasına ve çoğaltılmasına itiraz etme hakkını da kapsamına almaktadır[96].

2.2.2.4) Kişinin Etnik Kimliği ve Geçmişi Hakkında Bilgi Sahibi Olma Hakkı

Kişinin etnik kimliği de AİHM tarafından kişinin kimliğinin bir parçası olarak özel hayatın gizliliği kapsamında korunmaktadır[97]. Mahkeme kişinin adı, cinsiyeti, dini ve cinsel yönelimi gibi kişinin etnik kimliğinin de kişinin kimliğinin ve dolayısıyla özel hayatın temel unsurlarından biri olduğunu belirtmektedir[98].

Ciubotaru/ Moldova davasında mahkeme, konuyla ilgili olarak detaylı tespitlerde bulunmuştur. Söz konusu davada başvurana 1952 yılında Sovyet yetkililerce düzenlenen doğum belgesinde, başvuranın anne ve babası Moldovalı olarak belirtilmiş, ayrıca başvuranın kendisi de Sovyet kimlik kartında Moldovalı olarak belirtilmiştir. Başvuran 2002 yılında yerel makamlara başvurarak kaydının Moldovalı olarak değil, Rumen olarak değiştirilmesi talebinde bulunmuştur. Başvuran, talebinin yerel makamlarca reddedilmesi üzerine, kendisine Moldova etnik kimliğinin zorla dayatıldığı ve bunun da özel hayatın gizliliğine bir müdahale oluşturduğu iddiasıyla AİHM'ne başvurmuştur[99].

AİHM söz konusu davada, ulusal mevzuatın ilgili hükümlerinin ve mevcut uygulamanın, anne ve babasının Sovyet yetkililerce kaydedilen etnik kimliklerini farklı bir etnik kimlikle değiştirmek isteyen bireyler için aşılması mümkün olmayan engeller koyduğunu belirtmektedir. Ayrıca mahkemeye göre, başvuran Rumen etnik grubuyla dil, isim, diğerleriyle empati gibi objektif olarak doğrulanabilir kurabilmektedir. Mahkeme, başvuranın kayıtlı etnik kimliğini değiştirmesini sağlamak için mevcut durumda uygulanan

[96] **Reklos and Davourlis v. Greece**, AİHM, Başvuru No: 1234/05, T:15.01.2009, par.40; AİHM güncel tarihli bir kararında, başvuranların iş yerinde bulundukları esnada tüm iş günleri boyunca, kendi rızaları dışında gizli kameralarla çekilmeleri sebebiyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiği iddiasında bulundukları başvuruyla ilgili olarak, yukarıdaki karara atıf yaparak kişinin görüntüsüyle ilgili benzer açıklamalarda bulunmuştur, karar için bkz. **López Ribalda and Others v. Spain**, AİHM, Başvuru No: 1874/13 ve 8567/13, T:17.10.2019, par.85-89.

[97] **S. and Marper v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T:04.12.2008, par.66; **Aksu v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 4149/04 ve 41029/04, T:15.03.2012, par.58; **Tasev v. North Macedonia**, AİHM, Başvuru No: 9825/13, T:16.05.2019, par.32; **Király and Dömötör v. Hungary**, AİHM, Başvuru No: 10851/13, T:17.01.2017, par.41; **Alković v. Montenegro,** AİHM, Başvuru No: 66895/10, T:05.12.2017, par.64; **R.B. v. Hungary**, AİHM, Başvuru No: 64602/12, T:12.04.2016, par.78.

[98] **Ciubotaru v. Moldova**, AİHM, Başvuru No: 27138/04, T:27.04.2010, par.53.

[99] **Ciubotaru v. Moldova**, AİHM, Başvuru No: 27138/04, T:27.04.2010, par.5-13, 38.

prosedürün, Moldova'nın özel hayatın gizliliğini korumak için pozitif yükümlülükleriyle uyuşmadığını ve dolasıyla özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiğine karar vermiştir[100].

Etnik kimliğin yanı sıra, kişinin geçmişi hakkında bilgi sahibi olma hakkı da kişinin kimliği ve bununla bağlantılı olarak özel hayatın gizliliği hakkı kapsamındadır (Gümüş, 2016: 352). Kişinin kimliğini oluşturan hususlardan birisi olan kişinin geçmişi hakkında bilgi sahibi olma hakkının, bireyin yalnızca kökeniyle ilgili bilgilere ulaşması olarak sınırlanamayacağı; kişinin geçmişiyle alakalı her bilgiyi içerdiği ifade edilmektedir (Arslan Öncü, 2011: 245; Yüzer Eltimur, 2019: 328). AİHM, atalarının kimliğini tespit etmek isteyen bireylerin, kişisel kimliklerinin mühim bir yönü hakkındaki gerçeği ortaya çıkarmak için gerekli bilgileri alma konusunda, AİHS ile korunan önemli bir çıkarlarının olduğunu dile getirmektedir[101].

2.2.3) Kişinin İtibarı ve Onuru

Kişinin itibarı ve onurunun korunmasına ilişkin olarak İHEB 12.maddesi[102] ve BM Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme'nin 17.maddesinde[103] hüküm yer almasına karşın AİHS 8.maddede bu konuda açık bir ifade yer almamaktadır. Fakat mahkeme dinamik ve evrimci yorum yöntemiyle kişinin itibarı ve onurunu da özel hayatın gizliliği kapsamında koruma altına almıştır (Arslan Öncü, 2011: 173)[104].

Kişinin itibarı ve onuruyla ilgili bir müdahaleye AİHS 8.madddenin uygulanabilmesi için, kişinin itibarı ve onuruna verilen zararın belirli bir ağırlık boyutuna ulaşmış olması ve kişinin özel hayatın gizliliği hakkından yararlanmasına zarar verecek şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir[105]. AİHM'nin bu hususlara atıf yaptığı Tarman/ Türkiye

---

[100] **Ciubotaru v. Moldova**, AİHM, Başvuru No: 27138/04, T:27.04.2010, par.56-59.
[101] **Mikulić v. Croatia**, AİHM, Başvuru No: 53176/99, T: 07.02.2002, par.64; **Jäggi v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 58757/00, T: 13.07.2006, par.38.
[102] İHEB 12.maddesi şu şekildedir: *"Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır."* Bkz. <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_03.pdf> s.e.t 23.05.2020.
[103] BM Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme'nin 17.maddesi şu şekildedir: *"1. Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz. 2. Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir."* bkz. <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_05.pdf> s.e.t 23.05.2020.
[104] **A. v. Norway**, AİHM, Başvuru No: 28070/06, T: 09.04.2009, par.63.
[105] **Axel Springer AG v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 39954/08, T: 07.02.2012, par.83; **A. v. Norway**, AİHM, Başvuru No: 28070/06, T: 09.04.2009, par.64; **Delfi AS v. Estonia**, AİHM, Başvuru No: 64569/09, T: 16.06.2015, par.137; **Bédat v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 56925/08, T: 29.03.2016, par.72; **Seferi**

davasında, ulusal bir gazetede aralarında başvuranın da bulunduğu dört kişinin fotoğrafının yer aldığı "4 canlı bomba aranıyor" başlıklı bir haber yayımlanmış ve söz konusu haberde aralarında başvuranın da bulunduğu isimleri açıklanan dört teröristin Türkiye'ye geldiği ifadelerine yer verilmiştir. Başvuran, hakkında yayımlanan bu haberle kişilik haklarının ihlal edildiğinden şikayetçi olarak yerel mahkemeye tazminat davası açmış ve başvuranın davası reddedilerek Yargıtay tarafından onanması üzerine, başvuran AİHM'ne başvuruda bulunmuştur. Başvuran özetle, söz konusu haberde kimliğine ve fotoğraflarına yer verilmesiyle halka hedef gösterildiği ve hayatından endişe ettiğini belirtmiş, ayrıca özel hayatına yapılan bu ihlalin basın özgürlüğü ileri sürülmekle haklı gösterilmeyeceğini iddia etmiştir. Mahkeme bahse konu başvurunun AİHS 8.madde kapsamında incelenmesinin uygun olacağını belirtmiştir[106].

AİHM bu davada başvuranın Devletin üçüncü kişilerin müdahalesine karşı özel hayatının korunamadığından şikâyet ettiğini tespit etmekle, AİHS 8.madddesinden doğan pozitif yükümlülükler kapsamında, başvuranın özel hayatın gizliliği hakkı ile karşı tarafın AİHS 10.maddede düzenlenen ifade özgürlüğü[107] hakkı arasında gereken dengeyi kurup kurmadığının belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır[108]. Kişinin itibarı ve onuruyla ilgili meseleler genelde ifade özgürlüğü ile çatıştığı için burada öncelikle bu hususa değinmek gerekecektir.

Burada ifade etmek gerekir ki, kişinin itibarı ve onuruna yönelik ifadeler karşısında kişinin korunmaması özel hayatın gizliliği hakkını ihlaline sebep olabilecek, bunun yanında söz konusu ifadeyi kullanan bireye yapılan müdahale ise kişinin ifade özgürlüğü hakkının ihlaline neden olabilecektir. Dolayısıyla bu noktada, bahsi geçen her iki hak arasında makul bir dengenin kurulmak suretiyle iki hakkın da kullanılmasını sağlamak icap etmektedir (Karan, 2019: 72-73). AİHM kararlarında kişinin itibarı ve onurunun korunması ile ifade

---

Yılmaz v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 61949/08, 38776/09 ve 44565/09, T: 13.02.2018, par.65; **Kaboğlu ve Oran v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 1759/08, 50766/10 ve 50782/10, T: 30.10.2018, par.65.

[106] **Tarman v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 63903/10, T: 21.11.2017, par.9-10, 21-23, 34.

[107] AİHS 10.maddesinde ifade özgürlüğü koruma altına alınmıştır: *"1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. 2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir."* AİHS metni için bkz. < https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf > s.e.t 25.05.2020.

[108] **Tarman v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 63903/10, T: 21.11.2017, par.38.

özgürlüğü arasındaki makul dengeyi kurmada bazı kriterler belirlemiştir. Burada mahkeme, ilgili ifadenin kamuyu alakadar eden genel yarar nitelikli bir tartışmaya katkı sağlayıp sağlamadığı, hedef alınan kişinin ünlülük derecesi, ilgili haberin veya röportajın konusu; kişinin yayından önceki davranışı, yayımın içeriği, şekli ve sonuçları ile gerektiğinde somut olayın koşulları gibi kriterler vasıtasıyla değerlendirme yapmaktadır[109].

AİHM bu bağlamda, yukarıda bahsedilen Tarman/ Türkiye davasında, yerel mahkemenin ve Yargıtay'ın ihtilaf konusu gazete haberleri hakkında açık bir nitelendirme yapmaksızın, sadece somut olaydaki ceza soruşturması belgelerine dayanmak suretiyle; bahsi geçen haber içeriğinin yayımlandığı tarihteki görünümlere uygun olduğunu belirtmekle yetindiklerini ve biraz evvel ifade edilen kriterlere uygun biçimde başvuranın özel hayatın gizliliği hakkı ile basın özgürlüğü arasında makul bir denge kurulmadığını tespit etmiştir. Bu bağlamda mahkeme, başvuru konusu olayda yerel mahkeme kararlarının, başvuranın itibarının korunması hakkına, diğer tarafın basın özgürlüğü hakkının; ceza soruşturması dosyasına göre yalnızca tehdit ve şantaj suçlarından şüpheli olmasına rağmen ilgilinin kimliğini ve fotoğrafını ifşa eden ve kendisini tehlikeli bir terörist olarak gösteren ihtilaf konusu haberlerde şeklen ve içerik olarak yapılan ihlale hak verip veremeyeceği sorusuna yeterli bir cevap veremediklerine dikkat çekmiştir. Mahkeme, yerel mahkemelerin makul denge hususunda belirtilen kriterlere uygun biçimde, başvuranın itibarının korunması hakkı ile basın özgürlüğü arasında makul bir denge kurmadıklarından bahisle AİHS 8.maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir[110].

2.2.4) Kişinin Özerkliği ve Kendi Geleceğini Belirlemesi

2.2.4.1) Ötenazi

Ötenazi kelime manası olarak "güzel ölüm", "tatlı ve acısız ölüm", "rahat ölüm" anlamlarına gelmekle beraber; kişinin maruz kaldığı iyileşme ihtimali bulunmayan bir

[109] **Von Hannover v. Germany (No. 2)**, AİHM, Başvuru No: 40660/08 ve 60641/08, T: 07.02.2012, par.108-113; **Axel Springer AG v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 39954/08, T: 07.02.2012, par.89-95; **Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France**, AİHM, Başvuru No: 40454/07, T: 10.11.2015, par.93; **Rodina v. Latvia**, AİHM, Başvuru No: 48534/10 ve19532/15, T: 14.05.2020, par.104; **Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (No. 3)**, AİHM, Başvuru No: 35283/14, T: 07.05.2020, par.55; **Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 41214/08 ve 49440/08, T: 16.12.2019, par.97.
[110] **Tarman v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 63903/10, T: 21.11.2017, par.41-44.

hastalık sebebiyle yaşadığı dayanılmaz acı ve ıstıraplara son verilmesi olarak tanımlanmaktadır (Zengin, 2011: 61; Besiri, 2009: 189; Koca-Üzülmez, 2017: 51; Alan Alkcan, 2013: 3; Çelik, 2005: 169).

Ötenazi meselesiyle ilgili olarak AİHM 2002 yılında karar verdiği Pretty/ Birleşik Krallık davasında kişisel özerklik kavramına vurgu yaparak incelemiş ve bir kişinin nasıl öleceğine karar vermesinin özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında olduğunu belirtmiştir (Roagna, 2012: 15; Arslan Öncü, 2019: 69). Söz konusu davada başvuran motor nöron hastalığından mustarip olan 43 yaşındaki bir kadın olup, hastalığı ileri aşamadadır ve boyun kısmından aşağısı felçli durumdadır. Haftalar veya aylarla ifade edilebilecek kadar bir yaşama şansı bulunmaktadır. Hastalığın olağan seyrini sürdürmesi durumunda katlanacağı acıdan korktuğu ve üzüldüğü için, nasıl ve ne zaman öleceğini kontrol edebilmek ve bu acı ve üzüntüden kaçınmak istemektedir. İngiliz kanunlarına göre intihar etmek suç olmasa da başvuran, başkasının yardımı olmadan intihar edebilecek vaziyette değildir ve intihara yardım etme İngiliz kanunlarında suç olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu sebeple, başvuranın avukatı savcılığa başvuranın eşi başvurana intihar etmesinde yardım ettiği takdirde kovuşturulmayacağına dair bir teminat verilmesi talebinde bulunur, fakat söz konusu talep reddedilir. Bu itibarla başvuran AİHS'nin 2, 3, 8, 9 ve 14.maddelerinin ihlal edildiği iddiasıyla başvuruda bulunmuştur[111].

AİHM, söz konusu başvuruyu incelemeye sözleşmenin 2.maddesinde düzenlenen yaşam hakkı ile başlamıştır. Mahkeme bu bağlamda, 2.maddenin bireyin hayat kalitesi veya bir kişinin hayatı ile yapmayı tercih ettiği hususlarla bir ilgisinin bulunmadığını, 2.maddenin kişiye ölme hakkı tanıdığı şeklinde yorumlanamayacağını ve bu anlamda kişilere kendi kaderini tayin etme hakkı tanımadığından bahisle 2.maddenin ihlal edilmediğini belirtmiştir. Mahkeme 3.madde bağlamında yaptığı incelemede ise, yaşayan bir araç olan sözleşmenin yorumlanmasında esnek ve dinamik bir yaklaşım benimsendiğini, fakat bu bağlamda getirilecek yorumların sözleşmenin temel amaçlarına ve insan haklarını koruma sistemi bağlamında tutarlı olması gerektiğini belirtmekle, başvuranın kendisinin intihar etmesine yardım etmesi halinde kocasının kovuşturulmamasına yönelik taahhütte bulunmak gibi pozitif yükümlülüğün 3.maddeden çıkarılamayacağını; dolayısıyla 3.maddenin ihlal edilmediğini ifade etmiştir[112].

[111] **Pretty v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 2346/02, T: 29.04.2002, par.3-13, 32.
[112] **Pretty v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 2346/02, T: 29.04.2002, par.39-40, 54-56.

Mahkeme AİHS 8.madde kapsamında yaptığı incelemede öncelikle, daha önce 'kendi kaderini tayin etme hakkının' 8.maddenin bir parçası olduğuna dair bir karar verilmemiş olsa da kişisel özerklik kavramının 8.maddedeki güvencelerin yorumlanmasında yatan önemli bir ilke olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca başvuranın geçirmekte olduğu ağır hastalığın yıkıcı etkilerinden mustarip olduğunu ve kocasının yardımıyla hayatına son vererek bu acıyı dindirmek istediğini belirtmektedir. Mahkeme, AİHS kapsamında korunan hayatın kutsallığı ilkesini reddetmeksizin, hayat kalitesi kavramının 8.Madde kapsamında önemi olduğunu ve başvuranın hayatının onur kırıcı ve üzücü bir sonu olacağını düşündüğü şeylerden kaçınmak için kanun tarafından seçim yapması engellenmesinin özel hayatın gizliliği hakkına bir müdahale teşkil ettiğini ifade etmiştir[113].

Bunun yanı sıra mahkeme, intihara yardımla ilgili kanuni yasağın ortadan kaldırılması veya buna istisnaların getirilmesi halinde, çeşitli güvenlik tedbirleri alınsa bile suiistimal edilme riskinin olabileceğini de dikkat çekmiştir. Bu anlamda mahkeme, intihara yardımın kanunen yasaklanmasının orantısız bir müdahale olmayacağını ve söz konusu başvuruda yapılan müdahalenin başkalarının haklarının korunması için "demokratik bir toplumda gerekli" olarak gerekçelendirilebileceğinden bahisle AİHS'nin 8. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır[114].

AİHM ötenaziyle ilgili olarak, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin, bir bireyin yaşamının nasıl ve ne zaman sona ermesi gerektiğine karar verme hakkı konusunda fikir birliğine varmaktan çok uzak olduklarını, üye devletlerin büyük çoğunluğunun, bireyin hayatının korunmasına, onu sona erdirme hakkından daha fazla ağırlık verdiklerini gözlemlemekte ve bu bağlamda devletlerin bu alanda kayda değer bir takdir yetkisine sahip olduklarını dile getirmektedir[115].

2.2.4.2) Kişinin Seyahat Hürriyeti

Kişinin seyahat hürriyetiyle alakalı olarak AİHS'de bu isimle bir hak düzenlenmemiş olsa da AİHS Protokol No.4 2.maddesinde buna ilişkin bir düzenleme bulunmaktadır[116].

---

[113] **Pretty v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 2346/02, T: 29.04.2002, par.58-67.
[114] **Pretty v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 2346/02, T: 29.04.2002, par.74-78.
[115] **Haas v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 31322/07, T: 20.01.2011, par.55.
[116] AİHS Protokol No.4 2.maddesinde 'Serbest Dolaşım Özgürlüğü' düzenlenmektedir: *"1. Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir. 2. Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir. 3. Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya*

Protokol No.4'te belirtilen haklar yalnızca bahse konu protokole taraf olan devletler açısından sonuçlar doğurmakta olup, ilgili protokolün tarafı olmayan bir devletle ilgili AİHM önüne gelen başvuruda sözleşmenin 8.maddesinin gündeme gelebileceği ifade edilmektedir (Arslan Öncü, 2011: 178). Bunun yanı sıra Protokol No.4'e taraf olan devletle ilgili kişinin seyahat hürriyeti ile ilgili başvurularda AİHM, protokolün 2.maddesi bağlamında inceleme yapmakta ve AİHS 8.maddesinin ayrıca ele alınmasını gerekli görmemektedir[117].

AİHM, kişinin seyahat hürriyetinin Protokol No.4 2. maddesinde korunduğunu belirtmekte fakat aynı olgunun AİHS ve protokollerin birden fazla hükmüyle çatışabileceğini vurgulamaktadır[118]. Mahkeme, söz konusu protokol maddesiyle AİHS 8.madde arasında kuvvetli bir bağ olduğunu belirtmekle, bu bağlamda; özel hayatın gizliliğinin gelişmesi bakımından seyahat hürriyetinin temel olarak değerlendirildiği şu zamanlarda, bilhassa birçok ülkede aile ve iş gibi bağlantıları bulunan kişilerin seyahat hürriyetlerinin herhangi bir gerekçe göstermeden kısıtlanmasının, ilgili devlet açısından yükümlülüklerini ciddi biçimde ihlal ettiği anlamına geleceğini ifade etmektedir[119].

Bunların dışında mahkeme, ceza kovuşturmasında uygulanan yurtdışı çıkış yasağının bir ülkede yerleşik olmayan kişilere uygulandığı takdirde, yerleşik olan kişilere nazaran özel hayatları üzerinde daha ağır sonuçlar doğurabileceğini ve dolayısıyla söz konusu tedbiri gözden geçirecek makamların yapacakları düzenli ve bireysel değerlendirmeler vasıtasıyla tüm etkenleri göz önünde bulundurmaları gerektiğini belirtmektedir. Mahkemeye göre, kişinin seyahat hürriyeti üzerindeki kısıtlamaya başlangıçta izin verilse bile; bu kısıtlamanın uzun bir süre otomatik biçimde sürdürülmesi orantısız bir tedbir meydana getirebilecektir[120].

2.2.4.3) Kişinin Mesleki Faaliyetleri

---

başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir. 4. Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir." Protokol No.4 metni için bkz. < https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf > s.e.t 27.05.2020.

[117] **Pfeifer v. Bulgaria**, AİHM, Başvuru No: 24733/04, T: 17.02.2011, par.62; **Stamose v. Bulgaria**, AİHM, Başvuru No 29713/05, T: 27.11.2012, par.43.

[118] **Parmak ve Bakır v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 22429/07 ve 25195/07, T: 03.12.2019, par.84.

[119] **Paşaoğlu v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 8932/03, T: 08.07.2008, par.42; **İletmiş v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 29871/96, T: 06.12.2005, par.50.

[120] **Parmak ve Bakır v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 22429/07 ve 25195/07, T: 03.12.2019, par.92-94.

Daha önce de ifade edildiği üzere, özel hayat kavramının tanımlanamayacak denli geniş bir kavram olup, kişinin kişisel gelişim hakkını; diğer insanlarla ve dış dünya ile ilişki kurma ve geliştirme hakkını da koruma altına almaktadır[121]. Bu kapsamda AİHM, özel hayat kavramını, bireyin kendi kişisel hayatını yaşayabileceği bir "iç çember" ile sınırlamak suretiyle bu çemberin içerisinde yer almayan dış dünyayı tamamen dışlamanın çok kısıtlayıcı bir yaklaşım olacağını belirtmekle, kişinin mesleki faaliyetlerinin de özel hayatın gizliliği hakkının koruması altında olduğunu dile getirmektedir[122].

Bu tarz meselelerin gündeme geldiği Şahin Kuş/ Türkiye davasında, başvuran Suriye'deki bir üniversiteden 1993 yılında mezun olarak diploma almış ve yine aynı yıl YÖK tarafından başvuranın diplomasının lisans denkliği kabul edilmiş, daha sonra başvuran 1997 yılında stajyer öğretmen olarak mesleğini icra etmeye başlamıştır. Fakat daha sonraki süreçte, başvuranın Bakanlık tarafından ilkokul öğretmenliği görevine getirilmesine ve yine Bakanlık tarafından düzenlenen pedagojik formasyonu başarıyla tamamlamış olmasına rağmen, YÖK, başvuranın diploma denkliğini iptal etmeye karar vermiştir. Böylece, 30 Temmuz 1997 tarihinde, Bakanlık, YÖK'ün kararına dayanarak, başvuranın atamasını iptal etmiş ve başvuran, 1 Eylül 1997 tarihinde, fiilen görevden alınmıştır[123].

Mahkeme, başvuranın kendi bireysel ve akademik çabaları sayesinde edinmiş olduğu niteliklerine karşılık gelen bir mesleği icra ettiği esnada müdahalede bulunulduğunu ve dava konusu kısıtlamanın, başvuranın öğretmenlik mesleğini yapma imkânını etkileyerek, özel özel hayatın gizliliği hakkından yararlanmasıyla ilgili açık etkilere sebebiyet verdiğini; bu bağlamda, başvuranın denklik belgesinin iptal edilmesi ve akabinde değiştirilmesinin ve netice olarak görevden alınmasının, özel hayatın gizliliği hakkına bir müdahale olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir[124]. Mahkeme söz konusu başvuruda özellikle, başvuranın stajyer öğretmen olarak mesleğe başlamış olmasına rağmen, denklik belgesinin başvurana verilmesinden dört yıl sonra yetkili makamlar tarafından değiştirildiğini tespit etmekte ve bu yolla, başvurana herhangi bir kusur isnat edilmemesine ve görevini icra

[121] **S. and Marper v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T: 04.12.2008, par.66; **Bărbulescu v. Romania**, AİHM, Başvuru No: 61496/08, T: 12.01.2016, par.70; **Mikulić v. Croatia**, AİHM, Başvuru No: 53176/99, T: 07.02.2002, par.53; **Breyer v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 50001/12, T: 30.01.2020, par. 73.

[122] **Niemietz v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 13710/88, T: 16.12.1992, par. 29; **P.G. and J.H. v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 44787/98, T: 25.12.2001, par. 56; **Özpınar v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 20999/04, T: 19.10.2010, par. 45-46; **Sodan v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 18650/05, T: 02.02.2016, par.37; **Antović and Mirković v. Montenegro**, AİHM, Başvuru No: 70838/13, T: 28.11.2017, par.41; **Denisov v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 76639/11, T: 25.09.2018, par. 95-99.

[123] **Şahin Kuş v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 33160/04, T: 07.06.2016, par.6-13, 35.

[124] **Şahin Kuş v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 33160/04, T: 07.06.2016, par.35-37.

edebilecek düzeyde olmadığını düşündürecek herhangi bir unsur bulunmamasına rağmen, başvuranın mesleki kariyeri ansızın sona erdirilmiştir. Başvuran, öğretmenlik yapma hakkına sahip olduğuna inanmak ve sonuç olarak yalnızca mesleki hayatını değil fakat aynı zamanda özel hayatını düzenlemek için gerekçelere sahip olduğunu düşünmesine rağmen, yetkili makamlar tarafından, başvuranın hukuki bir güvensizlik ve kabul edilemez bir belirsizlik yaşamasına yol açılmıştır. Hülasa mahkeme, başvurana yönelik müdahalelerin zorunlu sosyal ihtiyaçlara cevap vermediğini, meşru amaçlarla orantılı olmadığını; demokratik bir toplumda gerekli olmadığını ve bu itibarla AİHS 8.maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir[125].

Kişinin mesleki faaliyetleri başlığında, bir mesleğe giriş bakımından uygulanan sınırlamalarda, mesleğin icra edilmesinin menedilmesinde veya meslekten çıkarma gibi meseleler çerçevesinde özel hayatın gizliliği hakkının ihlali söz konusu olabilmektedir (Arslan Öncü, 2019: 76)[126]. Mesleki faaliyete ilişkin bu yönler, kişinin yakın çevresini, başkalarıyla ilişki kurma ve geliştirme imkânı ile sosyal ve mesleki saygınlığını içermektedir. AİHM bu tarz uyuşmazlıklarda, özel hayat meselesinin genel olarak iki şekilde ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir: Karşı çıkılan tedbirin altında yatan nedenlerden dolayı (bu durumlarda, sebep temelli yaklaşım kullanılmaktadır) veya uyuşmazlık konusu tedbirin özel hayat üzerindeki sonuçlarından dolayı (bu durumlarda ise sonuç temelli yaklaşım kullanılmaktadır)[127].

Sebep temelli yaklaşımda, kişinin mesleki faaliyetlerine özel hayatındaki bazı faktörler sebebiyle müdahalelerde bulunulabilmekte ve 8.madde gündeme gelebilmektedir[128]. AİHM örneğin, hakimlik mesleğini hâkim olarak icra eden başvuran hakkında, başvuranın özel hayatının bazı yönleri sebep gösterilerek meslekten ihraç edilmesinin; başvuranın özel hayatının gizliliğine bir müdahale teşkil ettiğine karar vermiştir[129]. Sonuç temelli yaklaşımda ise, kişinin mesleki faaliyetlerine yönelik müdahalenin bireyin özel hayatı üzerinde ciddi olumsuz etkileri olduğunda, AİHS 8.madde gündeme gelebilecektir. Mahkeme bu kapsamda, kişinin "iç çemberi" üzerindeki etkileri ve ciddi maddi sonuçlar doğuran durumları, kişinin başkalarıyla ilişki kurma ve geliştirmesini

[125] **Şahin Kuş v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 33160/04, T: 07.06.2016, par.51-53.
[126] **Şahin Kuş v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 33160/04, T: 07.06.2016, par.34.
[127] **Denisov v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 76639/11, T: 25.09.2018, par.115; **Yılmaz v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 36607/06, T: 04.06.2019, par.37; **Polyakh and Others v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 58812/15 ve diğer 4 başvuru, T: 17.10.2019, par.205.
[128] **Denisov v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 76639/11, T: 25.09.2018, par.103-106.
[129] **Özpınar v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 20999/04, T: 19.10.2010, par.48, 79.

ve kişinin itibarı üzerindeki etkileri gibi olumsuz sonuçları dikkate almaktadır[130]. Burada ifade etmek gerekir ki, sonuç temelli yaklaşım söz konusu olduğunda, başvuran tarafından mesleki faaliyetlerine yönelik yapılan müdahalenin veya getirilen sınırlamaların meydana getirdiği sonuçların çok ciddi olduğunu ve özel hayatını kayda değer bir ölçüde etkilediğini ispat edilmelidir[131].

2.2.5) Kişisel Verilerin Korunması

Kişisel verilerin korunması da özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında gündeme gelen hususlardan birisidir. AİHS 8.madesinde kişisel verilerin korunmasına ilişkin açık bir hüküm yer almamakla beraber, AİHM kararlarında kişisel verilerin korunmasının özel hayat kapsamında değerlendirildiği görülmektedir[132]. Ayrıca bu hak kapsamında AK bünyesinde hazırlanan ve taraf devletleri bağlayıcı nitelikte olan ve AİHM'nin kararlarında atıf yaptığı "Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi", 1985 yılında yürürlüğe girmiştir[133]. Bahse konu sözleşmenin giriş kısmında sözleşmenin amacının kişilerin kişisel verilerinin otomatik işleme tabi tutulması karşısında özel hayatın gizliliği haklarının korunmasını sağlamak olduğu belirtilmiş, 2.maddesinde ise kişisel veri "kimliği belirli veya belirlenebilir bir gerçek kişi hakkındaki tüm bilgiler" olarak tanımlanmıştır[134].

Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi'nin 5.maddesi uyarınca otomatik işleme tabi tutulacak kişisel veriler, adil biçimde hukuka uygun olarak elde edilerek işlenmeli, ayrıca belli ve meşru amaçlar için

---

[130] **Denisov v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 76639/11, T: 25.09.2018, par.107.
[131] **Polyakh and Others v. Ukraine**, AİHM, Başvuru No: 58812/15 ve diğer 4 başvuru, T: 17.10.2019, par.206.
[132] **Rotaru v. Romania**, AİHM, Başvuru No: 28341/95, T: 04.05.2000, par.43-44; **Flinkkilä and Others v. Finland**, AİHM, Başvuru No: 25576/04, T: 06.04.2010, par.75; **Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland**, AİHM, Başvuru No: 931/13, T: 27.06.2017, par.136-137; **M.L. and W.W. v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 60798/10 ve 65599/10, T: 28.06.2018, par.86-87; **P.T. v. The Republic of Moldova**, AİHM, Başvuru No: 1122/12, T: 26.05.2020, par.26; **Trajkovski and Chipovski v. North Macedonia**, AİHM, Başvuru No: 53205/13 ve 63320/13, T: 13.02.2020, par.43.
[133] Bu sözleşme, 17 Mart 2016 tarih ve 29656 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak Türkiye'de iç hukuka dâhil edilmiştir. Kişisel Verilerin Korunması Alanında Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler, < https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4183/Kisisel-Verilerin-Korunmasi-Alaninda-Uluslararasi-ve-Ulusal Duzenlemeler > s.e.t 28.05.2020.
[134] Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi'nin Türkçe m için bkz. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/03/29/KisiselVerilerinOtomatikIslemeTabiTutul masiKarsisindaBireylerinKorunmasiSozlesmesi.pdf > s.e.t 28.05.2020.

kaydedilmeli ve bu amaçlara aykırı biçimde kullanılmamalıdır. Bunun yanı sıra kişisel veriler, kaydedilme amaçlarına göre uygun ve yerinde olmalı ve aşırı olmamalı, doğru bilgileri yansıtmalı ve gerektiğinde güncellenmeli; kaydedilme amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli olan süreyi aşmayacak şekilde ilgili kişinin kimliğini belirlemeye imkân verecek bir biçimde saklanmalıdır[135].

Bahsi geçen sözleşme hassas nitelikteki veriler bakımından daha kapsamlı bir koruma sağlamakta olup, sözleşmenin 'Özel Veri Kategorileri' başlığını taşıyan 6.maddesi ile kişilerin ırksal kökenleri, siyasi düşünceleri, dini veya diğer inançları ortaya koyan kişisel veriler ile kişilerin sağlıkları veya cinsel hayatlarıyla alakalı kişisel verilerin ve ceza mahkumiyetine ilişkin kişisel verilerin, yalnızca ulusal hukukta yeterli güvenceler sağlandığı takdirde otomatik işleme tabi tutulabileceği belirtilmektedir (Atak, 2010: 96).

AİHM kararlarında kişinin özel hayatıyla ilgili verilerin toplanması, depolanması veya kullanılması AİHS 8.madde kapsamında değerlendirilmekte ve kişisel verilerin korunmasının özel hayatın gizliliği hakkından yararlanmanın temel esaslarından biri olduğu ifade edilmektedir[136]. Fakat kişinin özel hayatın gizliliği hakkının ihlali için kişisel verilerin toplanması, depolanması veya kullanılması fiillerinin beraber işlenmesi gerekmemekte, sayılan fiillerden yalnızca birinin yapılması da AİHS 8.maddenin ihlali sonucunu doğurabilmektedir (Salihpaşaoğlu, 2013: 245). AİHM bu kapsamda, resmi makamlar tarafından toplanan ve depolanan kişisel verileri özel hayatın gizliliği bağlamında değerlendirirken, söz konusu kişisel verilerin hangi çerçevede toplandıklarını ve depolandıklarını, verilerin türünü, kullanıldıkları ve işlendikleri şekli ve elde edilen sonuçları göz önünde bulundurmaktadır[137].

AİHM'ne göre kişilerin bilgileri dahilinde olsun veya olmasın, haklarında kişisel verilerin toplanması ve depolanmasının, her zaman özel hayatın gizliliği hakkıyla ilgili olduğunu ve AİHS 8.madde kapsamına girdiği belirtilmektedir (Roagna, 2012: 19). Bu kapsamda AİHM önüne kişisel verilerin korunması hususunda birçok konuda başvuru gelmiş olup bunlara bazı kararlardan örnekler verilebilir.

[135] Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi 5.maddesi, sözleşme metni için bkz. 306 numaralı dipnot.
[136] **M.L. and W.W. v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 60798/10 ve 65599/10, T: 28.06.2018, par.87; **Breyer v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 50001/12, T: 30.01.2020, par. 75.
[137] **S. and Marper v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T: 04.12.2008, par.67.

Tıbbi verilerle ilgili olarak Y. Y/ Rusya davasında başvuran, St. Petersburg Sağlık Komitesi'nin tıbbi verilerini toplayıp incelediğini ve muayene sonuçlarını içeren raporu kendi rızası olmadan Sağlık Bakanlığı'na iletmesinin sözleşmenin 8.maddesini ihlal ettiği iddiasıyla başvuruda bulunmuştur. Söz konusu başvuruda AİHM, bir hastaya ilişkin tıbbi verilerin özel hayatın gizliliği kapsamında olduğunu belirtmiş, aksi durumda; tıbbi yardıma ihtiyacı olanların, uygun tedaviyi almak için gerekli olabilecek kişisel ve samimi nitelikteki bu tür bilgileri ifşa etmekten ve hatta bu tür tıbbi yardımı istemekten kaçınabileceklerini ve dolayısıyla kendi sağlıklarını tehlikeye atabileceklerini vurgulayarak tıbbi verilerin gizliliğinin sözleşmeye taraf devletlerin hukuk sistemlerinde hayati önem arz eden bir ilke olduğunu ifade etmiştir[138].

Kişilerin kayıtlar gizli olsa dahi, DNA profilleri, parmak izleri, hücre örnekleri, fotoğraf ve diğer kişisel bilgileri AİHS 8.madde kapsamına girmektedir (Kilkelly, 2001: 21). Bu kapsamda S. ve Marper/ Birleşik Krallık davasında başvuranlar, suç işledikleri şüphesiyle bir ceza soruşturmasında daha önce kendilerinden alınan parmak izlerinin, hücre örneklerinin ve DNA profillerinin yapılan yargılamada beraat etmelerine rağmen saklanılmasına devam edilmesinin AİHS 8.maddesini ihlal ettiği iddiasıyla başvuruda bulunmuşlardır. AİHM bu noktada resmi makamların elinde bulundurduğu parmak izleri, hücre örnekleri ve DNA profillerinin kimliği belirlenmiş veya belirlenebilecek kişilerle ilgili olması sebebiyle kişisel veriler kapsamında olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu davada mahkeme, taraf devletin kamu çıkarları ve özel çıkarlar arasında adil bir denge kuramadığını ve bu bağlamda takdir hakkını aşmış olduğunu, böylece başvuranların kişisel verilerinin toplanıp saklanmasının somut olayda özel hayatlarına orantısız bir müdahale oluşturduğunu ve demokratik bir toplumda gerekli görülemeyeceğini, sonuç olarak 8.maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir[139]. AİHM'nin kişilerden hücre örneklerinin ve DNA profillerinin toplanarak saklanmasını, ilgili taraf devletin kanuni düzenlemelerle bahse konu kişisel veri kayıtlarının depolanmasında makul ve haklı gerekçeler göstererek üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirdiği takdirde özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edilmediğine

[138] **Y.Y. v. Russia**, AİHM, Başvuru No: 40378/06, T: 23.02.2016, par.32-42; ayrıca tıbbi verilerin 8.madde kapsamında olduğuna dair bazı kararlar için bkz. **I. v. Finland**, AİHM, Başvuru No: 20511/03, T: 17.07.2008, par.35; **P. and S. v. Poland**, AİHM, Başvuru No: 57375/08, T: 30.10.2012, par.128, karardan alıntı: *"Tıbbi verilerin gizliliğine saygı göstermek sadece hastanın mahremiyetinin korunması için değil, aynı zamanda o kişinin tıp mesleğine ve genel olarak sağlık hizmetlerine olan güveninin korunması için de çok önemlidir."*; **L.H. v. Latvia**, AİHM, Başvuru No: 52019/07, T: 29.04.2014, par.56; **P.T. v. The Republic of Moldova**, AİHM, Başvuru No: 1122/12, T: 26.05.2020, par.26.

[139] **S. and Marper v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T: 04.12.2008, par.9-25, 58-68, 125-126.

karar verdiği belirtilmektedir (Gümüş, 2016: 184). AİHM'nin güncel tarihli kararlarında da sayılan hususları AİHS 8.madde kapsamında incelediği görülmektedir[140].

AİHM kişisel verilerin korunmasının bir kişinin AİHS 8. maddesinde belirtilen özel hayatın gizliliği hakkının kullanılmasında öncelikli bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu bağlamda sözleşmeye taraf devletlerin ulusal mevzuatları, kişisel verilerin AİHS 8.maddede sağlanan güvencelere aykırı olarak kullanılmasını önlemek için uygun önlemleri alması gerekmektedir. Bu tür güvenlik önlemlerine duyulan ihtiyacın, otomatik işleme tabi tutulan kişisel verilerin korunması söz konusu olduğunda daha fazla olduğunu ve bu itibarla devletlerin iç hukuklarının, özellikle, bu tür verilerin saklanma amaçları için gerekenden daha uzun süre tutulmasına izin vermeyecek bir biçimde korunmalıdır. Ulusal mevzuatlar ayrıca, saklanan kişisel verilerin uygunsuz ve yanlış kullanımlara karşı etkin bir şekilde korunmasını sağlayacak önlemleri de içermesi gerektiği mahkeme tarafından dile getirilmektedir[141].

Kişisel verilerin korunması kapsamında cinsiyet, medeni hal, doğum yeri, nüfus sayımları (Roagna, 2012: 19) posta adresi[142], kişinin banka verileri[143], gps verileri[144] gibi daha birçok konu AİHM önüne gelmiş ve incelenmiştir. Bu kapsamda belirtilen meselelerin tüketici bir nitelikte olmadığı ve yaşanacak gelişmelere paralel biçimde genişleyebileceği dile getirilmektedir (Salihpaşaoğlu, 2013: 245).

2.3) AİHS'TE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKINA GETİRİLEN SINIRLAMALAR

AİHM'nin AİHS 8.maddeye ilişkin bir başvuruda iki aşamalı test yöntemiyle ilgili başvuruyu incelediği daha önce belirtilmişti[145]. Bu kapsamda yapılan incelemede ilgili şikâyette AİHS 8.maddede korunan haklara herhangi bir müdahale varsa, söz konusu

[140] **Mifsud v. Malta**, AİHM, Başvuru No: 62257/15, T:29.01.2019, par.54; **Trajkovski and Chipovski v. North Macedonia**, AİHM, Başvuru No: 53205/13 ve 63320/13, T:13.02.2020, par.43; **Gaughran v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 45245/15, T: 13.02.2020, par.63.
[141] **Aycaguer v. France**, AİHM, Başvuru No: 8806/12, T: 22.06.2017, par.37-44.
[142] **Alkaya v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 42811/06, T: 09.11.2012.
[143] **G.S.B. v. Switzerland**, AİHM, Başvuru No: 28601/11, T: 22.12.2015; par.51.
[144] **Uzun v. Germany**, AİHM, Başvuru No: 35623/05, T: 02.02.2010; par.43-48, mahkeme söz konusu kararında gizli gözetim yöntemleri kullanılmasa bile belirli kişiler üzerinde güvenlik güçleri tarafından sistematik olarak veri toplanması ve saklanmasının, bu kişilerin özel hayatlarına bir müdahale teşkil ettiğini vurgulamaktadır.
[145] İki aşamalı test için bkz. s.22-23.

müdahalenin maddenin ikinci fıkrasındaki şartları taşıyıp taşımadığına bakılmaktadır. AİHS'nin 8.madde 2.fıkrasında bu husus *"Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."* şeklinde düzenlenmektedir. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında AİHM'nin 8.madde başvurularında gözettiği sıraya uygun olarak sırasıyla kanuna uygunluk (hukukilik), meşru amaca uygunluk ve demokratik toplumda gerekli olma başlıkları altında bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

2.3.1) Kanuna Uygunluk (Hukukilik)

AİHS 8.maddesinde özel hayatın gizliliği hakkının sınırlandırılmasında sınırlamanın kanuna uygun biçimde belirlenmesi gerekliliği sarih şekilde düzenlenmiştir. AİHM kararlarında bir başka ifadeyle hukukilik olarak da isimlendirilen kanuna uygun olma koşulu, AİHM tarafından özel hayatın gizliliği hakkına yapılan bir müdahalede en mühim ilke olarak kabul edilmekte ve bu prensibin sözleşmedeki bütün haklara içkin bir husus olduğu ifade edilmektedir (Gemalmaz, 2012: 370). Bu bağlamda özel hayatın gizliliği hakkına yapılan müdahale kanuna uygun değilse AİHS'nin 8.maddesi ihlal edilmiş olacak ve AİHM ilgili başvurunun daha fazla değerlendirmeye lüzum görmeyecektir (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 407)[146].

AİHM'nin içtihatlarında özel hayatın gizliliği hakkına getirilen sınırlamalar bağlamında kanuna uygunluk ifadesi, öncelikle bu hakka yapılan bir müdahalenin taraf devletin iç hukukunda kanuni bir dayanağının olmasını gerektirmektedir. Fakat mahkemeye göre bu tek başına yeterli olmayıp, aynı zamanda söz konusu kanunun niteliği de büyük önem taşımaktadır. Bu itibarla iç hukuktaki ilgili kanun AİHS'nin giriş kısmında vurgulanan

[146] **Fadeyeva v. Russia**, AİHM, Başvuru No: 55723/00, T: 09.06.2005, par.95; bu konuda bir örnek karar için bkz. **Altay v. Türkiye (No.2)**, AİHM, Başvuru No: 11236*/09*, T: 09.04.2019, par.57-58, karardan alıntı: *"yerel mahkemelerin başvuranın davasının olaylarına yönelik olarak kanunu yorumlaması ve uygulamasının öngörülebilir olmamasından dolayı Sözleşme'nin 8. maddesi ihlal edilmiştir. Yukarıdaki sonuç göz önüne alındığında, Mahkemenin müdahalenin bir veya daha fazla meşru amaç taşıyıp taşımadığını ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını incelemesine gerek bulunmamaktadır."*.

hukukun üstünlüğü ilkesi ile uyumlu olması gerekmekte, bu bağlamda kişiler tarafından erişilebilir ve sonuçları öngörülebilir olmalıdır[147].

Erişilebilirlik AİHM tarafından, bireyin belli bir olay bakımından geçerli olan hukuk kuralları açısından yeterli işaretlere sahip olması olarak ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra mahkemeye göre bir kanunun öngörülebilir nitelikte olabilmesi için, ilgili kanuni düzenlemenin, kişinin davranışlarını düzenlenmesine olanak sağlayacak denli hassas bir biçimde formüle edilmesi gerekmektedir. Aksi halde, bireyler belirli bir fiilin doğurabileceği sonuçlar hakkında makul bir öngörüde bulunamayacaklardır[148]. Erişilebilirlik ve öngörülebilirlik ölçütleri sayesinde ilgili kişiler bir kanuna kolaylıkla ulaşabilecek, kanunun uygun araçlarla ilan edilmesiyle varlığından haberdar olabileceklerdir (Gözübüyük-Gölcüklü-Saygılı, 2019: 366).

Kanunların sayılan ölçütleri yerine getirebilmesi için, keyfiyete karşı yeterli yasal korumayı sağlamaları ve buna göre yetkili makamlara verilen takdir yetkisinin kapsamını ve uygulanış şeklini yeterli bir açıklıkla belirtmesi gerekmektedir[149]. Dolayısıyla bireylerin AİHS kapsamında korunan haklarını etkileyecek tedbirlere başvurmak için, hangi durumlarda ve hangi koşullar altında kamu gücüne yetki verildiğini belirtmek açısından herkese yeterli derecede fikir vermek amacıyla, iç hukuktaki kanunların gerektiği kadar açık ifadeler kullanmak zorunda olduğu; ayrıca kanunların yetkili makamlar tarafından bireylere keyfi biçimde zarar verilmesini önlemek maksadıyla belli bir güvence sağlaması gerektiği ve söz konusu güvencenin somut olaydaki müdahalenin niteliğine ve kapsamına bağlı olacağı ifade edilmektedir[150]. Özetle denilebilir ki, AİHM önüne gelen bir başvuruda, başvuru konusu müdahalenin kanuna uygun olarak değerlendirilebilmesi için kanuni bir temelinin olması, bahse konu kanunun yeterince açık ve belirli olması ve yetkili makamların keyfiyetine karşı güvenceler içermesi gerekmektedir (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 407).

---

[147] **Malone v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 8691/79, T: 02.08.1984, par.67; **Leander v. Sweden**, AİHM, Başvuru No: 9248/81, T: 26.03.1987, par.50; **Libert v. France**, AİHM, Başvuru No: 588/13, T: 22.02.2018, par.43; **Solska and Rybicka v. Poland**, AİHM, Başvuru No: 30491/17 ve 31083/17, T: 20.10.2018, par.112; **Beghal v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 4755/16, T: 28.02.2019, par.87.

[148] **Sunday Times v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 6538/74, T: 26.04.1979, par.49; **Dubská and Krejzová v. The Czech Republic**, AİHM, Başvuru No: 28859/11 ve 28473/12, T: 15.11.2016, par.167; **Pojatina v. Crotia**, AİHM, Başvuru No: 18568/12, T: 04.10.2018, par.65; **Kosaitė-Čypienė and Others v. Lithuania**, AİHM, Başvuru No: 69489/12, T: 04.06.2019, par.92.

[149] **Libert v. France**, AİHM, Başvuru No: 588/13, T: 22.02.2018, par.43; **Solska and Rybicka v. Poland**, AİHM, Başvuru No: 30491/17 ve 31083/17, T: 20.10.2018, par.112.

[150] **Şahin Kuş v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 33160/04, T: 07.06.2016, par.39.

2.3.2) Meşru Amaca Uygunluk

Özel hayatın gizliliği hakkı bağlamında AİHM önüne gelen bir başvuruda, yapılan müdahalenin AİHS 8.madde 2.fıkrası kapsamında kanuna uygun bulunmasının akabinde mahkeme, ilgili müdahalenin meşru bir amacının olup olmadığını değerlendirmektedir (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 415). AİHS 8.madde 2.fıkrasında meşru amaç olarak *"ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması*" sebeplerinin sıralandığı görülmektedir.

Yukarıda sayılan meşru amaç sebepleriyle ilgili AİHM kararlarından çeşitli örnekler vermek mümkündür. Örneğin başvuranların yerel kanunların evde doğum yaparken kendilerine tıbbi yardım verilmesini yasaklamasının özel hayatlarına bir müdahale teşkil ettiğini iddia ettikleri davada mahkeme, ilgili müdahalenin 8.madde 2.fıkra bağlamında başkalarının sağlığının ve haklarının korunmasının meşru amacına hizmet ettiğini belirtmiştir[151]. Başka bir davada mahkeme, başvuranın idari merciler tarafından pasaportunun müsadere edilerek geri verilmemesinin özel hayatın gizliliği hakkını ihlal ettiğini iddia ettiği olayla ilgili olarak, başvuranın yakalanması esnasında pasaportunun geri alınmasının; sözleşmenin 8.maddesi 2.fıkrasındaki ulusal güvenlik ve/ veya suç işlenmesinin önlenmesi meşru amaçlarından biri kapsamına girdiğini ifade etmiştir[152]. Mahkeme, kişisel verilerin korunmasının konu edildiği bir davada ise parmak izleri ve genetik örnekler gibi kişisel verilerin muhafaza edilmesinin, suç işlenmesinin önlenmesi meşru amacını güdebileceğini belirtmiştir[153]. Burada sayılanların yanı sıra, 'ülkenin ekonomik refahı' AİHS'de sınırlama sebepleri öngörülen haklar içerisinde yalnızca 8.madde çerçevesinde öngörülmekte olup, söz konusu sınırlama sebebine genelde çevre kirliliği konulu başvurularda dayanıldığı ve AİHM'nin de 'ülkenin ekonomik refahı' ölçütünü bahse konu başvurularda meşru bir amaç olarak kabul ettiği dile getirilmektedir (Arslan Öncü, 2011: 370).

AİHM önüne özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında gelen bir başvuruda, yapılan müdahalenin meşru amaçlara uygun olup olmadığını ispat etmek, ilgili devletin görevidir

[151] **Kosaitė-Čypienė and Others v. Lithuania**, AİHM, Başvuru No: 69489/12, T: 04.06.2019, par.50, 99.
[152] **İletmiş v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 29871/96, T: 06.12.2005.
[153] **S. and Marper v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T: 04.12.2008, par.100.

(Kilkelly, 2001: 52). 8.maddenin ikinci fıkrasında *"ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması*" şeklinde sayılan sebepler sınırlı sayıda olmasına karşın, söz konusu kavramların muğlak olmaları neticesinde geniş biçimde yorumlanabilmekte (Yüzer Eltimur, 2019: 246) ve devletler AİHM önünde genellikle yapılan müdahaleyi gerekçelendirebilmektedirler (Harris-O'Boyle-Bates-Buckley, 2013: 415). Bu noktada asıl önemin yapılan müdahalenin gerekliliği ve orantılı olup olmadığı hususu olduğu ifade edilmektedir (Roagna, 2012: 42).

2.3.3) Demokratik Toplumda Gerekli Olma

AİHS 8.maddede uygulanan iki aşamalı testin son değerlendirme ölçütünü demokratik toplumda gerekli olma ölçütü oluşturmaktadır. Dolayısıyla, kişinin özel hayatın gizliliği hakkına yapılan bir müdahale kanuna uygun ve 8.maddenin ikinci fıkrasında sayılan meşru amaçlardan birinin kapsamına girse dahi, şayet demokratik toplumda gerekli olma ölçütünü sağlamıyorsa müdahalenin sınırlama sebeplerine uygun olmadığı anlaşılacaktır. Özel hayatın gizliliği hakkı bağlamında, söz konusu sınırlama sebebine göre, kişinin özel hayatın gizliliği hakkına yapılan bir müdahale gerekli olmalı ve bunun yanında söz konusu müdahale demokratik toplum anlayışıyla uyumlu olmalıdır (Gözübüyük-Gölcüklü-Saygılı, 2019: 367-368).

Demokratik toplumda gerekli olma ölçütünde geçen 'gerekli' ifadesi, AİHM tarafından Handyside/ Birleşik Krallık davasında net bir tanım getirilmemiş, söz konusu ifadenin 'mutlak surette gerekli' veya 'zorunluluk' terimleriyle eş anlamlı olmadığı gibi; 'kabul edilebilir', 'makul' veya 'arzu edilen' ifadeleri kadar esnek ve yumuşak olmadığı da dile getirilmiştir (Kilkelly, 2001: 53; Arslan Öncü, 2019: 159)[154]. Yine aynı kararda mahkeme, gereklilik kavramıyla bağlantılı olan 'demokratik toplum' kavramının ise çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik özelliklerine dayanan bir toplum olduğunu ifade etmiştir[155]. Ayrıca mahkeme, demokratik toplumun temel ilkelerinden birinin, AİHS'nin giriş kısmında açıkça atıfta bulunulan hukukun üstünlüğü prensibidir. Bu itibarla, yürütme

[154] **Handyside v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 5493/72, T: 07.12.1976, par.48.
[155] **Handyside v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 5493/72, T: 07.12.1976, par.49.

makamlarının kişilerin haklarına yaptığı müdahalenin bağımsızlık, tarafsızlık ve usule uygunluğun en iyi teminatı olan yargının etkin denetim mekanizmasına, en azından son çare olarak tabi tutulması gerektiğini ifade etmektedir[156].

AİHM demokratik toplumda gerekli olma ölçütüyle ilgili zorlayıcı toplumsal ihtiyacın varlığı, müdahalenin meşru amaçla orantılı olması ve müdahaleyi haklı kılmak için ulusal makamlarca gösterilen gerekçelerin ilgili ve yeterli olması olmak üzere üç temel prensip öngörmektedir[157]. Bu kapsamda karşımıza ölçülülük ilkesi ve takdir hakkı kavramları çıkmaktadır[158].

AİHS'nin 8.maddesi ikinci fıkrasında açık biçimde ölçülülük ilkesi bulunmamakla beraber, AİHM içtihatlarıyla özel hayatın gizliliği hakkının sınırlanması bağlamında önemli ölçütlerden biri haline gelmiştir. Ölçülülük ilkesi, kişinin hak ve özgürlüklerine yapılan müdahale ile taraf devletin önü sürdüğü meşru amaç arasında adil bir denge kurulması anlamına gelmektedir (Arslan Öncü, 2011: 374-375). Başka bir ifadeyle, 8.madde ile ilgili önüne gelen bir başvuruda AİHM, kişinin hakları ile kamunun yararları veya devletin çıkarları arasındaki dengeyi kurmada ölçülülük ilkesini uygulamaktadır (Kilkelly, 2001: 54-554). Mahkeme geçmişten günümüze değin birçok kararında AİHS 8.maddesinin temel amacının kişileri kamu makamlarının keyfi uygulamalarına karşı korumak olduğunu vurgulamıştır[159]. Bu hususun tespiti noktasında ölçülülük ilkesinin temel unsur olduğu ve kişinin özel hayatın gizliliği hakkına bir müdahale olduğunda ölçülülük ilkesinin temel alınacağı dile getirilmektedir (Roagna, 2012: 45). AİHM bu bağlamda, kişiye yapılan müdahale ile izlenen meşru amaca ulaşmak için kişinin hak ve özgürlüklerini daha az sınırlayacak başka bir seçeneğin bulunması yahut söz konusu müdahale ile meşru amacın gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı durumlarda 8.maddenin ihlal edildiğine karar vermektedir (Türmen, 2002: 208).

---

[156] **Klass and Others v. Germany,** AİHM, Başvuru No: 5029/71, T: 06.09.1978, par.55.

[157] **S. and Marper v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T: 04.12.2008, par.101; **Necmettin Erbakan v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 59405/00, T: 06.07.2006, par.55; **Gülbahar Özer ve Yusuf Özer v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 64406/09, T: 29.05.2018, par.29; **Vicent Del Campo v. Spain**, AİHM, Başvuru No: 25527/13, T: 06.11.2018, par.46.

[158] AİHM bir müdahalenin "demokratik bir toplumda gerekli" olup olmadığının belirlenmesinde, taraf devletlere belli bir takdir hakkı bırakıldığını göz önünde bulundurmaktadır, bkz. **Olsson v. Sweden (No.1)**, AİHM, Başvuru No: 10465/83, T: 24.03.1988, par.67.

[159] **X and Y v. Netherlands**, AİHM, Başvuru No: 8978/80, T: 26.03.1985, par.23; **Mikulić v. Croatia**, AİHM, Başvuru No: 53176/99, T: 07.02.2002, par.57; **Çapın v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 44690/09, T: 15.10.2019, par.53; **M.M.B. v. Slovakia**, AİHM, Başvuru No: 6318/17, T: 26.11.2019, par.58.

AİHM, özel hayatın gizliliği hakkına yapılan bir müdahalenin 8.maddedeki sınırlama sebeplerine uygunluğunu ve bu kapsamda meşru amaçlarla ölçülü olup olmadığı hususlarını değerlendirirken, ilgili devlete bir takdir hakkı tanımaktadır (Türmen, 2002: 203). Mahkeme konuyla ilgili olarak, AİHS'ne taraf devletlerin iç hukuklarında tek türde bir ahlak anlayışı bulmanın mümkün olmadığını, bunun yanı sıra devletlerin kendi ülke ve toplum gerçekleriyle doğrudan ve sürekli temasta bulunmaları sebebiyle, ulusal makamların 'demokratik toplumda gerekli olma' ölçütüyle ilgili olarak uluslararası yargıçlardan daha iyi bir konumda bulunmaktadırlar. Bu itibarla özel hayatın gizliliği hakkına yapılan bir müdahalede demokratik toplumda gerekli olma ölçütü değerlendirilmesinde adil dengenin sağlanıp sağlanamadığıyla ilgili ilk değerlendirmeyi yapmak öncelikle ulusal makamların sorumluluğunda olup, bu anlamda AİHM'nin rolü ikincil niteliktedir[160]. Fakat ulusal makamların sahip olduğu söz konusu takdir hakkı sınırsız nitelikte olmayıp AİHM'nin denetimindedir. Böylece, AİHM'nin ifadesiyle, devletlerin takdir hakkı bir anlamda Avrupa denetimiyle el ele gitmekte olup mahkemenin buradaki görevi yerel mahkemelerin yerini almak değil; ilgili davayı bir bütün olarak inceleyerek kamu makamlarının takdir hakları kapsamında aldıkları önlemlerin AİHS hükümleriyle uyumlu olup olmadığını gözden geçirmektir[161].

Söz konusu takdir hakkının kapsamının, mahkeme önüne gelen başvuru konusu olaydaki hakkın niteliğine, kişi bakımından önemine, somut olayın koşullarına ve yapılan müdahale ile izlenen meşru amaca göre değişeceği ifade edilmektedir (Gözübüyük-Gölcüklü-Saygılı, 2019: 368-369)[162]. Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında bir konsensüsün görüldüğü, örneğin kişinin varlığının veya kimliğinin önemli bir yönü söz konusuysa, devlete verilen takdir hakkının kapsamı dar olacaktır. Fakat söz konusu menfaatin göreceli önemi ya da onu en iyi koruma yolunun ne olduğuyla ilgili Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında bir konsensüsün bulunmadığı, özellikle hassas ahlaki veya etik konuların gündeme geldiği bir başvuruda, takdir hakkı geniş olacaktır[163].

[160] **Handyside v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 5493/72, T: 07.12.1976, par.48; **Dubská and Krejzová v. The Czech Republic**, AİHM, Başvuru No: 28859/11 ve 28473/12, T: 15.11.2016, par.175-176.
[161] **Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France**, AİHM, Başvuru No: 40454/07, T: 10.11.2015, par.90.
[162] **Rasmussen v. Denmark**, AİHM, Başvuru No: 8777/79, T: 28.11.1984, par.40; **Gülbahar Özer ve Yusuf Özer v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 64406/09, T: 29.05.2018, par.29.
[163] **Evans v. The United Kingdom**, AİHM, Başvuru No: 6339/05, T: 10.04.2007, par.77; **Y.Y. v. Türkiye**, AİHM, Başvuru No: 14793/08, T: 10.03.2015, par.101.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI VE ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI EKSENİNDE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI

3.1) TÜRK ANAYASALARINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKININ TARİHİ GELİŞİMİ

3.1.1) 1961 Anayasasından Önceki Dönemler

Osmanlı Devleti dönemindeki anayasal belgelerde doğrudan özel hayatın gizliliği hakkıyla alakalı bir düzenleme bulunmamaktadır. 1808 yılında II. Mahmud döneminde tasdik edilen Sened-i İttifak (Akyıldız, 2009: 513) metninde halkı ve yoksulları koruyucu düzenlemeler kaleme alınmışsa da özel hayatın gizliliği ile doğrudan bağlantılı bir husus bulunmamaktadır (Gözler, 2018b: 24; Okur, 2010: 79). Bundan yaklaşık otuz yıl sonra hazırlanan Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) ile birçok temel hak ve özgürlük getirilmiş, bunun yanı sıra devlet iktidarının kullanılması ve sınırlandırılmasına yönelik önemli esaslar da kabul edilmiştir (Eroğlu, 2011: 16). Tanzimat Fermanı'nda özel hayatın gizliliği hakkıyla ilgisi olabilecek can güvenliği ile ırz ve namus dokunulmazlığı ilkeleri göze çarpmaktadır (Günaydın, 2007: 92). Burada ırz ve namus ifadesinin, geniş manada, şeref ve haysiyet olarak anlaşılması gerektiği dile getirilmektedir (Gözler, 2018b: 32).

1856 tarihli Islahat Fermanı'nda ise gayrimüslim olanlara inanç, dil, din ve mezhep özgürlüklerinin tanınmasının kişilerin özerkliği bağlamında dolaylı olarak özel hayatlarının

korunduğu belirtilmektedir (Üzeltürk, 2004: 13). Osmanlı Devleti dönemindeki ilk anayasa olarak kabul edilen 1876 yılında ilan edilen Kanun-i Esasi'de (Özbudun, 2017: 26) ise, kişi hürriyeti ve güvenliği ile konut dokunulmazlığına[164] ilişkin düzenlemeler ele alındığında özel hayatın gizliliği hakkına dolaylı bir koruma sağlandığı belirtilmektedir (Okur, 2010: 82).

Cumhuriyet döneminde ise 1921 Anayasası'ndan farklı olarak 1924 Anayasası'nda temel hak ve özgürlükler de düzenlenmiştir (Küçük, 2016: 6). Bu bağlamda söz konusu temel hak ve özgürlükler, 1789 Fransız Bildirisi'ne benzer biçimde, içerik ve sınırları kanunlara bırakılarak anayasanın son bölümünde liste halinde sayılmıştır. Özel hayatın gizliliği hakkıyla bağlantılı olarak, 71.[165] ve 76. maddelerde[166] konut dokunulmazlığına, 81.maddede[167] ise haberleşmenin gizliliğine yer verilmiştir (Anayurt, 2003: 2).

3.1.2) 1961 Anayasası

1961 Anayasası'nda, 1924 Anayasası'na kıyasen, temel hak ve özgürlüklere çok daha geniş bir şekilde yer verilmiş ve sınırlandırılmaları noktasında güvenceli bir sistem öngörülmüştür (Özbudur, 2017: 43). Temel hak ve özgürlüklere 1961 Anayasası'nın ikinci kısmında yer verilmiştir. Bu kısımda, ayrı bölümler halinde, temel hak ve özgürlüklere ilişkin genel hükümler, kişinin hakları ve ödevleri, sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler ile siyasi haklar ve ödevler kaleme alınmıştır (Gözler, 2018b; 32). Ayrıca 1961 Anayasası ile kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek için Anayasa Mahkemesi'nin öngörülmüş olmasıyla, temel hak ve özgürlüklerin kurumsal güvencelerle desteklendiği belirtilmektedir (Tunç-Bilir-Yavuz, 2011: 108).

1961 Anayasası, Türk Anayasalarında özel hayatın gizliliği hakkının açıkça düzenlendiği ilk anayasal belgedir (Akyürek, 2014: 162). Anayasada, 'Özel Hayatın

---

[164] 1876 Kanun-i Esasi, madde 22: *"Memaliki Osmaniyede herkesin mesken ve menzili taarruzdan masundur. Kanunun tâyin eylediği ahvalden maada bir sebeble hükumet tarafından cebren hiç kimsenin mesken ve menziline girilemez."*, 1876 Kanun-i Esasi hükümleri için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-kânûn-i-esâsî/> , s.e.t 05.06.2020.

[165] 1924 Anayasası 71.maddesi, *"Can, mal, ırz, mesken her türlü taarruzdan masundur."*

[166] 1924 Anayasası 76.maddesi, *"Kanun ile muayyen olan usul ve ahval haricinde kimsenin meskenine girilemez ve üzeri taharri edilemez."*

[167] 1924 Anayasası 81.maddesi, *"Postalara verilen evrak, mektuplar ve her nevi emanetler salâhiyettar müstantık ve mahkeme kararı olmadıkça açılamaz ve telgraf ve telefon ile vâkı olan muhaberatın mahremiyeti ihlâl olunamaz."*, 1924 Anayasası hükümleri için bkz. < https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/ >, s.e.t 06.06.2020.

Korunması' başlığı altında, 15.maddede özel hayatın gizliliği, 16.maddede konut dokunulmazlığı ve 17.maddede haberleşmenin gizliliği koruma altına alınmıştır. 15.maddenin ilk halinde özel hayatın gizliliği "Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunda açıkça gösterildiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; kamu düzeninin gerektirdiği hallerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz" şeklinde düzenlenmişken, 1971 yılında yapılan değişiklikle 15.madde "Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adlî kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz."[168] halini almıştır. Böylece özel hayatın gizliliğinin düzenlendiği 15.maddenin ikinci fıkrasındaki sınırlama sebeplerine 'kamu düzeni' ve 'milli güvenlik' kavramları eklenmiştir (Er, 2007: 116). Bunun yanı sıra kişinin üstü, özel kağıtları ve eşyasının hâkim kararı olmadıkça aranamayacağı yasağına ilave olarak el koyma yasağı da öngörülmüştür (Üzeltürk, 2004: 16).

1961 Anayasası'nın 11.maddesinde temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasına ilişkin rejim düzenlenmiştir (Özbudun, 2017: 44). Söz konusu maddenin özgün halinde 'Temel Hakların Özü' başlığında "Temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir. Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adâlet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz." şeklinde düzenlenmiştir. 1971 yılında yapılan değişiklikle birlikte maddenin başlığı 'Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılamaması' biçiminde değiştirilmiş ve içeriği ise "Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir. Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz. Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak nitelikleri Anayasada

[168] 1961 Anayasası metni için bkz. < https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/ > s.e.t 06.06.2020.

belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılamaz. Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir." şeklinde düzenlenmiştir.

11.maddede 1971 yılında yapılan değişiklikler çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, 11.maddenin temel hak ve özgürlüklere ilişkin genel bir sınırlama hükmü olduğunu ifade edenler olduğu gibi, aksi yönde genel bir sınırlama hükmü olmadığını savunanlar da bulunmaktadır[169]. Konumuz esas itibariyle günümüzde yürürlükte bulunan 1982 Anayasası eksenli olduğu için söz konusu tartışmalara burada değinmek çalışmanın kapsamını ziyadesiyle genişletecektir.

3.2) 1982 ANAYASASINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI

3.2.1) 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklere Genel Bakış

1982 Anayasasının 2.maddesinde 'Cumhuriyetin nitelikleri' başlığı altında, Türkiye Cumhuriyeti'nin 'insan haklarına saygılı' bir Devlet olduğu belirtilmiştir[170]. Bu bağlamda 1982 Anayasasının 12.maddesinde düzenlenen 'Temel Hak ve Özgürlükler 'in, anayasa ile güvence altına alınan insan hakları olduğu ve 'anayasal haklar' olarak da nitelenebileceği ifade edilmektedir (Tanör-Yüzbaşıoğlu, 2018: 141). Anayasanın 12.maddesinin ilk fıkrasında "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir." denilerek insanın insan olması hasebiyle doğuştan bazı temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu ifade edilmiş ve devletin söz konusu hak ve özgürlükler karşısında 'müdahale etmez', 'çekimser' bir davranış benimsemesi gereği belirtilmiştir. Ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasında "Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder" hükmü getirilmekle, temel hak ve özgürlüklerin kişiye sınırsız bir serbesti tanımadığını, kişi için aynı zamanda birtakım ödev ve sorumlulukları da beraberinde getirdiği ve sınırlı bir serbesti anlamına geldiği ifade edilmiştir[171]. Bu anlamda, maddenin ilk fıkrasıyla nitelikleri belirtilen hak ve özgürlüklerin

[169] Bu konuda detaylı bilgi için bkz. (Okur, 2010: 84-94).
[170] Anayasa 2.maddesi, *"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."*
[171] Danışma Meclisinin maddeyle ilgili genel gerekçesi, bkz. (Yılmazoğlu-Perdecioğlu, 2019: 56).

ikinci fıkradaki hüküm ile dengelenmek istendiği belirtilmektedir (Tanör-Yüzbaşıoğlu, 2018: 143).

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması hususu ise 1982 Anayasasının 13.maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin ilk halinde "Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir. Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz. Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir." şeklinde bir düzenleme bulunmaktaydı. 13.madde ilk halinde, temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirilirken hem genel hem de özel sınırlama nedenleri öngörülmüş ve maddenin son fıkrasıyla genel sınırlamaların temel hak ve özgürlüklerin hepsi için geçerli olduğu ifade edilmiştir (Özbudun, 2017: 112). Nitekim bu husus Danışma Meclisinin ve Milli Güvenlik Konseyinin 13.madde metnine ilişkin gerekçelerinde, genel sınırlama nedenlerinin belli bir temel hak ve özgürlük konusunda uygulanabilmesi için, ilgili hakka ilişkin özel maddede ayrıca belirtilmelerine gerek olmadığı şeklinde dile getirilmiştir (Yılmazoğlu-Perdecioğlu, 2019: 66-68). Özetle 2001 değişikliği öncesinde 13.madde uyarınca, temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamalar, 13.maddede belirtilen genel sınırlama sebeplerine veya Anayasanın sınırlama getirilecek hakla ilgili diğer maddelerindeki sebeplerin varlığı halinde, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla yapılabilecek; ayrıca söz konusu sınırlama, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmayacak ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamayacaktır (Yıldırım, 1991: 465).

2001 yılında 4709 sayılı kanunla yapılan değişiklik[172] sonrasında ise Anayasanın 13.maddesi, "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." halini almıştır. Söz konusu değişiklikle birlikte, getirilen sınırlamanın temel hak ve özgürlüklerin özlerine dokunmaması, laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaması şartları 13.madde metnine ilave edilmiştir. Bunun yanı sıra, 13.maddenin ilk halinde bulunan milli

[172] R.G. 17 Ekim 2001 – 24556.

güvenlik, kamu yararı ve genel ahlak gibi genel sınırlama nedenleri ile sınırlamanın söz konusu genel nedenlere dayanması gerektiği ve sınırlamanın öngörüldüğü amaç dışında kullanılamaması şartları madde metninden çıkarılmıştır (Gözler, 2018b: 303; Arslan, 2002: 141).

Anayasanın 13.maddesinde 2001 yılında yapılan söz konusu değişikliklerle beraber, temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasında genel sınırlama sebeplerinin madde metninden çıkarılmasıyla 1961 Anayasasının özgün haline benzer bir yapıya tekrar dönüldüğü (Tunç-Bilir-Yavuz, 2011: 114; Özbudun, 2017: 114; Tanör-Yüzbaşıoğlu, 2018: 149), ayrıca, yapılan değişikliklerin 1982 Anayasasının AİHS ile uyum sağlanması hususunda katkılarının olduğu ifade edilmektedir (Fendoğlu, 2002: 136).

13.maddenin güncel halinde "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir" hükmüyle, sınırlama getirilecek ilgili hak ve özgürlüğün bulunduğu maddeye gönderme yapılmış olması sebebiyle (Kaboğlu, 2013: 81-82), 13.maddenin son halinde bulunan demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olma, ölçülülük gibi ilkelere çalışmamızın esas konusunun özel hayatın gizliliği hakkı olması sebebiyle konuyla ilgili başlıklar altında değinilmeye çalışılacaktır.

3.2.2) 1982 Anayasasında Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Düzenlenişi

1982 Anayasasının 'Temel Haklar ve Ödevler' adlı ikinci kısmının 'Kişinin Hakları ve Ödevleri' isimli ikinci bölümünde 'Özel hayatın gizliliği ve korunması' üst başlığı altında, 20.maddede özel hayatın gizliliği, 21.maddede konut dokunulmazlığı ve 22.maddede haberleşme hürriyeti düzenlenmektedir. Çalışmanın konusu özel hayatın gizliliği hakkı olması sebebiyle buradaki açıklamalar 20.madde bağlamında sürdürülecektir.

Anayasanın 20.maddesinin ilk hali, 2001 yılında 4709 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan evvel, "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adlî soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla

yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz." şeklinde düzenlenmişti.

Söz konusu madde metninden de anlaşıldığı üzere, özel hayat kavramıyla beraber aile hayatı kavramına da yer verilmiştir. Danışma Meclisince kabul edilen madde metninin gerekçesinde, kişinin özel hayatının, ferdî özel hayatı ile ayrı bir kavram ve bir bütün teşkil eden aile hayatından oluşması sebebiyle madde metninde özel hayat ve aile hayatı kavramlarının birlikte ifade edildiği belirtilmiştir[173]. Aile hayatına saygı kavramı 20.madde içerisinde kullanılmakla, aile hayatının, özel hayatın ayrı bir parçası olarak değerlendirildiği ve özel hayatın gizliliğinin tümüyle koruma altına alınması amaçlanmıştır denilebilir.

Anayasanın temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasına ilişkin 13.maddesinde 2001 yılında yapılan değişikliklerle, temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasında genel sınırlama sebeplerinin kaldırıldığı ifade edilmişti. Bu bağlamda, 2001 yılında 4709 sayılı Kanun'la 20.maddede de önemli değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler sonucu 20.madde "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar." halini almıştır. Bahse konu değişikliğe ilişkin olarak 4709 sayılı Kanun'un madde gerekçesinde, yapılan

[173] Danışma Meclisinin 20.maddeye ilişkin gerekçesi şu şekildedir: "Bu madde ile kişinin özel hayatı korunmaktadır. Kişinin özel hayatı ferdî, özel hayat ve ayrı bir kavram ve bir «bütün» teşkil eden aile hayatından oluştuğu için her ikisi birlikte ifade edilmiştir. Bu anlamda özel hayatın korunması her şeyden önce bu hayatın gizliliğinin korunması, başkalarının gözleri önüne serilememesi demektir. Bu cümleden olarak mesela basın hürriyeti sınırlanabilecek yani kişinin özel hayatı gazete sayfalarında hikâye edilemeyecektir. Söz konusu gizliliğin korunması, ikinci olarak, kişinin üstünün, özel kâğıtlarının ve eşyasının aranmaması ile sağlanacaktır. Bu gizliliğin kaldırılması ancak hâkim kararıyla olacak; fakat gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, mesela suç delillerinin kaybolmasını önlemek için, bu yetki hâkimden başka bir makama, mesela kolluk kuvvetlerine yahut savcıya tanınabilecektir. Birinci fıkrada yer alan özel sınırlama sebebi yani gizliliğin kaldırılmasında «adlî kovuşturma» gereklerinin saklı tutulması, esasen, bu hususu da içermektedir. Bununla beraber «adlî kovuşturma» gerekleri, kişinin üstünün, kâğıtlarının, eşyalarının aranmasından daha geniş kapsamlı olduğu için (mesela yargılama sırasında, kişinin özel hayatının açıklanması), «adlî kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır» hükmü birinci fıkraya ayrıca eklenmiştir. Özel hayatın korunmasının diğer bir yönü de resmî makamların özel hayata müdahale edememesi; yani kişinin ferdî ve aile hayatını kendi anladığı gibi düzenleyip yaşayabilmesidir. Maddenin birinci fıkrasında «Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini istemek hakkına sahiptir» denmek suretiyle bu husus da sağlanmıştır.", bkz. (Yılmazoğlu-Perdecioğlu, 2019: 115-116).

değişiklikle özel hayatın gizliliği hakkıyla ilgili öngörülen sınırların AİHS'de bulunan ilkeler çerçevesinde açık olarak belirlendiği ifade edilmiştir (Yılmazoğlu-Perdecioğlu, 2019: 117)[174].

Anayasada 2001 yılındaki değişiklikler sonucu ilk olarak 13.maddenin özgün halinde yer alan genel sınırlama sebepleri ortadan kaldırılmıştır. Buradaki sınırlama sebeplerinden olan "milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık ve genel ahlakın korunması" sınırlama sebepleri 20.maddenin ikinci fıkrasına eklenmiştir (Tülen, 2001: 199-200). Bu anlamda, 2001 değişikliği öncesinde genel sınırlama sebepleri olarak sayılan bazı sınırlama sebeplerinden 20.madde de değişiklik sonrası payını aldığı dile getirilmektedir (Bulut, 2001: 37-64).

Bunun dışındaki farklardan birisi de 20.maddenin özgün halinde 'kanunun açıkça gösterdiği hallerde' hakim kararı şartı gerekli iken, 2001 değişiklikleri sonrasında usulüne göre verilmiş hakim kararı hakkın sınırlanmasında temel prensip haline gelmiştir (Polater, 2010: 71). Ayrıca, maddenin özgün halinde gecikmesinde sakınca bulunan hallerde 'kanunen yetkili kılınmış merciin emri' özel hayatın gizliliği hakkına müdahale için yeterli iken; söz konusu 2001 değişiklikleri ile 'kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri' hükmü getirilmiş ve bu kararın yirmi dört saat içerisinde görevli hakimin onayına sunulması ve hakimin kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içerisinde açıklaması, aksi takdirde el koymanın kendiliğinden kalkacağı şartı getirilmiştir (Üzeltürk, 2004: 61).

Anayasa'nın 20.maddesinde yapılan son değişiklik ise 7 Mayıs 2010 tarihli 5982 sayılı Kanun'un 2.maddesiyle yapılan değişikliktir[175]. Söz konusu değişiklik ile 20.maddeye üçüncü fıkra olarak "Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir." şeklinde eklenen hükümdür. Söz konusu değişiklikle kişilerin

[174] Söz konusu gerekçeye karşı görüş için bkz. (Gözler, 2001: 16), yazardan alıntı: "Değişiklik Teklifi gerekçesinde yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden bahsedilerek sanki yapılan değişikliğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin bir gereği olduğu sanısı yaratılmıştır. Özel hayatın korunması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre bu hakka belirli şartlar altında "kamu otoriteleri" müdahale edebilir. Maddede bu müdahalenin ancak hâkim kararıyla yapılmasına veya yapılan müdahalenin belli bir süre içinde hakimin onayına sunulması gibi bir şart yoktur. O halde Partilerarası Uzlaşma Komisyonunun önerdiği değişiklik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bir gereği değildir.".
[175] R.G. 13 Mayıs 2010 – 27580.

kendileriyle alakalı kişisel verilerinin korunmasını isteme hakları anayasal bir hak olarak teminat altına alınmıştır. Bu itibarla, kişilerin kişisel verileri hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, söz konusu verilerin düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme hak ve yetkilerini sahip oldukları belirtilmiş, bunun yanı sıra; kişisel verilerin işlenmesinin kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasının varlığı halinde mümkün olacağı belirtilmiş, son olarak kişisel verilerin korunmasına ilişkin hususların kanunla düzenleneceği ifade edilmiştir[176].

3.2.3) Anayasa'nın 17 ve 20. Maddeleri Arasındaki İlişki ve AİHS 8. Madde ile Mukayesesi

AİHS'de 8.maddede koruma altına alınan özel hayatın gizliliği hakkı, 1982 Anayasası'nda esas itibariyle Anayasa'nın 'Kişinin Hakları ve Ödevleri' isimli ikinci bölümünde 'Özel hayatın gizliliği ve korunması' üst başlığı altında, 'özel hayatın gizliliği' başlığını taşıyan 20.maddede düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra, AİHS 8.maddede korunan menfaatlerin bazıları 1982 Anayasası'nda 17.maddenin ilk fıkrasında kapsamında korunmaktadır (Arslan Öncü, 2019: 10).

Anayasa'nın 17.maddesinde 'kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı' koruma altına alınmaktadır[177]. Madde gerekçesinde, kişilerin sahip olduğu hak ve özgürlüklerin, bahse konu maddeden itibaren önem dereceleri göz önünde tutularak belirlendiği ifade edilmektedir[178]. Gözler'in ifadesiyle, 17.maddenin birinci fıkrasında düzenlenen 'kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı' genel hüküm

[176] 5982 sayılı Kanun'un 2.madde gerekçesi şu şekildedir: "Anayasada kişisel verilerin korunmasına yönelik dolaylı hükümler bulunmakla birlikte yeterli değildir. Mukayeseli hukukta ve tarafı olduğumuz uluslararası belgelerde de kişisel verilerin korunması önemle vurgulanmaktadır. Maddeyle, herkesin, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı, anayasal bir hak olarak teminat altına alınmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin kendilerini ilgilendiren kişisel veriler üzerinde hangi hak ve yetkilere sahip olduğu ve kişisel verilerin hangi hallerde işlenebileceği hükme bağlanırken, kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenleneceği öngörülmektedir.", (Yılmazoğlu-Perdecioğlu, 2019: 120).

[177] Anayasa 17.madde şu şekildedir: "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. (…) meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması (…) veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.", 1982 Anayasası metni için bkz. < https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf >, s.e.t 10.06.2020.

[178] Danışma Meclisinin 17.maddeye ilişkin gerekçesi için bkz. (Yılmaz-Perdecioğlu, 2019: 90).

olup, kişinin diğer hak ve özgürlüklerinin düzenlendiği maddeler ise özel hüküm niteliğindedir. Bu bağlamda, bir kişinin eylemi, Anayasa'nın 17.madde dışında düzenlenen hak ve özgürlüklerden birine dahil edilemediği takdirde, söz konusu eylem 'kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı' kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Gözler, 2018b; 284-285). Buna ek olarak, Anayasa'da düzenlenen temel hak ve özgürlüklerin kaynağının kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı olduğu, özel hayatın gizliliği bağlamında, kişiye özel hayat alanında gerekli koruma sağlanmadığı ve kişinin bu nedenle kendini güvende hissetmediği takdirde, kişinin maddi ve manevi varlığını koruması ve geliştirmesinin mümkün olmayacağı dile getirilmektedir (Gümüş, 2005: 155, 156).

Anayasa Mahkemesi de 17.maddenin amacının temelinin kişilerin maddi ve manevi varlıklarına devlet tarafından yapılabilecek keyfi müdahalelerin önlenmesi olduğunu belirtmektedir. Bu itibarla AYM, AİHM'nin 8.madde çerçevesinde özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirdiği, kişinin vücut ve ruhsal bütünlüğe yönelik fiziksel ve cinsel saldırılar, tıbbi müdahaleler, şeref ve itibarı etkileyen saldırılar karşısında devletin kişilerin maddi ve manevi varlığını etkili olarak koruma ve saygı gösterme şeklinde pozitif yükümlülüğünün bulunduğunu belirtmektedir[179]. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi, örneğin, AİHS 8.maddede özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında koruma altına alının kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünün[180] korunmasının, Anayasa'nın 17.maddesinin birinci fıkrasındaki kişinin maddi ve manevi varlığını koruma geliştirme hakkına karşılık geldiğini belirtmektedir[181]. Netice itibariyle, özel hayatın gizliliği hakkı bağlamında, AİHS'nin 8.maddesinde koruma altına alınan menfaatlerin, esas olarak 1982 Anayasası'nın 17 ve 20.maddelerinde düzenlediği görülmektedir[182].

Özel hayatın gizliliği hakkının Türk hukukundaki kapsamını ve sınırlarını belirlemek için ülkemizdeki en üst yargı otoritesi olan Anayasa Mahkemesi'nin kararlarını incelemek gerekmektedir. Böylece Anayasa Mahkemesi'nin özel hayatın gizliliği hakkına bakış açısı

---

[179] **Melahat Sönmez Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/7528, T: 09.09.2015, par.25; **Adnan Oktar (3) Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2013/1123, T: 02.10.2013, par.32; **Yaprak Yüksek Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2013/9116, T: 14.10.2015, par.29; **Hilmi Düzgüner Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/9690, T: 11.05.2017, par.46.

[180] AİHS 8.madde çerçevesinde kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğü ile ilgili açıklamalar için bkz. s.27.

[181] **Hacer Kahraman Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/7935, T: 20.04.2016, par.51; **Ümmühani Yılmaz Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/5104, T: 16.01.2020, par.29; **Onurhan Çakmak ve Diğerleri Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/6776, T: 16.01.2020, par.36.

[182] **Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karluk Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/6587, T: 24.03.2016, par.41; **Mehmet Kurt Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/2552, T: 25.02.2016, par.44.

görülerek, Türkiye'de bu hakka ilişkin anlayışın ile AİHM kararları arasında bir mukayese yapma imkânı olacaktır.

3.3) ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI

3.3.1) Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinin Dikkate Alınması

Anayasa'nın korunması, kişinin temel hak ve özgürlüklerin korunması yanında bütün bir hukuk düzeninin korunması açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, Türk Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası ile hukuk sistemimize girmiş, o tarihten bu yana temel hak ve özgürlüklerin korunmasını yoğun biçimde etkilemiştir (Azrak, 1962: 649-650). Anayasa Mahkemesi'nin kurulduğu yıllar uluslararası insan hakları metinlerinin hazırlandığı ve Türkiye'nin bu metinleri taraf olarak imzaladığı yıllara da denk gelmesi sebebiyle Anayasa Mahkemesi insan hakları ile ilgili birçok sözleşmenin Türk hukukunda anlaşılması, benimsenmesi noktasında önemli bir rol oynamıştır denilebilir.

Uluslararası insan hakları belgelerinin, temel hak ve özgürlükler bağlamında, Anayasa Mahkemesi kararlarında değinilmesiyle ilgili olarak, 1982 Anayasası'nda yapılan iki önemli değişiklikten bahsedilebilir. Bunlardan ilki 2004 yılında 5170 sayılı Kanun'un 7.maddesiyle Anayasa'nın 90.maddesinin beşinci fıkrasına "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır." hükmünün eklenmesidir[183]. Söz konusu değişikliğin madde gerekçesinde, "Uygulamada usulüne göre yürürlüğe konulmuş insan haklarına ilişkin milletlerarası andlaşmalar ile kanun hükümlerinin çelişmesi halinde ortaya çıkacak bir uyuşmazlığın hallinde hangisine öncelik verileceği" hususundaki tereddütlerin giderilmesi maksadıyla ilgili hükmün eklendiği belirtilmektedir[184]. Yapılan bu değişiklikle birlikte,

[183] R.G. 22 Mayıs 2004 – 25469; 2004 yılındaki değişiklikten sonra Anayasa'nın 90.maddesi son fıkrası şu şekilde olmuştur: *"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.* ***(Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.)*** *Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır".*

[184] 5170 sayılı Kanun 7.maddeye ilişkin gerekçe için bkz. (Yılmazoğlu-Perdecioğlu, 2019: 541).

sadece temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalara kanunlar karşısında öncelik tanındığı ifade edilmektedir (Özbudun, 2017: 391; İnceoğlu, 2013: 8). Bu anlamda, Anayasa Mahkemesi kararlarında, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalara kanunlar karşısında öncelik tanınmakta fakat Anayasa'nın altında değerlendirilmektedir (Yıldırım-Gülener, 2018: 119). Böylelikle, AİHS gibi insan hakları belgelerinin; anayasadan üstün olmamakla beraber, AYM kararlarında 'destek ölçü norm' olarak kullanıldığı ifade edilmektedir (Fendoğlu, 2017: 133)[185].

Konuyla alakalı 1982 Anayasası'nda yapılan ikinci önemli değişiklik ise 2010 yılında 5982 sayılı Kanun'un 18.maddesiyle[186] Anayasa'nın 148.maddesinde yapılan değişiklikler sonucu, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunun getirilmiş olmasıdır. Söz konusu değişiklik ile 148.maddenin birinci fıkrasına "…ve bireysel başvuruları karara bağlar" ifadesi eklenerek Anayasa Mahkemesi'nin görevlerinden birinin bireysel başvuruları incelemek olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra 148.maddeye eklenen üçüncü fıkra ile "Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır." hükmü getirilerek ilk kez Anayasa'da AİHS'ne atıf yapılmış ve Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunun kapsamı ve sınırları düzenlenmiştir (İnceoğlu, 2013: 10). Yapılan bu değişikliğin madde gerekçesinde, bireysel başvuru yolunun, kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması ve teminat altına alınması amacıyla tanındığı ve bu sebeple AYM'ne de bireysel başvuruları inceleme ve karara bağlama görevinin verildiği belirtilmiştir[187].

Söz konusu madde hükmünden AYM'ne bireysel başvuruya konu olabilecek temel hak ve özgürlüklerin 1982 Anayasası ve AİHS'de ortak düzenlenmiş bulunan haklar olduğu anlaşılmaktadır (Yokuş, 2016: 43; Tanör-Yüzbaşıoğlu, 2018: 558). Fakat bunun yanında, AİHS'de açık biçimde düzenlenmemesine rağmen AİHM içtihatlarıyla sözleşme tarafından koruma sağlanan hak ve özgürlüklerle ilgili bireysel başvurular da AYM tarafından

[185] Örneğin AYM özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında kişisel verilerin korunmasıyla ilgili bir iptal davasında, "Kişinin özel hayatında yaşananların, yalnız kendisi veya kendisinin bilmesini istediği kimseler tarafından bilinmesini isteme hakkı, kişinin temel haklarından biridir ve bu niteliği nedeniyle insan haklarına ilişkin beyanname ve sözleşmelerde yer almış, tüm demokratik ülkelerin mevzuatlarında açıkça belirlenen istisnalar dışında devlete, topluma ve diğer kişilere karşı korunmuştur." ifadelerine yer vermek suretiyle genel anlamda uluslararası insan hakları belgelerine değinmiş, akabinde İHEB' ne ve AİHS'ne atıf yaparak başvuru konusunu değerlendirmiştir, karar için bkz. AYM, E: 2014/149, K: 2014/151, T: 02.10.2014.
[186] R.G. 13 Mayıs 2010 – 27580.
[187] 5982 sayılı Kanun'un 18.maddesine ilişkin gerekçe için bkz. (Yılmazoğlu-Perdecioğlu, 2019: 922).

değerlendirilebilmektedir (İnceoğlu, 2013: 11; Köküsarı, 2016: 305). Bu bağlamda AYM çevresel meselelerle alakalı bir bireysel başvuruda, Anayasa ve AİHS'nin ortak koruma alanı dışında kalan bir hakka ilişkin başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesinin mümkün olmayacağını belirtmiş, fakat özel hayat alanına dâhil olan bütün hukuksal menfaatlerin AİHS'nin 8. maddesi kapsamında korunmakla beraber söz konusu menfaatlerin Anayasa'nın farklı maddelerinin koruma alanına girdiğini belirtmiş ve söz konusu başvuruyla alakalı sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının Anayasa'nın 17, 20 ve 21.maddeleriyle bağlantılı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir[188]. Bu itibarla, sonraki konu başlıkları altında daha detaylı görüleceği üzere, AYM özellikle temel hak ve özgürlüklere ilişkin AİHM kararlarına bolca atıf yaparak hakların çerçevesini belirlemede AİHM'in geliştirdiği ilkeleri referans noktası olarak belirlediği ifade edilebilir.

3.3.2) Özel Hayat Kavramına Anayasa Mahkemesi'nin Bakışı

AİHM'nin özel hayat kavramıyla ilgili olarak, bütünüyle tanımlanamayacak denli geniş kapsamlı bir hak olduğunu ve bu kavrama tanım getirmenin gerekli olmadığını, ayrıca özel hayat kavramını, bir "giz alanı" ile sınırlamak suretiyle dış dünyayı bu alandan hariç tutmanın sınırlayıcı olacağını, özel hayata saygının belli bir dereceye kadar diğer insanlarla ilişki kurma ve geliştirme hakkını da içermesi gerektiğine ilişkin görüşü daha önce ifade edilmişti[189].

Anayasa Mahkemesi de AİHM içtihatlarına benzer bir yaklaşımla, özel hayat kavramının geniş bir kavram olduğunu ve söz konusu kavramın eksiksiz bir şekilde tanımlanamayacağını belirtmektedir. Bu kapsamda esasen korunan hukuki değerin kişisel bağımsızlık olduğunu, bireylerin istenmeyen bütün müdahalelerden uzakta kendilerine özel bir ortamda hayatlarını idame ettirme hakkına sahip olmakla birlikte, özel hayat kavramının dış dünyayı söz konusu çemberin dışında tutma olarak daraltılamayacağını, bu itibarla özel hayat kavramının bireyin kişiliğini serbestçe geliştirilmesiyle uyumlu birçok hukuki menfaati içerdiğini belirtmektedir[190].

---

[188] **Mehmet Kurt Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/2552, T: 25.02.2016, par.39-46.

[189] AİHM içtihatları bağlamında özel hayat kavramı için bkz. s.23.

[190] **Serap Tortuk Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/9660, T: 21.01.2015, par.31; **Aytuğ Yıldız Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/8769, T: 07.11.2019, par.39; **A.K. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/10298, T: 07.03.2019, par.34; **Namet Sevinç Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/9155, T: 10.01.2019, par.31; **Rıza Tanık Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/6217, T: 29.11.2018, par.23; **S.K.(B.) Başvurusu**,

Anayasa Mahkemesi konuyla ilgili olarak, özel hayat kavramı ile kişinin 'özel bir sosyal hayat' sürdürmesini, yani kişinin sosyal kimliğini geliştirme manasında bir özel hayatın korunduğunu belirtmektedir. Bu kapsam da Anayasa Mahkemesi de AİHM içtihatlarında olduğu gibi, özel hayat kavramının mahremiyet kavramını da kapsadığını; bu itibarla, özel hayat kavramıyla kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğü, kişinin kimliği, kişinin cinsel hayatı, kişisel veriler, mesleki hayat gibi birçok unsurun koruma altına alındığını kararlarında dile getirmektedir[191].

Netice olarak Anayasa Mahkemesi özel hayat kavramını AİHM içtihatlarına benzer biçimde ele almış, özel hayat kavramının, bir yönüyle kişinin özel hayatında yaşananların sadece kişinin kendisi veya kendisinin bilmesini istediği kişiler tarafından bilinme hakkını koruduğunu, bir yönüyle de kişinin hayatını kendi anladığı gibi düzenleyip yaşayabilmesi hakkını koruduğunu belirtmiştir[192].

3.3.3) Anayasa Mahkemesi'ne Göre Devletin Özel Hayatın Gizliliği Hakkına Müdahalesi ve Pozitif Yükümlülükleri

Özel hayatın gizliliği hakkı bağlamında devletin pozitif yükümlülüklerine ilişkin Anayasa'nın 5.maddesinin genel bir güvence sağladığı belirtilmektedir (Arslan Öncü, 2019: 10). Söz konusu 5.maddede devletin temel amaç ve görevleri "Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır." şeklinde düzenlenmiştir. 5.maddenin gerekçesinde ise kişinin insan onuruna yaraşır bir ortam yaşamasının gerçekleştirmenin sosyal devletin bir görevi olduğu belirtilmiş, bunun yanı sıra kişilerin temel hak ve özgürlüklerden

AYM, Başvuru No: 2014/18275, T: 04.07.2018, par.43-45; **Zafer Güvendi Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/1214, T: 06.12.2017, par.21.

[191] **Tevfik Türkmen Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/9704, T: 03.03.2016, par.50-51; **Ata Türkeri Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/6057, T: 16.12.2015, par.30-31; **Bülent Polat Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/7666, T: 10.12.2015, par.61-62; **Sevilay Sümer Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/7091, T: 18.07.2019, par.53-55.

[192] AYM, E: 2014/176, K: 2015/53, T: 27.05.2015.

yararlanmalarını engelleyecek sebepleri ortadan kaldırmanın da sosyal devletin bir gereği olduğu ifade edilmiştir[193].

Ayrıca Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklere ilişkin genel gerekçesinde "Temel hak ve hürriyetlerden herkesin yararlanabilmesi, yani bunların herkes tarafından kullanılabilir hale gelebilmesi için devletin «müdahale etmez» tutumunun yetersizliği nedeniyle, hak ve hürriyetlerin devlet tarafından desteklenmesi yani devletin hak ve hürriyetlerin gerçekleşmesine yardımcı olması gereği de benimsenmiştir" denilmek suretiyle devletin temel hak ve özgürlüklere ilişkin 'gerçekleştirme yükümlülüğüne' atıf yapıldığı ifade edilmektedir (Boyar, 2013: 75; Yılmaz-Perdecioğlu, 2019: 56).

Daha önce de ifade edildiği gibi, Anayasa Mahkemesi 17.maddenin amacının temelinin kişilerin maddi ve manevi varlıklarına devlet tarafından yapılabilecek keyfi müdahalelerin önlenmesi olduğunu belirtmekte ve Anayasa'nın 17.maddesi ile AİHS'nin 8.maddesi arasında bir köprü kurmaktadır (Yüzer Eltimur, 2019: 468). Anayasa Mahkemesi'nin bu kapsamda, AİHM'nin 8.madde çerçevesinde özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirdiği, kişinin vücut ve ruhsal bütünlüğe yönelik fiziksel ve cinsel saldırılar, tıbbi müdahaleler, şeref ve itibarı etkileyen saldırılar karşısında devletin kişilerin maddi ve manevi varlığını etkili olarak koruma ve saygı gösterme şeklinde pozitif yükümlülüğünün bulunduğunu belirttiğini[194] bu kısımda yinelemek icap eder.

Anayasa Mahkemesi, devletin Anayasa'nın 17.maddesi bağlamında sahip olduğu pozitif yükümlülüklerinin usule ilişkin bir yönünün de bulunduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede, kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkı kapsamında hukuki sorumluluğu ortaya koymak için adli ve idari yargıda açılan tazminat davalarında makul derecede dikkatli ve özenli inceleme koşulunun yerine getirilmesi gerektiğini belirtmekte ve bu konuda gösterilecek hassasiyetin, daha sonra ortaya çıkabilecek benzer hak ihlallerinin önlenmesi noktasında yargı sisteminin sahip olduğu önemli rolün zarar görmesini engelleyeceğini ifade etmektedir[195].

---

[193] Anayasanın 5.maddesine ilişkin gerekçe için bkz. (Yılmaz-Perdecioğlu, 2019: 25).

[194] **Melahat Sönmez Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/7528, T: 09.09.2015, par.25; **Adnan Oktar (3) Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2013/1123, T: 02.10.2013, par.32; **Yaprak Yüksek Başvurusu,** AYM, Başvuru No: 2013/9116, T: 14.10.2015, par.29; **Hilmi Düzgüner Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/9690, T: 11.05.2017, par.46.

[195] **Ahmet Acartürk Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/2084, T: 15.10.2015, par.52; **Yasin Çıldır Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/8147, T: 14.04.2016, par.57; **Tevfik Gayretli Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/18266, T: 25.01.2018, par.32.

Örneğin sol gözündeki görme şikayetiyle hastaneye giden ve bir dizi operasyon geçiren başvurucunun sol gözünün görme yetisini tamamen kaybettiği olayla ilgili olarak, söz konusu olayın sebebini ve sorumlu kişileri tespit etme noktasında gereken araştırmanın yapılmadığını, enfeksiyonun kaynağının zamanında tespit edilmediğini, aydınlatılmış rızasının usulüne uygun biçimde alınmadığını iddia ettiği olayda Anayasa Mahkemesi şikayeti, devletin Anayasa'nın 17.maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkına ilişkin pozitif yükümlülükleri bağlamında incelemiştir[196]. Mahkeme bu kapsamda, başvurucunun iddialarını, ilk derece mahkemelerinin Anayasa'nın 17.maddesinin gerekli kıldığı özen ve derinlikte incelemediklerini, konuyla ilgili yeterli gerekçelere yer verilmediğini belirtmiştir. Dolayısıyla, başvuru konusu olayda, kamu makamlarının pozitif yükümlülüklerini tam manasıyla yerine getirmediklerini ve bu itibarla Anayasa'nın 17.maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir[197].

Anayasa Mahkemesi, pozitif yükümlülükler kapsamında alınması gereken tedbirlerin her somut olayın kendine özgü şartları itibariyle değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanında, devletin sahip olduğu koruma yükümlülüğünün, hukuki ve fiili önlemler alınmasını gerektirdiğini, söz konusu önlemlerin korumasız durumda olan bireylerin etkili biçimde korunmalarını sağlayarak yetkili makamların makul adımlar atmalarını içermesi gerektiğini ve devletin sahip olduğu pozitif yükümlülüklerin 'etkili bir yargı sistemi kurmaya' ilişkin bir yönünün de bulunduğunu kararlarında ifade etmektedir[198].

Burada belirtilen etkili bir yargı sistemi kurma yükümlülüğüyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 20.maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüğün etkili soruşturma yapma yükümlülüğünü de kapsamına aldığını, temel değerlerin ve kişinin özel hayatının esaslı yönlerini tehlikeye sokacak ağır eylemlerin olması halinde, devletin, söz konusu eylemleri etkili biçimde cezalandıran hükümler getirmesi ve bunları etkili soruşturma ve kovuşturma yaparak hayata geçirme yükümlülüğünün bulunduğunu vurgulamaktadır[199]. Fakat somut olaya ilişkin olayın oluş şekli, ağırlığı ve sonuçları ile kim tarafından nasıl gerçekleştirildiği hususlarında yapılacak değerlendirmelerin neticesine göre her olayda ceza

[196] **Ümmühani Yılmaz Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/5104, T: 16.01.2020, par.7, 25-30, 40.
[197] **Ümmühani Yılmaz Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/5104, T: 16.01.2020, par.44-45.
[198] **R.K. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/6950, T: 20.04.2016, par.76; **A.Z.Ö. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/546, T: 19.12.2017, par.63-66.
[199] **Mehmet Arif Kılınç Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/1656, T: 16.07.2014, par.27; **Orhan Kayahan Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/1970, T: 22.11.2017, par.43.

soruşturması veya kovuşturması yapılması da gerekli değildir. Devletin etkili yargı sistemi kurma yükümlülüğü, somut olaydaki şartlara bağlı olarak, hukuki ve idari yollarla yerine getirilebileceği gibi, bazı durumlarda disiplin soruşturmasıyla dahi söz konusu yükümlülük yerine getirilebilecektir[200]. Bu anlamda Anayasa Mahkemesi, söz konusu yükümlülüğün bir sonuç yükümlülüğü olmadığını, uygun araçların kullanılması yükümlülüğü olduğunu belirtmektedir[201].

3.3.4) Anayasa Mahkemesi Kararları Ekseninde Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Sınırlandırılması

AİHM'nin önüne gelen bir başvuruda AİHS 8.maddede korunan haklara herhangi bir müdahale varsa, söz konusu müdahalenin AİHS 8.maddesinin ikinci fıkrasındaki şartları taşıyıp taşımadığına baktığına daha önce belirtmiştik[202]. Bu kapsamda, AİHM nezdinde bir müdahalenin özel hayatın gizliliği hakkının ihlaline neden olmaması için ilk olarak kanuna uygun olmalı, söz konusu müdahale AİHS 8.madde ikinci fıkrada sıralanan meşru amaçlardan birine uygun olmalı[203] ve müdahale demokratik toplumda gerekli olmalıdır. Özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında korunan menfaatler Anayasa'da birden fazla madde içerisinde düzenlenmiş olması sebebiyle, özel hayatın gizliliği hakkının sınırlandırılması bakımından AİHS ile Anayasa arasında bazı yapısal farklılıklar bulunmaktadır. Bu kapsamda örneğin Anayasa'nın 17.maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı bakımından herhangi bir sınırlama sebebine ilgili maddede yer verilmemiştir (Arslan Öncü, 2019: 151).

Anayasa Mahkemesi konuyla ilgili olarak bir iptal davasında şu görüşleri dile getirmiştir: "Anayasa Mahkemesinin birçok kararında da belirtildiği gibi temel hak ve hürriyetlerin doğasından kaynaklanan bazı sınırları bulunduğu gibi Anayasa'nın başka maddelerinde yer alan kurallar da temel hak ve hürriyetlerin doğal sınırını oluşturur. Bir

---

[200] **Ali Çığır Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/19298, T: 08.05.2019, par.32; **Erol Kumcu Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/18988, T: 09.05.2019, par.32; **Cansun Sarıyıldız Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/11671, T: 08.01.2020, par.21.

[201] **Serpil Kerimoğlu ve Diğerleri Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2012/752, T: 17.09.2013, par.56; **Nail Artuç Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/2839, T: 03.04.2014, par.45; **Mehmet Arif Kılınç Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/1656, T: 16.07.2014, par.28.

[202] AİHS'te Özel Hayatın Gizliliği Hakkına Getirilen Sınırlamalar için bkz. s.55-61.

[203] AİHS 8.madde 2.fıkrasında meşru amaç olarak *"ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması*" sebepleri sıralanmaktadır.

başka deyişle, temel hak ve özgürlüklerin kapsamının ve objektif uygulama alanının her bir norm yönünden bağımsız olarak değil Anayasa'nın bütünü içerisindeki anlama göre belirlenmesi gerekir. Dolayısıyla Anayasa'nın diğer hükümlerinin gerektirmesi nedeniyle düzenlendiği maddede hiçbir sınırlama nedenine yer verilmeyen hakların da sınırlanabilmesi veya maddelerinde belirtilen nedenler dışında diğer anayasal nedenlere dayalı olarak sınırlama yapılabilmesi mümkün bulunmaktadır."[204] Bu itibarla Anayasa Mahkemesi, özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında korunan menfaatlerin bir kısmı için özel sınırlama sebepleri öngörülmemiş olsa da söz konusu hakkın hiçbir şekilde sınırlandırılması mümkün olmayan mutlak bir hak olduğunun söylenemeyeceğini belirtmekte, özel sınırlama sebepleri belirtilmemiş olan hakların bile doğasından kaynaklanan birtakım sınırlarının bulunduğunu ve Anayasa'nın diğer maddelerinde yer alan hususlara dayanılarak söz konusu hakların sınırlanabileceğini ifade etmektedir[205]. Mahkeme ayrıca, Anayasa'nın 20.maddesinin ikinci fıkrasında bazı sınırlama sebeplerine yer verilmiş olsa da bu sebeplerin yalnızca arama ve elkoyma tedbirlerine yönelik olduğunu, dolayasıyla söz konusu sebeplerin özel hayatın gizliliği hakkının tüm boyutları kapsamında uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmektedir[206].

Bu hususlardan anlaşılacağı üzere, Anayasa Mahkemesi, özel hayatın gizliliği hakkının sınırlanması noktasında Anayasa'nın 13.maddesini esas almıştır (Arslan Öncü, 2019: 153). Bu bağlamda mahkeme, özel hayatın gizliliği hakkına yapılan bir müdahalenin ihlal oluşturmaması için Anayasa'nın 13.maddesinde belirtilen kanuna uygunluk, Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen sebeplere dayanma, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olma ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaması gerektiğini[207] belirterek AİHM'nin kararlarına benzer bir yaklaşım göstermektedir.

Anayasa Mahkemesi, kanuna uygunluk ölçütüyle ilgili olarak, öncelikle kanunların şeklen varlığını yeterli görmemekte ve söz konusu ölçütün kanunun niteliği bağlamında maddi bir içeriği de gerekli kıldığını belirtmektedir. Bu kapsamda, ilgili kanun; erişilebilir, öngörülebilir ve keyfiliğe karşı uygun bir koruma sağlamalıdır. Mahkeme, hukuk sisteminin bireylere, kamu makamlarına hangi koşullarda ve hangi sınırlar içinde müdahalelerde

[204] AYM, E: 2014/176, K: 2015/53, T: 27.05.2015.
[205] **Ahmet Çilgin Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/18849, T: 11.01.2017, par.39.
[206] **Rasul Kocatürk Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/8080, T: 26.12.2019, par.47.
[207] **İ.B. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/5085, T: 11.10.2018, par.23; **Erdal Pektaş Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/1771, T: 25.12.2018, par.25; **Abuzer Uzun Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/61250, T: 13.06.2019, par.34; **Erdem Alınca Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/573, T: 13.06.2019, par.26; **L.Ö. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/548, T: 07.11.2019, par.28.

bulunma yetkisi verdiğini yeterince açık ifadelerle gösterecek nitelikte olması gerektiğini ve bu kapsamda söz konusu müdahaleye maruz kalan bireylere, müdahaleye zemin hazırlayan şartlar ile müdahalenin sonuçları açısından bir öngörüde bulunabilmeleri imkânı tanıması gerektiğini ifade etmektedir[208]. Sınırlandırma bakımından AİHS 8.maddede geçen kanuna uygun olma ölçütüyle (hukukilik) Anayasa'da bulunan kanuna uygun olma ölçütü tam olarak aynı değildir. AİHM, hukukilik ölçütünü geniş yorumlamak suretiyle istikrar kazanmış içtihatlara dayanan ilkelerin de hukukilik ölçütünü yerine getirebildiğini kabul etmekteyken; Anayasa, bütün sınırlandırmaların mutlaka kanun ile yapılacağını öngörmüş ve AİHS'ne kıyasen daha geniş bir koruma sağlamıştır[209].

Anayasa Mahkemesi, güncel tarihli bir iptal davasına ilişkin kararında, kanuna uygun olma sınırlama ölçütüyle alakalı önemli açıklamalarda bulunmuştur. Mahkeme, kanuni düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması gerektiğini, ayrıca kamu otoritelerinin keyfî uygulamalarına karşı koruyucu tedbir içermesi icap ettiğini belirtmiştir. Kanunda bulunması gereken söz konusu niteliklerin hukuki güvenliğin sağlanması açısından da zorunlu olduğunu, zira bu ilke hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini ve devletin de kanuni düzenlemelerinde söz konusu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerektiğini vurgulamıştır. Mahkeme, kanunların bahsi geçen niteliklere sahip olmasının, Anayasa'nın 2. maddesinde korunan hukuk devleti ilkesinin de bir gereği olduğunu ifade etmiştir[210].

AİHS 8.maddesinin ikinci fıkrası ile Anayasa'nın 13.maddesi arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Anayasa'nın 13.maddesinde yer alan öze dokunmama, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygunluk, laik cumhuriyetin gerekleri ve ölçülülük ölçütlerine AİHS 8.maddesinde yerilmemiştir. Bu anlamda, Anayasa madde 13'te AİHS'ne kıyasla sayı olarak daha fazla sınırlama sebebine yer verildiği anlaşılmaktadır (İnceoğlu, 2013: 27). Fakat daha önce de belirtildiği gibi, AİHS'nin 8.maddesi ikinci fıkrasında açık biçimde ölçülülük ilkesi bulunmamakla beraber, AİHM içtihatlarıyla özel hayatın gizliliği

[208] **Halime Sare Aysal Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2016/573, T: 11.11.2015, par.62-64.
[209] **Mehmet Akdoğan ve Diğerleri Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/817, T: 19.12.2013, par.31; **Bülent Polat Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/7666, T: 10.12.2015, par.73-75; **Turgut Duman Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/15365, T: 29.05.2019, par.65-66.
[210] AYM, E: 2018/163, K: 2020/13, T: 19.02.2020, par.13-14.

hakkının sınırlanması bakımından önemli ölçütlerden biri haline gelmiştir[211]. Nitekim Anayasa Mahkemesi de Anayasa'nın 13.maddesinde belirtilen demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmama ve ölçülülük ilkesine aykırı olmama şeklinde iki ayrı ilke madde metninde bulunmakla beraber, bahse konu iki ilkenin bir bütünün parçaları olduğunu ve bu itibarla aralarında sıkı bir ilişkinin varlığını kabul etmektedir[212].

Anayasa Mahkemesi, AİHM'nin Handyside/ Birleşik Krallık davasında temellerini ortaya koyduğu yaklaşıma benzer şekilde, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmama ölçütünün; bir sınırlamanın demokratik bir toplumda zorlayıcı bir toplumsal ihtiyacın karşılanması amacına yönelik olmasını ifade ettiğini, bu kapsamda sınırlayıcı tedbirin, bir toplumsal ihtiyacı karşılamıyorsa veya başvurulabilecek son çıkar yol vasfında değilse demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir tedbir olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmektedir. Bu itibarla, özel hayatın gizliliği hakkı bağlamında 'demokratik toplumda gerekli olma' kavramı; söz konusu hakka getirilen sınırlandırmaların zorunla yahut istisnai tedbirler şeklinde olmasını, özetle alınabilecek nihai önlem olarak kendisini göstermesi icap etmektedir[213].

Amacı temel hak ve özgürlüklerin haddinden fazla sınırlandırılmasının önlenmesi olan ölçülülük ilkesi ise Anayasa Mahkemesi kararlarında, sınırlama için kullanılan aracın sınırlama amacını gerçekleştirmeye uygun olmasını ifade eden elverişlilik, sınırlayıcı önlemin sınırlama amacına ulaşmak bakımından zorunlu olmasına işaret eden zorunluluk ve araçla amacın orantısız bir ölçü içinde bulunmaması ile sınırlamanın ölçüsüz bir yükümlülük getirmemesi anlamına gelen orantılılık unsurlarını kapsadığı belirtilmektedir[214]. Bu anlamda ölçülülük, temel hak ve özgürlükleri sınırlama amaçları ile sınırlama araçları arasındaki ilişkiyi yansıtmakta olup, ölçülülük denetimi ise ulaşılmak istenen amaçtan yola çıkılarak bu amaca ulaşılmak için seçilen aracın denetlenmesi anlamına gelmektedir[215]. Anayasa Mahkemesi, özel hayatın gizliliği hakkına getirilen sınırlama ile söz konusu sınırlamayla

[211] AİHM içtihatlarında demokratik toplumda gerekli olma ile ölçülülük ilkesi için bkz. s.60.
[212] **Ferhat Üstündağ Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2014/15428, T: 17.07.2018, par.45.
[213] **İ.F.A. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/8564, T: 17.02.2016, par.62; **Rıza Tanık Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/6217, T: 29.11.2018, par.35; **A.K. Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/10298, T: 07.03.2019, par.47-48.
[214] **Serap Tortuk Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/9660, T: 21.01.2015, par.47; **Marcus Frank Cerny Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/5126, T: 02.07.2015, par.72.
[215] AYM, E: 2017/130, K: 2017/165, T: 29.11.2017, par.17.

ulaşılmak istenilen gaye arasında bir dengesizlik bulunmamalı, aksi halde orantılılık ilkesi bakımından sorun olabileceğini belirtmektedir[216].

Anayasa Mahkemesi, özel hayatın gizliliği hakkına getirilen sınırlamalarda kamu makamlarının takdir yetkisiyle ilgili olarak, AİHM kararlarına benzer bir yaklaşım sergilemiştir (Arslan Öncü, 2019: 165). Mahkeme bu bağlamda, kamusal makamlara tanınan söz konusu takdir yetkisinin sınırsız olmadığını, ihlal iddiasına konu müdahalenin Anayasa'daki temel hak ve özgürlüklerle bağdaşır olması gerektiğini, yani müdahaleyi meşrulaştırmak üzere kullanılan gerekçelerin elverişli, zorunlu ve orantılı olması gerektiğini ifade etmiştir. Takdir yetkisinin, her olayın kendi koşullarına göre bir kapsama sahip olacağını belirten mahkeme, koruma altına alınan hakkın niteliği ve bunun kişi için önemi gibi hususlara bağlı olarak takdir hakkının kapsamının daralacağını veya genişleyeceğini vurgulamaktadır[217].

[216] **Ergün Özlük Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/17513, T: 18.07.2019, par.41; **Süleyman Baran Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2015/11941, T: 09.10.2019, par.40.
[217] **Bülent Polat Başvurusu**, AYM, Başvuru No: 2013/7666, T: 10.12.2015, par.108-109.

SONUÇ

Geçmişten günümüze değin teknolojik gelişmelerin de etkisiyle toplumdaki sosyal dinamikler de değişmiş ve özel hayat kavramı yaşanan gelişmeler karşısında önemini hayli artırmıştır. Özel hayat kavramı, devamlı yeni gelişmelerin meydana gelmesi ve bu gelişmelerin söz konusu kavrama yeni anlamlar yüklemesi nedeniyle, geçmişten bugüne hakkında tartışmaların yaşandığı bir mesele olmuştur. Bu bağlamda, özel hayatın gizliliği hakkı, yaşama hakkı gibi geleneksel haklardan farklı olarak içtihatlar vasıtasıyla oluşmuş ve bir insan hakkı olarak tanınması ise yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu kapsamda özel hayatın gizliliği, uluslararası arenada ilk defa 1948 yılında İHEB 12.maddesi ile düzenlenmiş, AİHS 8.maddesi ve Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmenin 17.maddesi ile özel hayatın gizliliği hakkına bir koruma getirilmiştir. Günümüzde özel hayatın gizliliği uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer almakta ve birçok devlet anayasaları ve yargı kararları ile özel hayatın gizliliği hakkını korumaya çalışmaktadır.

Türkiye tarafından 1954 yılında onaylanan AİHS'nin 34.maddesi ile taraf devletler bireysel başvuru hakkını ve bu bağlamda AİHM'nin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiş bulunmaktadırlar. Dolayısıyla, özel hayatın gizliliği hakkının sınırları ve korunması mevzusunda, ülkemizin insan hakları anlayışını en çok etkileyen uluslararası koruma mekanizması olan AİHS metni ve AİHM içtihatları doğrultusunda bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Özel hayatın gizliliği hakkı, AİHM'nin içtihatları vasıtasıyla genel çerçevesini çizdiği temel bir insan hakkı haline gelmiştir. AİHM, geçmişten günümüze kararlarında özel hayat kavramının bütünüyle tanımlanamayacak denli geniş kapsamlı bir hak olduğunu ve bu kavrama tanım getirmenin gerekli olmadığını belirtmiş; bunun yanı sıra özel hayat kavramını, bir "giz alanı" ile sınırlamak suretiyle dış dünyayı bu alandan hariç tutmanın sınırlayıcı olacağını, özel hayata saygının belli bir dereceye kadar diğer insanlarla ilişki kurma ve geliştirme hakkını da içermesi gerektiğine dile getirmiştir. Bu anlamda,

AİHM yaşanan teknolojik ve içtimai gelişmelere uygun olarak içtihatlar vasıtasıyla özel hayat kavramına dinamik bir yapı kazandırmıştır.

AİHM özel hayatın gizliliği hakkını devletin negatif ve pozitif yükümlülükleri çerçevesinde ele almıştır. Bu bağlamda mahkeme, özel hayatın gizliliği hakkının düzenlenmiş olduğu AİHS 8.maddesinin esas amacının kişileri kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı korumak olduğunu birçok kararında ifade etmiştir. Önüne gelen başvurularda AİHM, öncelikle şikâyet konusu müdahalenin özel hayatın gizliliği kapsamında korunan menfaatlerin kapsamında olup olmadığını değerlendirmiş, daha sonra söz konusu müdahalenin kanuna uygun olup olmadığı, meşru bir amaç taşıyıp taşımadığı ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı sorularını cevaplandırmaya çalışmıştır. Diğer taraftan, özel hayata etkili bir şekilde saygı gösterilmesi için devletlerin pozitif yükümlülüklerinin de bulunabileceğini ve sözü edilen yükümlülüklerin, bireylerin kendi aralarındaki ilişkiler alanında olsa bile, özel hayata saygıyı sağlamayı hedefleyen tedbirlerin alınmasını içerebileceğine işaret etmiştir. Bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerde 8.maddedeki menfaatlerin korunmasını sağlamak için araçların tercihinin ilke olarak sözleşmeye taraf devletlerin takdir yetkisi kapsamına giren bir husus olduğunu belirten mahkeme, özel hayata saygıyı tesis etmenin farklı yolları olduğunu ve bu bağlamda devletlerin yükümlülüklerinin mahiyetlerinin de söz konusu özel hayatın özelliklerine bağlı olduğunu dile getirmiştir.

Ülkemizde ise 1961 Anayasası, Türk Anayasalarında özel hayatın gizliliği hakkının açıkça düzenlendiği ilk anayasal belge olmuştur. Ayrıca 1961 Anayasası ile kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek için Anayasa Mahkemesi'nin kurulmuş olmasıyla, temel hak ve özgürlüklerin kurumsal güvencelerle desteklenmiştir. 1982 Anayasası'nda ise özel hayatın gizliliği hakkı, esas itibariyle Anayasa'nın 'Kişinin Hakları ve Ödevleri' isimli ikinci bölümünde 'Özel hayatın gizliliği ve korunması' üst başlığı altında, 'özel hayatın gizliliği' başlığını taşıyan 20.maddede yerini bulmuş, bunun yanı sıra AİHS 8.maddede özel hayatın gizliliği kapsamında korunan menfaatlerin bazıları 1982 Anayasası'nda 17.maddenin ilk fıkrasında kapsamında koruma altına alınmıştır.

Anayasa Mahkemesi gerek norm denetimi kararlarında gerekse bireysel başvuru kararlarında, özel hayat kavramı ile kişinin 'özel bir sosyal hayat' sürdürmesini, yani kişinin sosyal kimliğini geliştirme manasında bir özel hayatın korunduğunu belirtmiş, bu kapsamda AİHM içtihatlarında olduğu gibi, özel hayat kavramının mahremiyet kavramını da

kapsadığını; bu itibarla, özel hayat kavramıyla kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğü, kişinin kimliği, kişinin cinsel hayatı, kişisel veriler, mesleki hayat gibi birçok unsurun koruma altına alındığını çeşitli kararlarında ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu koruma altındaki unsurlara müdahaleler karşısında devletin kişilerin maddi ve manevi varlığını etkili olarak koruma ve saygı gösterme şeklinde pozitif yükümlülüğünün bulunduğunu belirtmiş, pozitif yükümlülükler kapsamında alınması gereken tedbirlerin her somut olayın kendine özgü şartları itibariyle değerlendirilmesi gerektiğini ve devletin sahip olduğu pozitif yükümlülüklerin 'etkili bir yargı sistemi kurmaya' ilişkin bir yönünün de bulunduğunu kararlarında dile getirmiştir. Dolayasıyla Anayasa Mahkemesi, AİHM kararlarına bolca atıf yaparak özel hayatın gizliliği hakkının çerçevesini belirlemede AİHM'nin geliştirdiği ilkeleri kendisine referans olarak belirlemiştir.

Özel hayatın gizliliği hakkı, günümüzde modern hayat içerisinde insan onurunun korunması ve bireylerin kişiliklerini serbestçe geliştirebilmeleri için devlete negatif ve pozitif yükümlülükler getiren anayasal bir haktır. Geçmişten günümüze, ilk başlarda hakkında doğrudan bir düzenleme bulunmasa da toplum ve devlet karşısında korunması icap eden bir değer olarak benimsenmiştir. Özel hayatın gizliliği hakkına yapılan müdahaleler, her geçen gün teknolojide yaşanan yeni gelişmelere paralel olarak farklı görünümlerde karşımıza çıkacak ve söz konusu hakkın korunması ve yapılan müdahalelerin sınırı çalışmamızda ele almaya çalıştığımız AİHM ve Anayasa Mahkemesi içtihatları doğrultusunda belirlenmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Akandji Kombe, Jean François (2008) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Pozitif Yükümlülükler (Çeviren: Çınar, Özgür Heval / Kaya, Abdulcelil), İnsan Hakları El Kitapları Serisi No:7, Belçika, Avrupa Konseyi Yayınları.

Akipek, Jale / Akıntürk, Turgut (2007) Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, 6. Baskı, İstanbul, Beta.

Akyıldız, Ali (2009) 'Sened-i İttifak', TDV İslam Ansiklopedisi, C:36, s.512-514.

Akyürek, Güçlü (2014) Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Alan Alkcan, Esra (2013) 'Ötanazi', İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:71, S:1, s.3-26.

Anayurt, Ömer (2003) '1924 Anayasası'nda Temel Hak ve Hürriyetler', Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:7, S:2.

Armağan, Servet (1976) 'İslam Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği (Mahfuziyet'i) -Bir İzah Tecrübesi-', İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, C: VI, S:3-4, s.141-168.

Arslan Öncü, Gülay (2011) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı, İstanbul, Beta.

Arslan Öncü, Gülay (2019) Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 8, 2. Baskı, Ankara, Avrupa Konseyi.

Arslan, Zühtü (2002) 'Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması: Anayasanın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler', Anayasa Yargısı Dergisi, C:18, S:1, s.139-154.

Atak, Songül (2007) 'Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi Kararlarında Özel Yaşam Hakkı' Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: IV, S:2, s.179-214.

Atak, Songül (2010) 'Avrupa Konseyi'nin Kişisel Veriler Açısından Sağladığı Temel Güvenceler', Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:87, s.90-120.

Avcı, Mustafa (2014) Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları.

Aydın, Ufuk (2002) İş Hukukunda İşçinin Kişilik Hakları, Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Azrak, Ülkü (1962) 'Türk Anayasa Mahkemesi', İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:28, S:3-4, s.649-700.

Besiri, Arzu (2009) 'Ötenazi ve Yaşam Hakkı', Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:86, s.188-203.

Boyar, Oya 'Devletin Pozitif Yükümlülükleri ve Dolaylı Etki': İnceoğlu, Sibel (Editör) (2013) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Ankara, Avrupa Konseyi Yayınları.

Bozlak, Ayhan (2013) 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türk Ceza Hukukunda Özel Hayatın Korunması' (Doktora), Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Bulut, Nihat (2001) '4709 sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişikliği Çerçevesinde Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Rejiminin Birey Devlet İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi', Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C:V, S:1-4, s.37-64.

Canbolat, Ferhat (2009) 'Kamu Hastanesinde Yapılan Tıbbi Müdahalede Hekimin Özel Hukuktan Doğan Sorumluluğunun Dayanağı', Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:80, s.156-181.

Çelik, Faik (2005) 'Türk Hukuk Sistemine ve Biyo-Hukuk Sözleşmesine Göre Ötanazi', Kamu Hukuku Arşivi, Kasım 2005, s.169-173.

Çelik, Yeşim (2017) 'Özel Hayatın Gizliliğinin Yansıması Olarak Kişisel Verilerin Korunması ve Bu Bağlamda Unutulma Hakkı' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C:8, S:32, s.391-410.

Çoştu, Yakup (2009) 'Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme' Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C:9, S:2, s.117-140.

Dinç, Günay (2009) **'**Uluslararası Belgeler Açısından Özel Yaşam' Kaybettiğimiz Türkiye Barolar Birliği Başkanları Anısına Panel, 18.10.2008, Türkiye Barolar Birliği, Ankara.

Dinçkol, Abdullah (2010) 'Teknoloji ve Hukuk' Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 19. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, s.248-279.

Doğan, İlyas (2013) İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı, Ankara, Astana Yayınları.

Donay, Süheyl (1974) 'Özel Hayata Saygı Gösterilmesi Hakkı Üzerine Kuzey Ülkeleri Hukukçularının Kongresi' İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:39, S:1 -4, s.439-449.

Doyle, Carolyn / Bagaric, Mirko (2005) 'The Right to Privacy: Appealing, but Flawed' International Journal of Human Rights, Vol:9, No:1, 3-36, (Çeviren: Demir, Esra (2007) Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku, Ed: İçel, Kayıhan / Ünver, Yener, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Dural, Mustafa / Öğüz, Tufan (2019) Kişiler Hukuku, 20. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Dutertre, Gilles (2003) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler <https://anayasa.gov.tr/media/3600/aihmkararlarindanornekler.pdf> s.e.t 22.04.2020.

Efil, Alper Yaser (2019) Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali Suçu, Ankara, Adalet Yayınevi.

Er, Cüneyd (2007) Biyometrik Yöntemler ve Özel Hayatın Gizliliği Hakkı, Ankara, Yetkin Yayınları.

Eroğlu, Tayyip (2011) 'Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu (TCK md.134)' (Yüksek Lisans), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fendoğlu, Hasan Tahsin (1993) 'Mevzuatımızda ve Önceki Hukukumuzda Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması' Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:6, S:6, s.103-127.

Fendoğlu, Hasan Tahsin (2002) '2001 Anayasa Değişikliği Bağlamında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması (AY. md. 13)', Anayasa Yargısı Dergisi, C:18, S:1, s.111-149.

Fendoğlu, Hasan Tahsin (2017) İnsan Hakları Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları.

Gemalmaz, H. Burak (2012) 'Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Rejimi-Sınırlama ve Güvence İlkeleri', İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yeni Anayasa Çalıştayı, 4 Şubat 2012, İstanbul.

Gemalmaz, Mehmet Semih (1987) 'Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı Üzerine Düşünceler' Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C:7, S:2, s.131-145.

Göçer, Mahmut (2001) 'Uluslararası İnsan Hakları Andlaşmalarının Bağdaşmazlığı Sorunu ve Uluslararası Hukuk' Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:56, S:3, s.47-70

Gözler, Kemal (2001) Anayasa Değişikliği Gerekli Mi? 1982 Anayasası İçin Bir Savunma, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları.

Gözler, Kemal (2018a) İnsan Hakları Hukuku, 2. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın.

Gözler, Kemal (2018b) Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın.

Gözübüyük, A. Şeref / Gölcüklü, Feyyaz / Saygılı, Abdurrahman (2019) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 12. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.

Gümüş, Ali Tarık (2005) 'Türk Anayasasında Kişinin Maddi ve Manevi Varlığını Koruma ve Geliştirme Hakkı', Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:13, S:2, s.133-172.

Gümüş, A. Tarık (2016) Devletin Pozitif Yükümlülükleri Ekseninde Özel Hayata Saygı Hakkı AİHS Uygulaması Çerçevesinde Bir İnceleme, Ankara, Adalet Yayınevi.

Günaydın, Şerife (2007) 'İnsan Hakları Kapsamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı' (Yüksek Lisans), Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hafızoğulları, Zeki / Özen, Muharrem (2009) 'Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar' Ankara Barosu Dergisi, Y:67, S:4, s.9-22.

Harris, D. J. / O'Boyle, M. / Bates, E. P. / Buckley, C. M. (2013) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku. (Çeviren: Bingöllü Kılcı, Mehveş / Karan, Ulaş) Ankara, Avrupa Konseyi.

Hatemi, Hüseyin / Kalkan Oğuztürk, Burcu (2013) Kişiler Hukuku, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

Helvacı, Serap (2016) Gerçek Kişiler, 7. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık.

Hira, Ayhan (2014) 'Özel Hayatın Korunması: Türk Ceza Kanunda Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Düzenlemenin İslam Hukuku ile Mukayesesi' Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:13, s.75-102.

İlkiz, Fikret / Günaydın, Fikret (2006) 'Kişilik Hakları-Medyada Etik ve Yargı Kararları', Küresel İletişim Dergisi, <http://globalmedia-tr.emu.edu.tr/guz2006/Hakemli_Yazilar/Fikret%20Ilkiz_Baris%20G%C3%BCnaydin.%20Kisilik%20Haklari.%20Onayli.pdf>, s.e.t 17.04.2020.

İmre, Zahit (1974) 'Şahsiyet Haklarından Şahsın Özel Hayatının ve Gizliliklerinin Korunmasına İlişkin Meseleler' İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:39, S:1 -4, s.147-168.

İnceoğlu, Sibel (Editör) (2013) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Ankara, Avrupa Konseyi Yayınları.

Kaboğlu, İbrahim Ö. (2013) Özgürlükler Hukuku 1 İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş, 7. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi.

Kahraman, Zafer (2016) 'Medeni Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Hastanın Rızası', İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:7, S:1, s.479-510.

Kalabalık, Halil (2019) İnsan Hakları Hukukuna Giriş, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Karan, Ulaş (2019) İfade Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 2, 2. Baskı, Ankara, Avrupa Konseyi.

Keklik, Ramazan (2011) 'Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu' (Doktora), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıçoğlu, Ahmet M. (2016a) Medeni Hukuk. Ankara, Turhan Kitabevi.

Kılıçoğlu, Ahmet M. (2016b) Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk, 5. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.

Kılınç, Doğan (2012) ‘Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması’ Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:61, S:3, s.1089-1172.

Kılınç, Ümit (2010) ‘İsim ve Soyisim Hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Korunması’ Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:89, s.242-276.

Kilkelly, Ursula (2001) Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, Ankara, Avrupa Konseyi, İnsan Hakları El Kitapları, No.1.

Koca, Mahmut / Üzülmez, İlhan (2017) Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Kök, Ahmet Nezih (2005) ‘İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine Göre Aydınlatma ve Rıza’ Kamu Hukuku Arşivi, Kasım 2005, s.116-121.

Köküsarı, İsmail (2016) ‘Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarının Anayasanın Genişlemesi ve Uluslararasılaşmasındaki Etkisi’, Anayasa Yargısı Dergisi, C:32, S:1, s.303-318.

Küçük, Adnan (2016) ‘1924 Anayasasında Temel Hak ve Hürriyetler’, Liberal Düşünce Dergisi, S:82, s.5-54.

Løkke, Erik (2018) Mahremiyet: Dijital Toplumda Özel Hayat (Çeviren: Başak, Dilek) İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.

Mahmutoğlu, Fatih Selami (2009) ‘Ceza ve Ceza Yargılama Hukukunda Özel Yaşam’, Kaybettiğimiz Türkiye Barolar Birliği Başkanları Anısına Panel, 18.10.2008, Türkiye Barolar Birliği, Ankara.

Metin, Yüksel (2002) ‘Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:57, S:4, s.35-63.

Okur, Nurdan (2010) ‘Anayasa Hukuku Açısından Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması’, (Doktora), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özbudun, Ergun (1977) ‘Anayasa Hukuku Bakımından Özel Haberleşmenin Gizliliği’ Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı 1925-1975, C.1, Ankara, Sevinç Matbaası, s.265-296.

Özbudun, Ergun (2017) Türk Anayasa Hukuku, 17. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.

Özel, Sibel (2004) Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Özkan, Türkan (2012) ‘Özel Hayat Kavramının Soykütüğü’ Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 24. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, s.187-191.

Öztan, Bilge (2011) Medeni Hukukun Temel Kavramları, 35. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.

Petek, Hasan / Gürbüz, Meral (2013) Sağlık Hukuku, Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Polater, Yusuf Ziya (2010) Türk Hukukunda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması, Ankara, Adalet Yayınevi.

Roagna, Ivana (2012) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkının Korunması (Çeviren: Alkış Schäling, Ayşe Gül), Strazburg, Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları.

Salihpaşaoğlu, Yaşar (2013) ‘Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme’ Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XVII, S:3, s.227-266.

Serdar, İlknur (1999) Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Kişiliğin Korunması, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Serozan, Rona (1977) 'Kişilik Hakkının Koranmasıyla İlgili Bazı Düşünceler' İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C:11, S:14, s.93-112.

Sevimli, K. Ahmet (2006) İşçinin Özel Yaşamına Müdahalenin Sınırları, İstanbul, Legal Yayıncılık.

Şen, Ersan (1996) Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizililği ve Korunması, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları.

Şimşek, Oğuz (2008) Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması, İstanbul, Beta.

Tandoğan, Haluk (1963) 'Şahsiyetin Akit Dışı İhlallere Karşı Korunmasının İşleyiş Tarzı ve Basın Yoluyla İhlallere Karşı Özel Hayatın Korunması' Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:20, S:1, s.1-36.

Tanilli, Server (1976) Anayasalar ve Siyasal Belgeler, İstanbul, Cem Yayınevi.

Tanör, Bülent / Yüzbaşıoğlu, Necmi (2018) 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 17. Baskı, İstanbul, Beta.

Tezcan, Durmuş (1991) 'Bilgisyar Karşısında Özel Hayatın Korunması' Anayasa Yargısı Dergisi, C:, s.385-392.

Tunç, Hasan / Bilir, Faruk / Yavuz, Bülent (2011) Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Berikan Yayınevi.

Tülen, Hikmet (2001) '3.10.2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişiklikleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme', Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C:V, S:1-4, s.191-243.

Türmen, Rıza (2002) 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Temel Hak ve Özgürlüklerin Kapsamı ve Sınırlamaları', Yargıtay Dergisi, C:28, S:1-2, s.192-213.

Ural Aslan, Yurdanur (2014) ‘İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi’ (Doktora), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, Şeref (1994) ‘İnsan Haklarının Tarihi, Felsefi ve Hukuki Temelleri’, Ankara Barosu Dergisi, 1994/ 1, s.41-74.

Üzeltürk, Sultan (2004) 1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı, İstanbul, Beta.

Warren, S. D. / Brandeis, L. D. (1890) ‘The Right to Privacy’ Harvard Law Review, C:IV, S:5, s.193-220 (Çeviren: Arslan, Gülay (2007) Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku, Ed: İçel, Kayıhan / Ünver, Yener, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yarayan, Ali (2013) Türk Medeni Hukuku Temel Bilgiler, Ankara, Yetkin Yayınları.

Yıldırım, Engin / Gülener, Serdar (2018) ‘Anayasa Mahkemesi Kararlarında Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuka Yapılan Atıflar: Ampirik Bir Analiz’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:67, S:1, s.105-144.

Yıldırım, Gökçe (2016) ‘Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar’ (Doktora), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, Turan (1991) ‘Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanmasında ‘Sınırlamanın Sınırı’, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:46, S:1, s.465-474.

Yıldırım, Turan (2018) ‘Kamu Görevlilerinin Özel Hayatı: Cinsel Tercih’ Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C:24, S:2, s.453-481.

Yıldız, Ozan Ali (2019) ‘Mektup, Hatıra ve Benzeri Yazıların Kişilik Hakkı Kapsamında Korunması’ Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C:25, S:1, s.450-470.

Yılmazoğlu, Yunus Emre / Perdecioğlu, İsmail Emrah (2019) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli), 2.Baskı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara.

Yokuş, Sevtap (2016) 'Türkiye'den Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Başvuruda İç Hukuk Yolu Olarak Anayasa Şikayeti', İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:1, S:2, s.33-50.

Yüksel, Mehmet (2003) 'Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi' Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:58, S:1, s.181-213.

Yüzer Eltimur, Dilara (2019) AİHS Kapsamında Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunmasında Devletin Pozitif Yükümlülükleri, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.

Zafer, Hamide (2010) Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Ceza Hukukuyla Korunması (TCK m.132-134), İstanbul, Beta.

Zengin, Mehmet Ali (2011) 'Biyoloji Uygulamaları ve Tıbbi Müdahaleler Karşısında İnsan Haklarının Korunması' (Doktora), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mahkeme Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

A, B and C v. Ireland, AİHM, Başvuru No: 25579/05, T: 16.12.2010.

A. v. Norway, AİHM, Başvuru No: 28070/06, T: 09.04.2009.

A.P., Garçon and Nicot v. France, AİHM, Başvuru No: 79885/12, 52471/13 ve 52596/13, T: 06.04.2017.

Aksu v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 4149/04 ve 41029/04, T:15.03.2012.

Ali Rıza Aydın v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 40806/07, T: 15.05.2012.

Aliyev v. Azerbaycan, AİHM, Başvuru No: 68762/14 ve 71200/14, T: 20.09.2018.

Alkaya v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 42811/06, T: 09.11.2012.

Alković v. Montenegro, AİHM, Başvuru No: 66895/10, T:05.12.2017.

Altay v. Türkiye (No.2), AİHM, Başvuru No: 11236*/09*, T: 09.04.2019.

Antović and Mirković v. Montenegro, AİHM, Başvuru No: 70838/13, T: 28.11.2017.

Axel Springer AG v. Germany, AİHM, Başvuru No: 39954/08, T: 07.02.2012.

Aycaguer v. France, AİHM, Başvuru No: 8806/12, T: 22.06.2017.

Bărbulescu v. Romania, AİHM, Başvuru No: 61496/08, T: 12.01.2016.

Bédat v. Switzerland, AİHM, Başvuru No: 56925/08, T: 29.03.2016.

Beghal v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 4755/16, T: 28.02.2019.

Beizaras and Levickas v. Lithuania, AİHM, Başvuru No: 41288/15, T: 14.01.2020.

Benedik v. Slovenia, AİHM, Başvuru No: 62357/14, T: 24.04.2018.

Bor v. Hungary, AİHM, Başvuru No: 50474/08, T: 18.06.2013.

Bosak and Others v. Crotia, AİHM, Başvuru No: 40429/14 ve 3 diğer başvuru, T: 07.10.2019.

Breyer v. Germany, AİHM, Başvuru No: 50001/12, T: 30.01.2020.

Burghartz v. Switzerland, AİHM, Başvuru No: 16213/90, T: 22.02.1994.

Camenzind v. Switzerland, AİHM, Başvuru No: 21353/93, T: 16.12.1997.

Christine Goodwin v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 28957/95, T:11.07.2002.

Ciubotaru v. Moldova, AİHM, Başvuru No: 27138/04, T: 27.04.2010.

Costello-Roberts v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 13134/87, T: 25.03.1993.

Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France, AİHM, Başvuru No: 40454/07, T: 10.11.2015.

Çapın v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 44690/09, T: 15.10.2019.

Delfi AS v. Estonia, AİHM, Başvuru No: 64569/09, T: 16.06.2015.

Denisov v. Ukraine, AİHM, Başvuru No: 76639/11, T: 25.09.2018.

Dragon Petrovic v. Serbia, AİHM, Başvuru No: 75229/10, T: 14.04.2020.

Dubská and Krejzová v. The Czech Republic, AİHM, Başvuru No: 28859/11 ve 28473/12, T: 15.11.2016.

Dudgeon v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 7525/76, T: 22.10.1981.

Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine, AİHM, Başvuru No: 41214/08 ve 49440/08, T: 16.12.2019.

Elvan Alkan ve Diğerleri v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 43185/11, T: 23.10.2018.

Erdinç Kurt ve Diğerleri v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 50772/11, T: 06.06.2017.

Erkan Birol Kaya v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 38331/06, T: 23.10.2018.

Eryiğit v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 18356/11, T: 10.04.2018.

Evans v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 6339/05, T: 10.04.2007.

Fadeyeva v. Russia, AİHM, Başvuru No: 55723/00, T: 09.06.2005.

Flinkkilä and Others v. Finland, AİHM, Başvuru No: 25576/04, T: 06.04.2010.

G.S.B. v. Switzerland, AİHM, Başvuru No: 28601/11, T: 22.12.2015.

Gaughran v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 45245/15, T: 13.02.2020.

Gülbahar Özer ve Yusuf Özer v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 64406/09, T: 29.05.2018.

Haas v. Switzerland, AİHM, Başvuru No: 31322/07, T: 20.01.2011.

Halford v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 20605/92, T: 25.06.1997.

Handyside v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 5493/72, T: 07.12.1976.

Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 1448/04, T: 09.10.2007.

Hatton and Others v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 36022/97, T: 08.07.2003.

I. v. Finland, AİHM, Başvuru No: 20511/03, T: 17.07.2008.

İletmiş v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 29871/96, T: 06.12.2005.

Jäggi v. Switzerland, AİHM, Başvuru No: 58757/00, T: 13.07.2006.

Jugheli and Others v. Georgia, AİHM, Başvuru No: 38342/05, T: 13.07.2017.

Jurica v. Croatia, AİHM, Başvuru No: 30376/13, T: 02.05.2017.

Kaboğlu ve Oran v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 1759/08, 50766/10 ve 50782/10, T: 30.10.2018.

Kanal v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 55303/12, T: 15.01.2019.

Kemal Taşkın ve Diğerleri v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 ve 45609/05, T: 02.02.2010.

Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (No. 3), AİHM, Başvuru No: 35283/14, T: 07.05.2020.

Kırdök ve Diğerleri v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 14704/12, T: 03.12.2019.

Király and Dömötör v. Hungary, AİHM, Başvuru No: 10851/13, T:17.01.2017.

Klass and Others v. Germany, AİHM, Başvuru No: 5029/71, T: 06.09.1978.

Kopp v. Switzerland, AİHM, Başvuru No: 23224/94, T: 25.03.1998.

Kosaitė-Čypienė and Others v. Lithuania, AİHM, Başvuru No: 69489/12, T: 04.06.2019.

Kruglov and Others v. Russia, AİHM, Başvuru No: 11264/04 ve 15 diğer başvuru, T: 04.02.2020.

L.H. v. Latvia, AİHM, Başvuru No: 52019/07, T: 29.04.2014.

Laskey and Others v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 21627/93; 21628/93; 21974/93, T: 19.02.1997.

Leander v. Sweden, AİHM, Başvuru No: 9248/81, T: 26.03.1987.

Libert v. France, AİHM, Başvuru No: 588/13, T: 22.02.2018.

López Ostra v. Spain, AİHM, Başvuru No: 16798/90, T: 09.12.1994.

López Ribalda and Others v. Spain, AİHM, Başvuru No: 1874/13 ve 8567/13, T:17.10.2019.

Lozovyye v. Russia, AİHM, Başvuru No: 4587/09, T: 24.04.2018.

M.C. v. Bulgaria, AİHM, Başvuru No: 39272/98, T: 04.12.2003.

M.L. and W.W. v. Germany, AİHM, Başvuru No: 60798/10 ve 65599/10, T: 28.06.2018.

M.M.B. v. Slovakia, AİHM, Başvuru No: 6318/17, T: 26.11.2019.

Malone v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 8691/79, T: 02.08.1984.

Mifsud v. Malta, AİHM, Başvuru No: 62257/15, T:29.01.2019.

Mikulić v. Croatia, AİHM, Başvuru No: 53176/99, T: 07.02.2002.

Necmettin Erbakan v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 59405/00, T: 06.07.2006.

Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania, AİHM, Başvuru No: 41720/13, T: 25.06.2019.

Niemietz v. Germany, AİHM, Başvuru No: 13710/88, T: 16.12.1992.

Olsson v. Sweden (No.1), AİHM, Başvuru No: 10465/83, T: 24.03.1988.

Otgon v. The Republic of Moldova, AİHM, Başvuru No: 22743/07, T: 25.10.2016.

Öneryıldız v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 48939/99, T: 30.11.2004.

Özpınar v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 20999/04, T: 19.10.2010.

P. and S. v. Poland, AİHM, Başvuru No: 57375/08, T: 30.10.2012.

P.G. and J.H. v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 44787/98, T: 25.12.2001.

P.T. v. The Republic of Moldova, AİHM, Başvuru No: 1122/12, T: 26.05.2020.

Parmak ve Bakır v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 22429/07 ve 25195/07, T: 03.12.2019.

Paşaoğlu v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 8932/03, T: 08.07.2008.

Pedersen and Others v. Norway, AİHM, Başvuru No: 39710/15, T: 10.03.2020.

Pfeifer v. Bulgaria, AİHM, Başvuru No: 24733/04, T: 17.02.2011.

Pojatina v. Crotia, AİHM, Başvuru No: 18568/12, T: 04.10.2018.

Polyakh and Others v. Ukraine, AİHM, Başvuru No: 58812/15 ve diğer 4 başvuru, T: 17.10.2019.

Pretty v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 2346/02, T: 29.04.2002.

R.B. v. Hungary, AİHM, Başvuru No: 64602/12, T:12.04.2016.

Rasmussen v. Denmark, AİHM, Başvuru No: 8777/79, T: 28.11.1984.

Reklos and Davourlis v. Greece, AİHM, Başvuru No: 1234/05, T:15.01.2009.

Rodina v. Latvia, AİHM, Başvuru No: 48534/10 ve19532/15, T: 14.05.2020.

Rotaru v. Romania, AİHM, Başvuru No: 28341/95, T: 04.05.2000.

S. and Marper v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 30562/04 ve 30566/04, T: 04.12.2008.

S.V. v. Italy, AİHM, Başvuru No: 55216/08, T: 11.10.2018.

Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland, AİHM, Başvuru No: 931/13, T: 27.06.2017.

Schlumpf v. Switzerland, AİHM, Başvuru No: 29002/06, T: 08.01.2009.

Seferi Yılmaz v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 61949/08, 38776/09 ve 44565/09, T: 13.02.2018.

Šilih v. Slovenia, AİHM, Başvuru No: 71463/01, T: 09.04.2009.

Sodan v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 18650/05, T: 02.02.2016.

Solska and Rybicka v. Poland, AİHM, Başvuru No: 30491/17 ve 31083/17, T: 20.10.2018.

Sousa Goucha v. Portugal, AİHM, Başvuru No: 70434/12, T: 22.03.2016.

Stamose v. Bulgaria, AİHM, Başvuru No 29713/05, T: 27.11.2012.

Sunday Times v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 6538/74, T: 26.04.1979.

Şahin Kuş v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 33160/04, T: 07.06.2016.

Tarman v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 63903/10, T: 21.11.2017.

Tasev v. North Macedonia, AİHM, Başvuru No: 9825/13, T:16.05.2019.

Taşkın ve Diğerleri v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 46117/99, T: 10.11.2004.

Trajkovski and Chipovski v. North Macedonia, AİHM, Başvuru No: 53205/13 ve 63320/13, T: 13.02.2020.

Uzun v. Germany, AİHM, Başvuru No: 35623/05, T: 02.02.2010.

Ünal Tekeli v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 29865/96, T: 16.11.2004.

Van Kück v. Germany, AİHM, Başvuru No: 35968/97, T: 12.06.2003.

Vasileva v. Bulgaria, AİHM, Başvuru No: 23796/10, T: 17.03.2016.

Vicent Del Campo v. Spain, AİHM, Başvuru No: 25527/13, T: 06.11.2018.

Von Hannover v. Germany (No. 2), AİHM, Başvuru No: 40660/08 ve 60641/08, T: 07.02.2012.

Wainwright v. The United Kingdom, AİHM, Başvuru No: 12350/04, T: 26.12.2006.

X and Y v. Netherlands, AİHM, Başvuru No: 8978/80, T: 26.03.1985.

X v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia, AİHM, Başvuru No: 29683/16, T: 17.01.2019.

Y. v. Bulgaria, AİHM, Başvuru No: 41990/18, T: 20.02.2020.

Y.F. v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 24209/94, T: 22.07.2003.

Y.Y. v. Russia, AİHM, Başvuru No: 40378/06, T: 23.02.2016.

Y.Y. v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 14793/08, T: 10.03.2015.

Yılmaz v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 36607/06, T: 04.06.2019.

Anayasa Mahkemesi Kararları

A.K. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2015/10298, T: 07.03.2019.

A.Z.Ö. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/546, T: 19.12.2017.

Abuzer Uzun Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/61250, T: 13.06.2019.

Adnan Oktar (3) Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/1123, T: 02.10.2013.

Ahmet Acartürk Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/2084, T: 15.10.2015.

Ahmet Çilgin Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/18849, T: 11.01.2017.

Ali Çığır Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2015/19298, T: 08.05.2019.

Ata Türkeri Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/6057, T: 16.12.2015.

AYM, E: 2014/149, K: 2014/151, T: 02.10.2014.

AYM, E: 2014/176, K: 2015/53, T: 27.05.2015.

AYM, E: 2017/130, K: 2017/165, T: 29.11.2017.

AYM, E: 2018/163, K: 2020/13, T: 19.02.2020.

Aytuğ Yıldız Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/8769, T: 07.11.2019.

Bülent Polat Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/7666, T: 10.12.2015.

C.E. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/436, T: 12.09.2019.

Cansun Sarıyıldız Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2015/11671, T: 08.01.2020.

Erdal Pektaş Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2015/1771, T: 25.12.2018.

Erdem Alınca Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/573, T: 13.06.2019.

Erol Kumcu Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2015/18988, T: 09.05.2019.

Ferhat Üstündağ Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/15428, T: 17.07.2018.

Hacer Kahraman Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/7935, T: 20.04.2016.

Halime Sare Aysal Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/1789, T: 11.11.2015.

Hilmi Düzgüner Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/9690, T: 11.05.2017.

Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karluk Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/6587, T: 24.03.2016.

İ.B. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2015/5085, T: 11.10.2018.

İ.F.A. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/8564, T: 17.02.2016.

K.Ş. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/1614, T: 03.04.2014.

L.Ö. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/548, T: 07.11.2019.

Marcus Frank Cerny Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/5126, T: 02.07.2015.

Mehmet Akdoğan ve Diğerleri Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/817, T: 19.12.2013.

Mehmet Arif Kılınç Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/1656, T: 16.07.2014.

Mehmet Kurt Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/2552, T: 25.02.2016.

Melahat Sönmez Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/7528, T: 09.09.2015.

Nail Artuç Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/2839, T: 03.04.2014.

Namet Sevinç Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2015/9155, T: 10.01.2019.

Onurhan Çakmak ve Diğerleri Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/6776, T: 16.01.2020.

Orhan Kayahan Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/1970, T: 22.11.2017.

R.K. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/6950, T: 20.04.2016.

Rasul Kocatürk Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/8080, T: 26.12.2019.

Rıza Tanık Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2015/6217, T: 29.11.2018.

S.K.(B.) Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/18275, T: 04.07.2018.

Serap Tortuk Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/9660, T: 21.01.2015.

Serpil Kerimoğlu ve Diğerleri Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2012/752, T: 17.09.2013.

Sevilay Sümer Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/7091, T: 18.07.2019.

Sevim Akat Ekşi Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/2187, T: 19.12.2013.

Tevfik Gayretli Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/18266, T: 25.01.2018.

Tevfik Türkmen Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/9704, T: 03.03.2016.

Turgut Duman Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/15365, T: 29.05.2019.

Ümmühani Yılmaz Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/5104, T: 16.01.2020.

Yaprak Yüksek Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/9116, T: 14.10.2015.

Yasin Çıldır Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/8147, T: 14.04.2016.

Zafer Güvendi Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/1214, T: 06.12.2017.

Yargıtay Kararları

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2010/2-751, E: 2011/96, T: 13.04.2011.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2014/213, K: 2016/70, T: 22.01.2016.

İnternet Kaynakları

1876 Kanun-i Esasi, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-kânûn-i-esâsî/>, s.e.t 05.06.2020.

1924 Anayasası, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>, s.e.t 06.06.2020.

1961 Anayasası, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/> s.e.t 06.06.2020.

1982 Anayasası, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> s.e.t. 15.05.2020.

AİHS, < https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf>, s.e.t 17.04.2020.

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, <https://burakgemalmaz.com/wp-content/uploads/2015/05/02.pdf>, s.et 16.04.2020.

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi', < https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, s.e.t 17.04.2020.

Avrupa Konseyi Statüsü, <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/ak/turkce/001_tur.pdf>, s.e.t 17.04.2020.

Avrupa Konseyi'ne Üye Devletler, < https://www.coe.int/tr/web/about-us/our-member-states>, s.e.t 17.04.2020.

Birleşmiş Milletler Antlaşması, < http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_01.pdf >, s.e.t 16.04.2020.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_08.pdf s.e.t 08.05.2020.

Hasta Hakları Yönetmeliği, < https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4847&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, s.e.t 28.04.2020.

Hucurât Sûresi, 12. Ayet, <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/hucurat-suresi-49/ayet-12/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1>, s.e.t 15.04.2020.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_03.pdf, s.e.t 16.04.2020.

İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi, < https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5013.html> s.e.t 30.04.2020.

Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_05.pdf>, s.e.t 16.04.2020.

Kişisel Verilerin Korunması Alanında Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler, < https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4183/Kisisel-Verilerin-Korunmasi-Alaninda-Uluslararasi-ve-Ulusal Duzenlemeler > s.e.t 28.05.2020.

Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/03/29/KisiselVerilerinOtomatikIslemeTabiTutulmasiKarsisindaBireylerinKorunmasiSozlesmesi.pdf > s.e.t 28.05.2020.

Nûr Sûresi, 27. Ayet, < https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/nur-suresi-24/ayet-27/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1>, s.e.t 15.04.2020.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, < https://sozluk.gov.tr/>, s.e.t 07.04.2020.

Türk Medeni Kanunu, < https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> s.e.t 13.05.2020.